

Logos – slovo, nauka, psyché – duše

-společenská věda o duši, psychice, prožívání a chování člověka jako jednotlivce

-ve starověku byla psychologie součástí filozofie (tělo – duše – duch)

PSYCHIKA

- dělí se na:

1) **prožívání**- pocity, emoce, myšlenky, nálady, vázáno na jedince a pro okolí není přístupné, soubor subjektivních procesů (u každého člověka jiné) VĚDOMÉ-NEVĚDOMÉ

2) **chování** – přes chování sdělujeme to, co prožíváme, vnější projev člověka; EXPRESIVNÍ (spontánní)-ADAPTIVNÍ (přizpůsobené, předstírání)

ROZDĚLENÍ PSYCHOLOGIE

1) **laická psychologie**-laický psycholog, amatér aplikuje poznatky psychologie podle sebe, nehledá příčiny (každý je psycholog)

2) **vědecká psychologie**-své poznatky podrobuje kritickému zkoumání, snaží se svoji myšlenku vyvrátit

- 1879 vzniká psychologie jako samostatná věda

- dělíme psychologii:

1) základní psychologické disciplíny

2) speciální psychologické disciplíny

3) aplikovaná psychologie

ZÁKLADNÍ PSYCHOLOGICKÉ DISCIPLÍNY

- **obecná psychologie**-zkoumá základní teoretické otázky, které se týkají psychiky člověka, snaží se podat celkový obraz člověka
- **sociální psychologie**-zkoumá jak společnost, skupina působí na jednotlivce
- **vývojová psychologie**-zkoumá vývoj jedince a snaží se ho popsat, zabývá se ontogenezí
- **psychopatologie**-zabývá se psychickými poruchami jedince
- **psychologie osobnosti**-zkoumá psychické vlastnosti lidí, snaží se vytvářet typy lidí, snaží se najít rozdíly mezi lidmi, snaží se najít, co vytváří osobnost člověka

SPECIÁLNÍ PSYCHOLOGICKÉ DISCIPLÍNY

-jsou více zaměřeny na problémy psychiky jednotlivce

-patří sem například:

- **farmakopsychologie**- zkoumá vliv léků na psych. člověka
- **psychodiagnostika**- zabývá se diagnostikou- výzkum, který má za cíl poznat vlastnosti pacienta a navrhnout optimální léčbu
- **psycholingvistika**- zkoumá vztah mezi myšlením a řečí člověka
- **zoopsychologie**

APLIKOVANÁ PSYCHOLOGIE

-psychologie je využívána v jiných oborech lidské činnosti (školství, zdravotnictví, management, sport, armáda)

- patří sem (drobný výběr):

- **psychologie reklamy**- zabývá se užitím barev, log a značek a působení na člověka
- **psychologie sportu**-zabývá se tréninkem, vlivem psychiky na výkonnost sportovce, osobností trenéra
- **vojenská psychologie**- podmínky při výcviku, vztahy ve vládě a odolnost vůči zátěži
- **psychologie zdraví**- zabývá se na oblast zdravého životního stylu a prevenci
- **forenzní psychologie**-využívá při soudních záležitostech, při výslechu apod.
- **poradenská psychologie**- pomáhá v řešení složitějších životních situacích, snaží se o lepší poznání vnitra

Typy použití metod

–můžeme rozdělit na 3 části:

1. **Prognostické**
2. **Diagnostické**
3. **Výzkumné**

–dále pak na:

1. **Objektivní**
2. **Subjektivní**

Metody sběru informací

- 1) pozorování (introspekce – sebezpozorování, extrospekce – pozorování okolí)
- 2) experiment
- 3) rozhovor
- 4) dotazník (týká se jednotlivce)
- 5) psychologické testy
- 6) rozbor výsledků činnosti
- 7) kazuistika (popis případu a dovést ho k výsledku)

PSYCHOLOGICKÉ JEVY

-prožívání a chování je vázáno na psychologické jevy

-**mají 3 znaky:**

- funkcí mozku
- formují se ve společnosti (působení výchovy)
- umožňují člověku poznávat svět a působit na něj

Dělení:

1. **Psych.procesy** – krátkodobý, střídání je rychlé, intenzivní

- poznávací – vnímání, představivost, fantazie, myšlení
- paměťové
- motivační – potřeby, vůle

2. **Psych.stavy** – dlouhodobější, střídání není časté

- stavy pozornosti
- stavy citové – nálady

3. **Psych.vlastnosti** – vlastnosti osobnosti, příznačné, dlouhodobé (celý život)

- schopnosti – genialita
- temperament
- charakter

1.) **Antika** – tématem je duše

- **Platon** – lidská duše je nesmrtelná, pobývá v říši ideí, veškeré myšlení je jen rozpoznání z říše ideí
- **Aristoteles** – tělo – duše – duch, nesmrtelný je duch, duše je psychika
  - 3 typy duše :
    1. rostlinná (rozmnož., přijímá potravu)
    2. živočišná (rozmnož., příjem potravy, samostatný pohyb)
    3. lidská (rozmnož., potrava, pohyb, myšlení)

2.) **Středověk**

- **sv. Augustin** – v lidské duši nalézáme poznání, součástí duše – mluví o nevědomí
- **T. Akvinský** – člověk by měl žít v souladu s přírodou, duše nesmrtelná, tělo smrtelné, rozum nad vůlí

3.) **Novověk** – psychol. se vyděluje z filozofie, duše se vnímá jako vědomí

- **René Descartes** – je potřeba zkoumat myšlenkové pochody, racionalista (Ego cogito, ergo sum)
- **Thomas Hobbes** – *Leviathan*; otázky státu a práva, člověku je přirozený egoismus, tři hlavní příčiny sporů mezi lidmi: soutěžení, nedůvěra a touha po slávě. V přirozeném stavu život člověka jako osamocení, bídny a krátký
- **John Locke** – čistá nepopsaná deska (narození) – *Tabula rasa*, lidská osobnost se vyvíjí působením vnitřního světa, popírá dědičnost na rozvoj osobnosti, základem učení
- **G.W.Leibnitz** – jazykovědec, státník, polyhistorik, posunul nauku o nevědomí, vnitřní život tvoří osobnost

4.) **19.stol.**

1879 – vznik psychologie jako disciplíny v Německu

- **W. Wundt** – 1. psych. laboratoř v Lipsku, zdůrazňovat introspekci, experiment, asociace

5.) **20. století – prožívání a chování člověka**

- **S. Freud** – nevědomí, podvědomí, pudy, sexualita a libido (=sexuální pud)
- **A. Adler** – individuální psychologie
- **C. G. Jung** – analytická psychologie, výklad snů

- **Experimentální psychologie** – Wilhelm Wundt (viz výše)
- **Behaviorismus** – směr, který se zaměřuje na osobnost člověka, důležité je chování (prožívání popírá), navazuje na Lockeho – John B. Watson
- **Analytická psych.** – C.G. Jung – osobní nevědomí - váže se na minulé události jedince)
kolektivní nevědomí - dědictví po předcích, společné všem lidem, uchovává se v mýtech
tvořené souborem archetypů (= předobrazů), ze kterých se zrodila naše kultura. (Jedním z archetypů může být moudrý stařec).
- **Humanistická psychologie** – zabývá se člověkem, potřeby seberealizace – C. Rogers, A. Maslow
- **Tvarová psychologie (gestalt)** – člověka je třeba zkoumat i v celku, vše směřuje k celku, celek funguje jinak než součet, psychické děje vystupují jako celky; zákon blízkosti, zákon podobnosti,... – Wertheimer, Koffka, Köhler
- **Hlubinná psychologie** – kromě psychoanalýzy S. Fruda a analytické psychologie C. G. Junga v sobě zahrnuje také individuální psychologii Alfreda Adlera - vysvětluje lidské prožívání a chování ve vztahu ke konečnému cíli. Stanovené cíle jsou ovlivňovány jednak pocitem sounáležitosti (potřeba cítit, že jedinec někam patří) a jednak touhou po moci (snaha stát se nadřazeným).
- **Psychoanalýza** – S. Freud (viz výše)
- **Kognitivní psychologie (poznání)** – prožívání člověka, člověk si vytváří kognitivní mapy – vnitřní obrazy světa - lepší orientace, zjednodušení situace, George All Alexander Kelly
- **Kelly** – kognitivně – behaviorální psych.

DALŠÍ:

Strukturalismus - v osobnosti jsou struktury (části), zakladatel Titchener

Funkcionalismus – fungování lidské osobnosti, zakladatel James

EKONOMIE - ÚVOD

(z řec. oikos – domácnost, nomos – zákon)

= společenská věda zkoumající rozhodování ekonomických subjektů v různých ekonomických situacích

- využívá poznatků mnoha jiných vědních disciplín (matematiky, statistiky, filosofie, psychologie, sociologie,...)
- ekonomické vztahy, jevy se projevují dlouhodobě
- předmět zkoumání: ekonomika (hospodářství) = souhrn hospodářských činností ekonomických subjektů, které tyto subjekty vykonávají za účelem uspokojení svých potřeb.

DĚLĚNÍ

- a) **mikroekonomii** – zkoumá individuální chování jednotlivých subjektů ekonomiky a jejich vzájemné vztahy
- b) **makroekonomii** – zkoumá národní ekonomiku země jako celek
- c) (nyní se vytváří globální ekonomie)

DLE PŘÍSTUPU K EKONOMICKÝM PROBLÉMŮM SMĚRY EKONOMICKÉ TEORIE:

- 1) **pozitivní ekonomie** – analyzuje a objektivně popisuje skutečný stav a chování ekonomiky, aniž by ji hodnotila z hlediska dokonalosti, efektivity, správnosti, spravedlnosti,...
- 2) **normativní ekonomie** – hodnotí stav ekonomiky, snaží se odpovědět, jaká by ekonomika měla být, hledá její ideální stav a navrhuje řešení daného ekonomického problému, pracuje s hodnotovými soudy

Ekonomické subjekty = vykonavatelé hospodářských činností, které dělíme na:

- domácnosti (spotřebitelé)
- firmy (výrobci)
- stát

Potřeba = subjektivně pociťovaný nedostatek něčeho pro člověka důležitého, jsou různorodé, individuální a nepřetržité

- teorie potřeb – člověk vyrábí, protože potřebuje uspokojovat svoji potřebu (motivace)
- potřeby uspokojujeme pomocí hmotného statku a služeb
- statky: a) volné – nejsou pro nás vzácné, jsou volně dostupné, nepodléhají soukromému vlastnictví
b) ekonomické – jsou vzácné, musíme vynaložit úsilí k získání, motivují nás k práci, mají vlastníka

Ekonomický (vzácný) statek = cokoliv, co je užitečné (uspokojuje potřeby) a co je současně vzácné (zboží, potrava, služby,...)

- zákon vzácnosti (základní zákon ekonomie) – daná věc je vzácná, když ji nemůžeme mít kdykoliv v jakémkoliv množství
- máme omezené možnosti – vytváříme si soukromé vlastnictví
- základní vzácná veličina – čas (základní limitující faktorem pro ekonomii), je vzácný, zákon ekonomie času, čas spojuje lidi

EKONOMICKÉ SEKTORY:

1. primární (zemědělství, těžba)
2. sekundární (průmysl)
3. terciární (služby)
4. kvartérní (školaství, věda a výzkum)

Výroba

= činnost spočívající v přeměně vstupů (výrobních faktorů) na výstupy (výrobky nebo služby)

- výrobní vstupy (ekonomické zdroje) = **výrobní faktory** (označení používající se v ekonomii)

Výrobní faktory: **půda, práce a kapitál**

Základní otázky ekonomie:

- 1) Co a kolik se má vyrábět?
- 2) Jak vyrábět?
- 3) Jak se rozdělí to, co jsme vyráběli? Pro koho vyrábět?

EKONOMICKÉ SYSTÉMY

-liší se podle toho, jak odpovídají na základní ekonomické otázky

1. **zvykový** – nejstarší, ekonomické chování je založeno na tradicích a zvycích, jednotlivci mají přidělené činnosti
2. **centrálně plánovaný (příkazový)** – co a kolik vyrobit určuje úzká skupina stojící v čele státu, centrální autorita; řízení pomocí centrálního plánu, který odpovídá na základní ekonomické otázky; je stanovena i cena, za kterou se budou statky prodávat; (např. ČSR do roku 1989); výhoda – při neočekávaných situacích dokáže rychle zareagovat; nevýhoda – mocní rozhodují subjektivně
3. **tržní** – na všechny otázky nám dává odpověď TRH; ekonomika řízená pouze prostřednictvím tržních sil; žádné zásahy ze strany státu

V dnešní době je převládajícím uspořádáním ekonomik vyspělých zemí světa smíšený systém (tržní systém doplněný o zásahy státu).

HOSPODÁŘSKÝ PROCES

= koloběh ekonomických činností, které zahrnují fázi výroby, rozdělení, směny a spotřeby

-ekonomika je dynamická ve vývoji

-účastní se: domácnosti, firmy (výrobci), stát (ovlivňuje koloběh)

-začátkem ekonomického koloběhu jsou domácnosti, které vlastní 3 hlavní výrobní faktory:

1. práce
2. kapitál
3. přírodní zdroje
4. někdy se uvádí i 4. Výrobní faktor – informace

-domácnost vlastní výrobní faktory, prodávají, pronajímají faktory firmám, ve firmě se výrobní faktory přemění na statky nebo služby a prodávají je domácnostem

-stát zasahuje na základě legislativy (na základě zákonů – o daních, živnostenský,...)

-moderní stát se snaží starat o lidi v pásmu chudoby na základě přerozdělení = sociální stát

-v hospodářském procesu rozlišujeme 4 procesy:

- 1) směna (trh)
- 2) výroba (přeměna výrobních faktorů na statky, probíhá ve firmě)
- 3) spotřeba (v domácnostech)
- 4) přerozdělování (stát přerozděluje, rozděluje se nadbytek a zisky ve firmách)

= soustava kritického uvažování o problémech bytí, světa, poznání a člověka, kladení otázek po základu, smyslu porozumění a vysvětlení světa jako celku a místa člověka v něm. Hledá obecné vlastnosti člověka, strukturu přírody, společnosti i kosmu (z řec. kosmos – řád celku, ve středověku označení pro vesmír).

= neustálé úsilí o ujasnění otázek, týkajících se podstaty skutečnosti (přírodní i společenskolidské) a podstaty a možnosti poznání. Je to neustálé hledání předpokladů svobodného života člověka.

- původně zahrnovala celé vědění, ale postupně se vydělovaly vědy (matematika, fyzika,...)
- zabývá se transcendentními otázkami
- nikdy nekončící hledání, nikdy nekončící proces

FILOSOFICKÉ DISCIPLÍNY:

Nejstarší členění veškerého vědění (**Aristotelovo dělení**):

1. vědy teoretické (fyzika, matematika, metafyzika)
2. vědy praktické (etika a politika)
3. vědy tvořivé (poetika)

Základní (hlavní) filosofické disciplíny:

- **ontologie (teorie bytí)** – zabývá se jsouncem, jak jsoucna jsou (nikoli jak se nám jeví) např. co je bytí a jsoucno, hmota, substance neboli podstata, čas, prostor, konečno, nekonečno, kauzalita, zákonitost, nutnost, vývoj, kvalita, kvantita, rozpor; často ztotožňována s metafyzikou (Aristoteles ji nazývá první filosofii)
- **Gnozeologie (teorie poznání)** – též nazývána **noetika** nebo **epistemologie**; zabývá se problémem zdrojů, podmínek, možností a mezilidského poznání, také otázkou pravdy, která je cílem každého poznání, a jejího ověřování
- **Etika (teorie morálky)** – zabývá se lidskými soudy o tom, co je dobro a zlo, svoboda, mravní odpovědnost, štěstí, smysl lidského života; do etiky je v současnost filosofii zařazována také např. ekoetika (řečí problémy ekologie).

Speciální postavení zaujímá **logika**. Aristoteles chápal logiku jako obecný „nástroj“, který by měl být uplatňovaný při každém zkoumání. Zabývá se pravidly správného usuzování.

Další filosofické disciplíny:

- **Filosofická antropologie (filosofie člověka)** – zabývá se člověkem jako celkem, jeho podstatou, smyslem, perspektivami, čím je určován ve svém bytí, zda je tvor racionální nebo iracionální, jaký je vztah jeho duše a těla, apod., dnes je v popředí otázka svobody
- **Kosmologie** – kosmos = svět, vesmír; filosofie se zrodila jakožto kosmologické tázání – hledání onoho řádu světa
- **Estetika** – (řec. aisthetikos = vnímavý, citlivý ke krásě), nauka o lidské tvořivosti; týká se krásna
- **Filosofie přírody** – zabývá se poznáním přírody
- **Filosofie jazyka** – zabývá se otázkami významu, vztahu jazyka a skutečnosti, vztahu jazyka a myšlení a zkoumá, jakou roli hraje jazyk při poznávání

Filosofie a věda

- **Společné:** kladení otázek, hledání pravdy
- **Rozdíly:** věda – parciální, zabývá se částí celku
filosofie – pohled na celek, celkový pohled na svět

- **Společné:** zaměřeny na celek skutečnosti a snaží se tento celek vysvětlit, klíčovou roli má pro ně člověk
- **Rozdíly:** filosofie – tíhne k poznání vědeckého typu a většinou postavena na reálném zkoumání, vlastní lidské poznávací schopnosti
náboženství – převážně citový, iracionální základ, je postaveno na víře

PŘEDFILOSOFICKÝ POSTOJ ČLOVĚKA KE SVĚTU

- vychází z mýtu, člověk se nevyčleňuje ze světa, spojuje svou všední zkušenost s kosmickým děním a s božskými silami → vyčleněním dochází k odcizení (člověk je schopen klást si filosofické otázky týkající se podstaty světa → spojeno se vznikem filosofie)

Mýtus = příběh se symbolickým nebo náboženským významem. Mýty lidem zprostředkovávaly názor na svět, přírodu a lidské bytosti, vysvětlovaly účel věcí a původ států, měst, rodů apod. Mýtus i filosofie jsou výkladem řádu světa, ale nejčastěji si konkurují (ovšem nemusejí).

Svět mýtů	Svět filosofie (lidské hledání řádu světa)
Role člověka v řádu světa je určena (samozřejmá)	Nesamozřejmá role člověka, člověk hledá obsah, smysl své role
Neodpovědnost člověka za určení smyslu svého života	Odpovědnost člověka za výklad svého smyslu života ve světě, člověk na sebe bere riziko omylu
Jistota	Nejistota
Nesvoboda v hledání smyslu života	Svoboda v hledání smyslu života

ROLE ÚDIVU, ÚZKOSTI A POCHYBOVÁNÍ – VZNIK TEORETICKÉHO POSTOJE

Filosofie vznikala už na územích antických řeckých městských států v 7. - 6. století př. n. l. Nebyla zde žádná autoritativní vláda, což podporovalo **svobodné myšlení**. Počátek filosofie lze také spojovat s výrazným **posílením pocitu individuality** (člověk se vyděluje z celku světa, pohlíží na něj jakoby zvnějšku) a zároveň s opuštěním samozřejmosti směrem k **údivu**.

Teoretický postoj člověka ke světu – filosofie- vzniká z údivu, který člověka vytrhne ze samozřejmosti světa (tedy z přirozeného postoje ke světu). Tato cesta je v dějinách antiky nazvána cestou od mýtu k logu.

První filosofové si kladli otázky týkající se obyčejných věcí kolem sebe např. proč ráno Slunce vychází, na rozdíl od mytického člověka, který o tom neuvažoval. Později se filosofové začali věnovat větším záhadám např. Co je svět? apod.

Odklonění od mýtu má za následek také tendenci nahradit **chaos** (počátek všeho podle mýtu) kosmem neboli řádem = tzv. **logos**, který je vysvětlitelný rozumem. Filosofové se snaží najít **princip**, který je jádrem řádu (pralátka, číslo, atomy, prázdno apod.). Poté je princip vykládán jako podstata všech přirozených věcí.

Smysl filosofie pro řešení životních situací

I dnes by filosofie měla vyvádět lidstvo ze slepé víry v to, v co je právě všeobecně věří, a vést ke kritickému pohledu na svět. Lidé by měli kriticky přemýšlet o problémech dnešního světa (globalizace, migrace,...).

Základní filosofické problémy

1. **Co je bytí?** (bytí jednotlivých věcí, hlavně však světa jako celku)
Bytí = základní vlastnost jsoucna, skrze niž je jsoucnem
Jsoucno = vše, co má podíl na bytí, tedy co existuje
2. **Vztah mezi světem, jaký je, a světem, jak se nám především skrže naše smysly jeví.**

10. Racionalismus společenských věd (Descartes, Spinoza, poznávací procesy)

POZNÁVACÍ PROCESY

(vnímání, představy, fantazie, řeč a myšlení)

VNÍMÁNÍ (percepce)

= proces, kterým poznáváme to, co v daném okamžiku působí na naše smyslové orgány

- základem jsou fyziologické orgány – RECEPTORY (soubor buněk, které jsou citlivé k různým druhům podnětu) - fotoreceptory, chemoreceptory...

- exteroceptory, interoceptory, proprioreceptory

- **Analyzátoři** = pomocí nich se uskutečňuje vnímání. Vše funguje jako celek a reflexně
- je to smyslový orgán z 3 částí:

- čidla (receptor); dostředivého nervu; korového centra

- **Psychické zážitky:**

- počítky – jednodušší. Zobrazuje obraz některého jednotlivého znaku vnímaného předmětu
- vjemy – složitější. Zobrazuje obraz jako celku, tedy výsledek vnímání.

- **Podnětové (počítkové) prahy:**

- absolutní práh počítku - mez kdy si začneme uvědomovat určitý podnět
- rozdílový práh počítku - nejmenší rozdíl podnětu téhož druhu, který dokážeme rozlišit

- **Smyslová adaptace** = přizpůsobení smyslů, změny smyslové citlivosti, způsobené dlouhodobějším působením podnětů

- buď se citlivost zvyšuje = kladná adaptace, zbystrění smyslů, když klesá je adaptace záporná = otupení smyslů

- k adaptaci nedochází u bolesti a zvuku

- **Druhy vnímání:**

- zrakové – orientace v prostoru, 80 – 90% všech informací

- sluchové – zvuky – tóny = lidská řeč (vnímání sluchu fonematically), hudební sluch a hluk

- vibrace celým tělem

- čichové pachy – vůně a pachy

- chuťové

- kožní – dotyk, teplo, chlad (-12 C, +45 C)

- pohybové

- hmatové – bolest

- **Typy vnímání:**

a) Analytický = člověk se soustřeďuje na detaily a podstata mu uniká

b) Syntetický = poznání celků, únik detailů, které mohou být důležité

c) Analyticko-syntetický = schopen vnímat jak celek, tak i detaily

c) Emocionální = vnímání pocitů, někdy dochází ke skreslenému vnímání

PŘEDSTAVY

= proces mezi poznáním smyslovým a rozumovým

= poznáváme to, co momentálně nepůsobí na naše smysly

- představa = psychický zážitek, výsledek představivosti, názorný obraz předmětů, dějů, které v daném okamžiku nepůsobí na naše smysly

- můžeme se v ní vracet do minulosti, přenášet v prostoru, v budoucnosti

- souvisí s ASOCIACEMI-spojení představ nebo jiných psychických jevů

- **asociace:** 1) podle dotyku-spojeny jsou představy věcí, které následovaly po sobě

2) podle podobnosti-při poznání určitého předmětu se nám vybaví jiný podobný předmět

- na základě asociací funguje **brainstorming** - necháme volně plynout myšlenky, které zapisujeme
- **dělení představ:**
- a) podle forem vnímání: zrakové, chuťové, čichové
- b) podle záměrnosti: **záměrné** (chceme vyvolat vlastní vůli) nebo **bezděčné** (samovolně se vybavují)
- c) vzpomínkové-reprodukuje něco, co jsme už vnímali nebo **fantazijní**-psychický proces, při němž vznikají relativně nové představy, na základě našich zkušeností

FANTAZIE

- 1) **rekonstrukční**-vytváříme si představy podle slovního popisu nebo schémat, znázornění
  - 2) **tvůrčí**-vytváření nových představ, zejména společensky hodnotných (umění, hudba, vynálezy) = tvořivost
- tvořivost je dovednost, můžeme se jí učit, je spojena s divergentním myšlením
  - souvisí se speciálními schopnostmi-originalita, fluence, flexibilita, redefinice, elaborace
- fáze tvořivého procesu:
- 1) příprava
  - 2) inkubační doba
  - 3) vynoření řešení

MYŠLENÍ

= **myšlení je poznávací proces, kterým získáváme zprostředkované a zobecňující poznání skutečnosti, zejména jejich podstatných znaků.**

- poznáváme jím skutečnost a také řešíme nejrůznější problémy v teorii a praxi.
- myšlením poznáváme skutečnosti zprostředkovaně, ne přímo svými smysly
- pomáhá nám hledat souvislosti vztahů, poznat věci hlouběji, vystihnout příčiny a podstatu
- myšlení je spjata s vnímáním, představami, pamětí a řečí
- základní jednotkou myšlení je pojem - je vystižení obecných a podstatných znaků jevu, označuje se slovem a vymezuje se větou (definice pojmu), souvisí s představami, jsou vzájemně propojené

o myšlenkové operace:

1. **abstrakce** v přeneseném významu znamená oddělit, ponecháváme stranou jedny znaky jevu (méně důležité) a soustředíme se na jiné, většinou podstatné znaky, dochází ke zobecnění.
konkretizace je opak abstrakce. Přecházíme od obecných pojmů k podřazeným (konkrétním) pojmům.
2. **syntéza** je spojování částí v celek, popřípadě vystižení toho, jak jsou části v celku uspořádány.
analýza je rozkládání věcí na části, popřípadě oddělení jedné části nebo vlastnosti od celku.
3. **srovnávání** je porovnávání podle určitého kritéria již s dříve poznaným.
třídění je seskupení, rozřazení podle určitého kritéria.

o úrovně myšlení:

1. **pokus, omyl** - charakteristické pro senzomotorické myšlení zvířat, ale i pro lidi, kteří řeší problémy bez znalosti jejich struktury
2. **operace s představami** - na základě logických principů: souzení, usuzování, indukce, dedukce. Soudy vznikají spojováním pojmů.
3. **pojmově logické myšlení** - řešíme abstraktní problémy

o druhy myšlení:

1. **konvergentní** - sbíhavé myšlení, které řeší problémy konvenčními postupy a již známými algoritmy
divergentní - rozbíhavé myšlení, které řeší problémy novým způsobem, hledá nové cesty myšlení, existuje více možných správných a hodnotných řešení.

2. **racionální** - vyznačuje se vědomým postupem, každý myšlenkový akt je plně uvědomován

intuitivní - náhlé vynoření myšlení po určité době latence mezi začátkem hledání řešení a jeho vynořením se. Myšlení probíhá zčásti pod úrovní vědomí a vyúsťuje v náhlé objevení výsledku.

3. **magické** - charakteristické pro myšlení přírodně žijících národů, v myšlení děti ve 4.-7. roce života je možné najít magické prvky, např. víru, že dění lze ovlivnit přáním nebo animistické nazírání na svět

4. **vizuální myšlení** (obrazové názorné myšlení) = proces operace s obrazy, které vystupuje ve formě vjemů a představ

o **poruchy myšlení**

a) **kvantitativní**- projevují se změnou tempa nebo zaměřenosti myšlení

poruchy tempa:

bradypsychismus-celkové zpomalení tempa myšlení

tachypsychismus-zrychlené myšlení

b) **kvalitativní poruchy**

bludy-mylné přesvědčení, které vzniká z chorobných duševních předpokladů na chorobném psychotickém podkladu

obsedantní, vtíravé myšlenky-vnucují se do vědomí jedince i proti jeho vůli a nedají se nijak potlačit

• **přemýšlení** = je řešení problémů v mysli

4) **ŘEČ**

- myšlení je vázáno na řeč, řeč je vázána na myšlení

- u malých dětí není vnitřní řeč

- schopnost zvuky vyjádřit obsah vědomí

- **schopnost používat výrazové prostředky**

dělení řeči:

a) **vnější**-mluvená (slovo), psaná (písmeno), slouží k lepšímu ujasnění myšlenek, emocí, postojů

b) **vnitřní**-vyvíjí se z vnější řeči, používáme při přemýšlení, souvisí se svědomím, rozvíjí se v předškolním věku, rozlišujeme obsahovou (co říkáme, vázána na verbální) a formální (jak to říkám, sdělujeme emoce, postoje, neverbální k.) stránku

poruchy řeči:

1) **expresivní afázie** - člověk nemůže mluvit

2) **mutismus** - nemluvnost (člověk má dispozice, ale nemluví), psychická zábrana

René Descartes (1596 – 1650)

- představitel novověkého racionalismu
- francouzský filosof a matematik
- navazují na něj Spinoza, Leibniz, fr. osvícenci, Husserl
- kritika scholastiky
- zabývá se tzv. kartézským obratem = jak poznávat
- snaží se najít nějaký pevný bod, o němž už nebudeme moci pochybovat
- dílo: **Rozprava o metodě** – metodická skepse
- pochybnost o všem, co bylo doposud považováno za pravdivé a samozřejmé
- jediné o čem nelze pochybovat je to, že pochybuji – myslím („*Myslím, tedy jsem*“)
- zastánce **dualismu** – existence 2 na sobě nezávislých **substancí:**

1. **substance rozprostraněná** (její pojem nalézá při analýze obsahu svého myslícího já)
2. **substance myslící** (její existence dokázána metodickou skepsí)

- mezi nimi je propastný rozdíl (Descartes nedovede vysvětlit, jak mohou u člověka fungovat obě 2 substance najednou, když je mezi nimi takový rozdíl)
- nad oběma substancemi stojí bůh, je koordinátor

- zakladatel **subjektivismu** (hlavní je subjekt – jedinec a jeho myšlení)
- kritika smyslů i rozumu, oba mohou klamat
- jako sv. Augustin nachází pevný bod v pochybování

BARUCH SPINOZA (1632 – 1677)

- židovský původ
- z Amsterdamu
- brousil čočky
- dílo: Teologicko – politický traktát → vyloučen z židovské komunity
- je třeba oddělovat teologii a filozofii
- podle něj má Bible 2 povrchy: • vnější – pro obyčejné lidi
• vnitřní – pro učence
- základní dílo: Etika – zde najdeme i filozofii

Filozofie:

- **determinismus** – následky jsou přesně určeny předchozími příčinami a nelze to jinak
- navazuje na Descarta a Bruna
- kritizuje Descartův dualismus
- svět je tvořen 1 substancí = monismus
- substancio:
  - = to, co stojí vespod a je základem všeho ostatního
  - musí být věčné a nekonečné
  - touto substancí je Bůh
- opakem substance je modus = konkrétní těleso
- každý modus má nějaký atribut (vlastnost) – tělesa mají atribut rozměru, člověk má atribut myšlení
- substance obsahuje všechny atributy
- substance je sama ze sebe × modus má příčinu
- typy přírody:
  - příroda tvořící – totožná se substancí (sama ze sebe)
  - příroda stvořená – soubor modů

substance → suma všech modů → mody

- je ovlivněn M. Kusánským
- úrovně poznávání:
  - smyslové poznání – plné omylů, jde o jednotlivé vjemy
  - rozumové poznání – zde můžeme poznávat obecné pojmy
  - intuitivní poznání – vhled do podstaty všech věcí – substance

Etika:

- zdůrazňuje přirozené právo
- řídit se vlastním svědomím
- zdůrazňuje lidská práva

EVROPSKÁ UNIE - Tři pilíře EU

- stojí na **3 pilířích** (tzv. Maastrichtský chrám)

- r. **1993** byla přijata **Maastrichtská smlouva** (vznik EU)

- stojí na principu **supranacionality** = přenesení některých pravomocí suverénních států, prostřednictvím **mezinárodních smluv, na společné orgány EU**

- EU zastupuje přes 500 milionů obyvatel

- usilování o dosažení dlouhodobé bezpečnosti, stability, ekonomické prosperity prostřednictvím hospodářské a politické integrace členských zemí

- 1985 – zaveden Schengen (my jsme se připojili 1.1.2008)

- 1968 – vznik celní unie

- měna Euro (vznik 1.1.1999, nahrazení od 1.1.2002)

1. pilíř

- tzv. **3 smlouvy evropského společenství**

(6 zákl. států – Francie, Německo, Lucembursko, Nizozemsko, Belgie, Itálie)

2013 poslední rozšiřování - přistoupení Chorvatska – 28 členských států, **ČR přistoupila 1.5.2004**

o **smlouva r.1952 tzv. Pařížská, zkratka ESUO (evropské společenství uhlí a oceli)**

- Sektorová integrace v oblasti ocelářství a těžby a zpracování uhlí

- Mezi členskými státy zrušena některá cla a vývozní kvóty

- Uhelní průmysl byl podřízen společenství a jeho orgánům

cíl: kontrola uhlí a oceli

- s návrhem přišla **Francie: franc. ministr zahraničních věcí R. Schuman** (Schumanův plán), **Konrád Adenauer** – ministerský předseda Německa → **podíleli se na vzniku a podpisu smlouvy**

- **dohodu sepsal: Jean Monnet** (předseda vysokého plánovacího úřadu)

- klíčovým cílem plánu bylo nalézt řešení formy mezinárodní kontroly německého těžebního průmyslu (Francie se obávala, že Německo dokáže i přes ničivé důsledky války obnovit svůj ekonomický potenciál, zejména díky těžbě černého uhlí z německého Porúří.

- všem třem se říká „otcové zakladatelé“ za jejich zásluhy při utváření evropské integrace

Římské smlouvy = souhrnný název pro dvě smlouvy zakládající EHS A EURATOM/ESAE, ratifikace smluv proběhla ve stejný rok, rok 1958

o **smlouva – r. 1958, název ESAE nebo EURATOM (evropské společenství pro atomovou energii)**

obava z další války, **cíl:** využít pro mírové účely jadernou atomovou energii

o **smlouva – r. 1958, název EHS (evropské hospodářské společenství)**

- **cíl:** snaha o postupné vytvoření celní unie a společného trhu

nástrojem k dosažení jsou **4 svobody:**

- volný, svobodný pohyb osob
- volný pohyb zboží (zrušena CLA)
- volný pohyb služeb
- volný pohyb kapitálu

2. pilíř – společná zahraniční a bezpečnostní politika

- tento pilíř spadá pod evropskou radu, rozhodují členské státy

- **cíl:** zajistit bezpečnost všech členů (spolupráce s NATO), jednotkou zahraniční politiku, respektování lidských práv a demokracie

3) pilíř – vytváří se Maastrichtská smlouva, název. Spolupráce v oblastech vnitra a justice

Po vytvoření vnitřního trhu v roce 1992 se státy zavázaly vytvořit **hospodářskou a měnovou unii**, rozšíření aktivit na politické úrovni v oblasti- **zahraniční a bezpečnostní politiky, justice a vnitra.**

- **Podpisem smlouvy vznikla Evropská unie, roku 1993**

Později se stává cílem vytvořit jednotný právní systém, spolupráce v trestních věcech

- r. **1998 vznikl europol** – evropský policejní úřad (**interpol** – celosvětová spolupráce) → spolupracují spolu

Mezinárodní vztahy

= široký soubor aktivit a projektů, které přesahují hranice jednotlivých států, vztahy mohou být **politické, kulturní, ekonomické, diplomatické, právní i vojenské**

- zabývají se zkoumáním **bezpečnějších a efektivnějších prostředků pro organizaci vztahů mezi lidmi, společnostmi, vládami a ekonomikami**
- soustředění na vývoj a strukturu mezinárodních společenství

Hlavní aktéři mezinárodního systému

- **suverenní státy** (ty, které mají svrchovanou moc nad svým obyvatelstvem)
- **mezinárodní organizace**
- **nadnárodní korporace**
- **nevládní organizace**
- **teroristické organizace**
- **sítě organizovaného zločinu**

Formy mezinárodních vztahů

- vztahy mezi státy na základě **mezistátních dohod a smluv**
  - **bilaterální** (mezi dvěma státy)
  - **multilaterální** (uzavřené mezi více státy)
- vztahy mezi státy v rámci **mezinárodních organizací**
  - **schválení vládou**
  - **ratifikace**

Příklady mezinárodních organizací:

- **OSN** (Organizace spojených národů)
- **NATO** (Severoatlantická aliance)
- **OBSE** (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě)
- **OECD** (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
- **WTO** (Světová obchodní organizace)
- **ESVO** (Evropské sdružení volného obchodu)
- **OPEC** (Organizace zemí vyvážejících ropu)
- **G8** (volné politické sdružení osmi hospodářsky nejvyspělejších států světa: **VB, Francie, Itálie, USA, Kanada, Ruska, Japonska, Německo**)
- **INTERPOL**
- **Britské společenství národů** (Commonwealth of Nations)
- **Mezinárodní červený kříž**
- **Rada Evropy**
- **Evropský soud pro lidská práva**

OSN

= Hlavním cílem Organizace spojených národů je udržování mezinárodních vztahů, míru a bezpečnosti.

- **Organizace spojených národů** (zkráceně OSN, někdy též nazývaná Spojené národy) byla založena 26. června 1945 přijetím Charty OSN, kterou podepsalo 51 států (mezi zakládajícími členy bylo Československo)
- OSN oficiálně vznikla 24. října 1945, kdy byla Charta ratifikována Čínou, Francií, Sovětským svazem, USA, Velkou Británií a většinou ostatních signatářských zemí
- Mezi cíle definované v Chartě OSN patří **udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, rozvíjení přátelských vztahů mezi národy, spolupráce při řešení mezinárodních otázek a při podpoře základních lidských práv a svobod.**
- OSN má od roku 2015 193 členů
- Její hlavní sídlo je v **New Yorku**, další například v **Ženevě** a ve **Vídni**

- Charta OSN ustavuje šest základních orgánů:
- Valné shromáždění
- Rada bezpečnosti
- Ekonomická a sociální rada
- Poručenská rada
- Mezinárodní soudní dvůr
- Sekretariát OSN
- Celé společenství OSN je však daleko širší, zahrnuje 15 agentur a řadu programů a jiných orgánů.
- Každá členská země má své zástupce ve Valném shromáždění a disponuje jedním hlasem. Každý hlas má přitom stejnou váhu
- Výkonným orgánem je Rada Bezpečnosti. Její rezoluce jsou závazné a má právo vynucovat jejich splnění
- Rada bezpečnosti se skládá z pěti stálých členů, kterými jsou Čína, Francie, Rusko, Velká Británie a USA. Vedle toho každoročně Valné shromáždění volí deset nestálých členů.
- Generálním tajemníkem OSN je od roku 2007 Pan Ki-mun z Korejské republiky.

Demokracie x Diktatura

Formy států:

1. kdo vykonává státní moc (demokracie, diktatura)
2. kdo stojí v čele státu (teokracie, monarchie, republika)

demokracie - vláda lidu

-umožňuje všem plnoprávným občanům účast na státní moci

- a) přímá-občané přímo hlasováním rozhodují o určité záležitosti (referendum=všelidové hlasování; iniciativa-občan podává návrhy)
- b) nepřímá (zastupitelská)-občané volí v pravidelných obdobích své zástupce, kteří vykonávají státní moc za své voliče

Nepřímá demokracie

- v současnosti jsou všechny demokracie na světě nepřímé
- nejčastěji využívanou formou nepř. demokracie jsou **volby**
- **znaky vlády lidu**
- **rovnost**
- **pluralita** (vývěr mezi různými politickými stranami)
- **dočasnost**
- **kontrola** (moc je pod kontrolou opozice v parlamentu a kontrolních orgánů)
- **většinový princip** (platá to, co rozhodne většina)
  - a. dem. většinová – rozhodnutí podle návrhu většiny
  - b. pluralitní – více stran, rozhodnutí podle dohody, kompromisu
  - c. konsociační – mnoho stran, velmi obtížná dohoda, podle dohody nejsilnějších

diktatura- opak demokracie

- nedemokratický režim, ve kterém je většina společnosti z politického života a rozhodování vyloučena
- státní moc je soustředěna v rukou jednotlivce nebo určité malé vymezené skupiny
- ve státě je znemožněna svobodná politická diskuze
- 2 základní charakteristiky: **vytvoření masové strany, oficiální ideologie**
- dělí se na:
  - totalitní režimy
  - autoritativní režimy

Právní stát

- Takový stát, v němž je vztah mezi občanem a státem **vymezen pomocí práva**. Právní řád stanovuje I pravidla chování státních orgánů, aby nemohla být jejich moc zneužita proti občanům, a pravidla chování občanů ve státě. V právním státu je prosazována vláda práva.
- Zárukou fungování právního státu jsou **nezávislé soudy**
- Dnešní moderní demokratický stát je podmíněn existencí právního řádu. Dle ideje právního státu slouží stát občanovi. nikoliv naopak.
- Právní stát nutno chápat jako **teoretický ideál**, jemuž se konkrétní společenská realita více nebo méně přibližuje.
- Hlavní zásady našeho právního státu jsou zaneseny v **Ústavě České republiky**

Stát – je vázán právem, tj:

- Ústavou
- Zákony
- Právními akty
- Demokratickými principy (pluralismus, spravedlnost, legitimita)

Suverenita občana – je dána kodexem lidských a občanských práv a možností účastnit se politického života

Demokratický právní stát:

Demokratický stát = účast všech občanů na státní moci – volby

- Právní stát:**
- 1) zákonnost-všichni ve státě se musí řídit platnými zákony
  - 2) garantování základních lidských práv a svobod
  - 3) právní jistota-možnost předvídat postup státních orgánů k jednotlivci
  - 4) minimální zásah do svobod jednotlivce
  - 5) dělbá moci - horizontální dělbá státní moci - **zákonodárná, výkonná, soudní**

Dělbá státní moci

- Dělbá státní moci je jedním ze **základních principů demokracie**, jenž zajišťuje ochranu veřejného života a svobod občanů

Moc = znamená možnost působit na společnost a ovlivňovat ji, aby jednala tak, jak by nejednala dobrovolně

Státní moc

- **legalita** (zákonost, právo) – představuje dodržování státem daného právního řádu a ústavy
  - **legitimita** – jedná se o vyšší nepsané oprávnění pro činy státní moci, které je zároveň občany dobrovolně přijímáno
- Oba pojmy se mohou dostat do rozporu. Totalitní vláda může být sice legální, neboť se řídí zákony, které vydala, ale nikoliv legitimní, neboť odporuje zájmům státu a jeho občanů

Dle principu dělby moci lze rozlišit **typy formy vlád:**

- Parlamentní (ČR)
- Prezidentská (USA)
- Poloprezidentská (Francie)

Moc ve státě je rozdělena na:

- **zákonodárnou** (legislativní)
- **výkonnou** (exekutivní)
- **soudní** (jurisdikce)
- Každá má přesně vymezenou působnost a k jejímu naplňování svěřené kompetence
- K dosažení moci je možné použít právo, násilí a autoritu
- Princip dělby moci byl teoreticky podchycen v dílech **Johna Locka** (Dvojí pojednání o vládě) a zejména **Charlese de Montesquieua** (O duchu zákonů), který již dělí moc na zákonodárnou, výkonnou a soudní

Princip dělby moci

- Zaručuje, že státní moc nebude zneužita proti občanům (demokracie)
- Zaručuje, že moc nemůže být soustředěna v rukou jednoho státního orgánu, který by byl obtížně kontrolovatelný a potenciálně by ohrožoval veřejný život a svobody občanů

Státní moc se tedy dělí na tři složky, jež zastupují státní orgány:

- **Moc zákonodárná (legislativa)**
- Má ve své pravomoci schvalování zákonů, tvoří ji zpravidla zastupitelský sbor – **parlament**
  - Parlament se většinou skládá ze dvou komor: **poslanecké sněmovny a senátu**
  - Dvoukomorový parlament (Čr, USA)

- Jednokomorový parlament (Slovensko, Švédsko)
- Moc zákonodárnou v ČR reprezentuje parlament složený ze dvou komor – **Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky.**

Hlavní pravomoce Parlamentu ČR:

- Schvalování ústavních a jiných zákonů
- Rozhodování o vyhlášení válečného stavu
- Rozhodování o účasti ČR v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je ČR členem
- Vydávání souhlasu:
  - s ratifikací mezinárodních smluv
  - s vysláním ozbrojených sil
  - s pobytem ozbrojených sil

Poslanecká sněmovna

- 200 poslanců
- volení na 4 roky
- poměrný volební systém
- **může být rozpuštěna, když:**
  - nevysloví důvěru vládě
  - neusnese se do tří měsíců o vládním návrhu zákona (otázka důvěry)
  - když bylo její zasedání přerušeno na delší dobu, než povoluje legislativa
  - když není usnášeníschopná po dobu delší tří měsíců

Senát

- 81 senátorů
- volení na 6 let
- každé dva roky se volí 1/3 Senátu
- většinový volební systém
- je **nerozpuštělný**
- v případě rozpuštění Poslanecké sněmovny představuje zástupný legislativní orgán – v takovém případě možnost Senátu přijímat zákonná opatření
- **Funguje jako brzda Poslanecké sněmovny** – nemusí schválit návrh zákona přijatý sněmovnou, příp. jí ho může vrátit s pozměňujícími návrhy

Hlavní pravomoce Senátu:

- Udělování souhlasu se jmenováním ústavních soudců
- Udělování souhlasu s ústavní žalobou na prezidenta republiky pro velezradu
- **Moc výkonná (exekutiva)**
  - Většinou ji představuje vláda a hlava státu (president a popř. panovník), státní zastupitelství
  - Řídí státní správu

Prezident

- hlavou českého státu
- přímá volba
- volební období 5 let
- není nikomu odpovědný

Hlavní pravomoce prezidenta

- suverenní (nepotřebuje k nim ničí souhlas)
- kontrasignační (potřebuje spolupodpis předsedy vlády)

Vláda

- **vrcholný orgán výkonné moci**
  - předseda vlády (premier)
  - místopředsedové
  - ministři
  - **je odpovědná Poslanecké sněmovně**
  - po svém jmenování musí vláda získat **důvěru Poslanecké sněmovny**
  - o důvěru žádá **programovým prohlášením vlády**
  - jestli je jí vyslovena nedůvěra, musí podat demisi
  - předseda vlády je jmenován prezidentem, navrhuje ostatní členy vlády
  - **rozhoduje ve sboru**
  - k přijetí **usnesení vlády** je zapotřebí souhlasu nadpoloviční většiny všech členů vlády
  - oprávněna vydávat nařízení
- **Moc soudní (jurisdikce)**
- Vykonávána v ČR Ústavním soudem České republiky a soustavou soudů
  - Soudy jsou **nezávislé**
  - **Soudci jsou jmenováni prezidentem a neodvolatelní**

Ústavní soud České republiky

- **Sídlo v Brně**
- **Skládá se z 15 soudců jmenovaných na 10 let prezidentem republiky se souhlasem Senátu**
- Posuzuje dodržování ústavnosti, porušování lidských práv, přijetí zákonů, které by mohly být v rozporu s Ústavou ČR a právním řádem

Soustava soudů

- Okresní soudy (se sídlem v bývalých okresních městech)
- Krajské soudy (se sídlem v krajských městech)
- Vrchní soudy (v Praze a Olomouci)
- Nejvyšší soud České republiky a Nejvyšší správní soud (oba se sídlem v Brně)

Princip brzd a protiváh

- Princip dělby moci je doplněn principem brzd a rovnováh
- Pravomoci jednotlivých složek moci a zastupujících orgánů jsou od sebe odděleny a stanoveny tak, aby se navzájem vyvažovaly a omezovaly

	Legislativa	Exekutiva	Jurisdikce
Legislativa	Vydává zákony	Právo tzv. Suspendivního veta	Právo zrušit zákon
Exekutiva	Parlamentní kontrola, právo přehlasovat prezidentovo veto	Vykonává zákony	Právo zrušit nařízení vlády
Jurisdikce	-	Právo udělit milost, amnestie	Vykládá zákony

- Německý filozof, matematik, vynálezce, představitel novověkého racionalismu
- Na základě kritiky Descartova dualismu a Spinozova monismu **vytvořil pluralistický ontologický systém**
  - Dualismus – vycházel ze dvou rovnocenných a vzájemně neodvoditelných (někdy protikladných) principů (René Descartes)
  - Monismus – je ve filozofii učené, jež vychází z jednoho principu, substance (Baruch Spinoza)
  - **Pluralismus** – vycházel z nekonečného množství charakterizovaných principů (G. W. Leibniz)
- Za podstatu světa považoval tzv. **Monády (z řec. Monas – jednotka)**
- **Monáda** = bohem stvořená, nedělitelná a nerozprostraněná dynamická **jsoucna duchovní povahy**, která jsou stavební jednotkou takového světa, jaký opravdu je
- Rozprostraněná dělitelná hmota je vůči monádám druhotná, je pouze jevem – čili tím, jak se jedna monáda jeví jiné monádě (svět, jaký opravdu je, je složen z monad, ale jeví se jako hmotný, rozprostraněný)
- Důležitou vlastností monád je jejich uzavřenost, vzájemná neovlivnitelnost a nekomunikovatelnost
- Výsledné harmonické spoluvytváření dokonalého světa je důsledkem tzv. **Předzjednané harmonie**, kterou Bůh při stvoření monád každou z nich vybavil
- Tak má každá duchovní jednotka své nezastupitelné místo a poslání, i když všechny jsou představiteli jednoho a téhož vesmíru
- Nejvýznamnější dílo: **Monadologie**

Thomas Moore 1478 – 1535

Thomas Hobbes 1588 – 1679

John Locke 1632 – 1704

George Berkely 1685 – 1753

David Hume 1711 – 1776

V 17. století v Anglii a Francii, v 18. v Evropě. Národní charakter Angličanů se stále více vyvíjel směrem k ideálu střízlivého a praktického člověka. Svou roli zde hrálo rovněž náboženské hnutí vzniklé v Anglii v 16. století – puritanismus - založit církve na čistotě božího slova.

Ve filosofii začali Angličané odmítat spekulace a setrvali pouze na zkušenosti jako základu všeho vědění a filosofie. Vznikl filosofický směr Empirismus - chtěl zakládat každou vědu na zkušenosti.

- důraz na empirii, vzdělání, svobodu, demokracii a pokrok
- střet empirismu a racionalismu – empirismus je významnější, prohlubuje to, co nastolil humanismus a renesance
- vládnout by měl osvícený rozum – na základě zkušeností
- rozvoj vědy, vynálezů, encyklopedií, kapitalismu, kapitál drží měšťanstvo

Empirismus: základním a rozhodujícím je pro naše poznání zkušenost – smyslové poznání (počítky, vjemy a představy)

Thomas Hobbes, John Locke – otázka 9

George Berkely

- Ir bojující proti ateismu, který spojoval s materialismem
- Navazuje na Locka, důsledný idealista

Dílo: Pojednání o základech lidského poznání

- Poukazuje na nedostatky v Lockově učení: primární i sekundární vlastnosti vnímá smysly stejně
Složeným idejím neodpovídá nic skutečného, ale u substancí je výjimka
- ve svém učení IMATERIALISMU přebírá myšlenky empirismu, vyhrocuje ho → sensualismus – existuje pouze to, co bezprostředně vnímám (ale Bůh vnímá vše)
- vše, co vnímáme, jednoduché, nebo složené ideje, existuje jen v našem duchu, mimo nás nejsou ničím
- sensualismus převádí do SOLIPSISMU – já sám a moje představy, svět není založen hmotě ale na idejích – proto svět není materialistický
- svět je pouze myslící duch se svými idejemi: „Být znamená být vnímán.“

David Hume

- skotský šlechtic proslaven dílem Dějiny Anglie
- dopisoval si s francouzskými osvícenci
- skeptik – proti kauzalitě, nedělejme závěry z něčeho, co jsme sami nevnímali - solipsismus
- dílo: Pojem o lidské přirozenosti
- navazuje na Johna Locka → skepse, lidské poznání je limitované, položil základy moderního AGNOSTICISMU – nelze poznat věci za metafyzikou
- „Jediné, co je jisté, je naše vědomí“

Výsledek našeho poznání dělí na:

- IMPRESE (dojem) – vše, co je fakticky dáno prostřednictvím vnějšího nebo vnitřního vnímání – smysly, vytvářejí se v našem rozumu
- KOPIE – ideje (vzpomínky a fantazie)
  - abstraktní pojmy – vznikají složením idejí. Idea je reálná pokud najdeme odpovídající impresi
  - nereálné pojmy jsou výsledkem omylů – idolů, kterým člověk podléhá. Podle Huma vznikají v rozumu - nenajdeme odpovídající impresi a to je důvod k agnosticismu

Vznik složených idejí:

- a) princip podobnosti a odlišnosti – vznikají spojováním představ rozumem, lze je tedy z rozumu zpětně logicky odvodit a dokázat
- b) princip prostorové a časové souměrnosti: soustavnost a soustavnost v čase a prostoru
- c) princip kauzálního spojení: příčina a následek

IDOLY – omyly

- a) idoly paměti: pod určitý dojem přiřadíme nesprávnou ideu – zapomenou, co bylo původním dojmem
- b) klamy lidského rodu – těch se dopouštíme všichni

SUBSTANCE

Reálný svět neexistuje, existují pouze představy

Napadl kauzalitu – zákon o prvotním hybateli

Etika: základem mravního chování člověka je morální cítění. Svědomí se rozhoduje hédonisticky – dobré je užitečné nebo příjemné

Politologie: navazuje na Hobbese – člověk má sklon k disharmonii, tedy je třeba mít řád

Občanské právo

- upravuje vzájemné vztahy mezi občany navzájem, fyzickými a právnickými osobami a mezi nimi a státem
- stanovuje pravidla vlastnických poměrů a vztahy vyplývající z práva na ochranu osobnosti.
- základním pramenem je Občanský zákoník

Občanskoprávní vztahy

Platí totéž, co pro právní vztah obecně. Má své účastníky, předmět i obsah. Účastníky jsou fyzické, právnické osoby i stát.

Právní úkon

- je projev vůle směřující ke vzniku, změně, nebo zániku práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují

Vlastnické, dědičné a závazkové právo

Smlouvy

- kupní smlouva
- darovací smlouva
- smlouva o dílo
- smlouva o půjčce

Občanské soudní řízení

- právem upravený postup při rozhodování sporů v soukromé oblasti
- upravuje je Občanský soudní řád

Účastníci: navrhovatel (žalobce) – kdo uplatňuje svá práva, a odpůrce (obžalovaný) – po kom je požadováno splnění povinností

Soud rozhoduje ve věci samé rozsudkem, případně usnesením

Lidská práva

- práva fyzických osob, která vyplývají z pouhé příslušnosti k lidskému rodu
- týkají se různých oblastí, v nichž nemá jedinec podléhat kontrole státu, pokud zároveň respektuje zákony
- vyplývá z lidské přirozenosti a principů humanity

Univerzální, nezrušitelná, nepromlčitelná, nezadatelná (nelze se jich vzdát)

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni v důstojnosti i právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

Článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo v nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

Článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu

Svoboda: stav bytosti jednající pouze z vlastní vůle, nezávisle na jakémkoli vnějším donucení. Vedle rozumu je nejvyšším atributem člověka.

Všeobecná deklarace lidských práv v roce 1948

Listina základních práv a svobod ČR

1992 přijata a stala se součástí ústavního pořádku ČR

Složena z preambule a 6 hlav (44 článků), které se věnují 5 základním okruhům práv

1. Základní lidská práva a svobody
2. Politická práva
3. Práva národnostních etnických a menšin
4. Hospodářská, sociální a kulturní práva
5. Právo na soudní a jinou právní ochranu

Veřejný ochránce práv – OMBUDSMAN

- působí k ochraně osob před nečinností úřadů, nebo jejich jednáním, pokud je v rozporu s právem a neodpovídá principům demokratického právního státu

Dospělost

Charakteristika mladé dospělosti

- od 20-35let
- vývojové úkoly: profesní role, stabilní partnerství, rodičovství
- předpokladem přijatelného rozvoje není jenom biologické zrání, ale i adekvátní zkušenost
- rozhodnutí rané dospělosti mají své důsledky i pro následující vývojové fáze, protože nastartují změny, které mohou být nezvratné
- dospělost je spojována se **samostatností a nezávislostí, která je chápána jako výhoda; s ekonomickou soběstačností a s možností svobodně hospodařit se svými penězi; se svobodnou volbou autentických přátelských a partnerských vztahů**
- dilema rané dospělosti spočívá v **rozporu potřeby svobody a nezávislosti s potřebou zkusit nové role**
- několik životních mezníků: volí si profesi, uzavírá manželství, stane se rodičem

Období prvního bilancování ve 30 letech

- bilancování ve 30 letech lze chápat jako přechodnou fázi, kdy mají lidé tendenci směřovat k nějaké změně
- třicátník je mnohem více svázán se svým sociálním prostředím, má méně osobní svobody a více zodpovědnosti
- fáze stabilizace zodpovědnosti a zaměření na dlouhodobé cíle
- potřeba postupně převzít zodpovědnost za svět, vládnout mu a zároveň jej zabezpečovat
- úkolem dospělosti je **generativita**, tj. rozvoj nebo vytváření něčeho subjektivně důležitého
- potřeba změny je stimulem bilancování i plánů dalšího životního směřování
- a) v oblasti profesní role směřuje bilance ke zlepšení vlastní profesní pozice – u mužů je o bilanci míry úspěšnosti; u žen o znovuzískání profesní role – v obou případech je problém harmonizace rolí a přehodnocení postoje k rodině i k zaměstnání
- b) v oblasti manželství se bilance projevuje hodnocením aktuálního partnerského vztahu...po několika letech dochází k určité separaci z vazby na manželské partnery, v tomto období se zvyšuje riziko rozpadu manželství
- c) v oblasti rodičovství – bezdětní lidé uvažují o založení rodiny

Období střední dospělosti: 35-45let

- **krize středního věku**
- *C.G.Jung: "člověk, kterému se podařilo pevně zakotvit ve svém postoji, odhalil správný běh života, věčná platnost"*
- pocity tísně, až deprese, svých prožitků si všímá čím dál častěji
- tendence bilancovat přispívá vědomí předělu vlastního života a jeho budoucí časové omezenosti, s níž souvisí i určité zúžení vlastních možností
- a) bilancování minulosti – srovnává svoji situaci s dřívějšími ideály a posuzuje míru jejich naplnění
- b) představy o budoucnosti – hledá smysl života, pocity smutku, úzkost a strach z budoucnosti
- **stereotyp** – pohodlnost, minimum nových podnětů, citové vyhasínání, zvyšuje riziko životní stagnace, **protest proti rutině**
- **řešení:** potřeba změny existuje ale jen na symbolické úrovni, nakonec vede k nějakému jednání (*projev moratoria stř. věku- člověk volí provizorium, kterým se zbaví zátěže omezujících vazeb a získá čas na přiměřenější řešení*), potřeba změny se může projevit i pozitivním způsobem, negativním – syndrom vyhoření, projevy rezignace, autodestrukce, extrém – bilanční sebevražda
- krize středního věku mění postoj k mnoha hodnotám – větší důraz na individuální potřeby, na obsah – hledá skutečnou smysl svého dalšího života, další rozvoj osobnosti, proces individuace – člověk se osvobozuje od různých vnějších tlaků, uvolňuje se z vazby na rodinu, k další vnitřní emancipaci od rodičovských vzorů
- dochází i ke změně **vlastní intimity a generativity** – mění se potřeba intimity i způsob jejího naplnění, ke změně generativity – poslední šance, aby se stal tím, kým by chtěl skutečně být
- opět ožívá problém vlastní ID – je třeba ji přehodnotit a nalézt její alternativu, která by byla přijatelná i pro období stárnutí – už není třeba přijmout adolescentní řešení nechat to na později, musí se řešit všechno právě teď
- existenciální bilancování zahrnuje i přiznání chyb – ponaučení

Tělesné změny

- **úbytek tělesné atraktivity** = sociokulturní standard ženské krásy postihuje vlastnosti raného mládí
- **dospívání dětí a umírání rodičů potvrzuje neodvolatelnost vlastního stárnutí**
- stárnutí = ztráta určitých výhod
- reakce na první známy stárnutí → popírání skutečnosti => smlouvání

Období starší dospělosti: 45-60 let

- **věk 50 let – mezník – počátek stárnutí**

Tělesné změny spojené s počátkem stárnutí [S]

- S je proces spojený s úpadkem tělesných funkcí
- zhoršování základních funkcí: zrak – akomodační schopnost oka *presbyopie*; vidění na blízko; sluch – přestává slyšet vysoké tóny
- klesá tělesná síla a pohybová koordinace, zpomaluje se rychlost a pohotovost reakcí
- stále častěji se objevují různé zdravotní potíže – *diabetes, hypertenze, artritida* – stárnoucí člověk si uvědomuje svoji zranitelnost
- S vytváří tlak na změnu hodnotového systému – mění postoj k vlastnímu tělu a jeho somatickým funkcím – extremizace – od popírání až nadměrnému sebezpozorování

1. fáze prvních signálů stárnutí
2. fáze smlouvání – připouští, že stárne, ale...
3. fáze přijetí reality tělesného úpadku – učí se s tím žít, až rezignace
  - tempo S bývá individuální – viz biologický věk – aktuální úroveň určitých tělesných a duševních funkcí
  - míru vlivu dědičnosti a exogenních faktorů nelze na rychlost S přesně vyjádřit

Specifické znaky S žen

- období klimakteria u žen mezi 45. - 55. rokem- nepravidelnost menstruace => **menopauza** – úbytek estrogenu, ztráta plodnosti...může být chápáno jako ztráta či znehodnocení ženské role
- podrážděnost, neschopnost sebeovládání, psychická krize, nápadné tělesné změny, deprese, unavitelnost

Stáří

Období raného stáří

60-75 let

- **ateizmus** – negativní postoj společnosti o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří, podceňování, odmítání, odpor ke starým lidem
- **období stáří** v rámci kontinuity lidského života má svůj specifický význam – hl. úkolem je dosáhnout **integrity v pojetí vlastního života** = přijetí svého života jako celku: pravdivost k sobě samému, nepředstírat, smíření, stabilizace a generalizace, kontinuita - jako součást většího celku
- **dosažení integrity** vede k pochopení vlastního života jako nedílné součásti generační posloupnosti
- **integrita stáří** závisí na zvládnutí úkolů předchozích vývojových období
- stáří přináší nové zkušenosti – výsledek procesu individuace
- 1. polovina života – plození/2.polovina – rozvoj vlastní osobnosti
- Starý člověk je zaměřen do minulosti
- Postoj k vlastnímu stárnutí a ke stáří obecně bývá individuálně rozdílný
- Úroveň celkové adaptace na stáří: reálně akceptuje, je optimistický, aktivní; realistický, přijatelně optimistický, ale je pasivní; odmítá akceptovat skutečnost, že stárne; realistický a zároveň pesimistický, rezignující a pesimistický

Tělesné změny ve stáří

- proces stárnutí závisí na interakci dědičných předpokladů a důsledků různých vlivů na prostředí – genetické dispozice – primární stárnutí; vnější faktory – sekundárně podmíněné stárnutí
- stáří není samo o sobě chorobným stavem, avšak v průběhu stárnutí dochází k sumaci nepříznivých vlivů, a proto přibývá nemocných lidí
- **polymorbidita** – větší počet chronických onemocnění
- zdraví má ve stáří jiné dimenze – za zdravého lze považovat člověka, který netrpí žádnou zjevnou chorobou, necítí se nemocný a je soběstačný
- **Diogenův syndrom** – **syndrom zanedbaného starce** – ztratil veškerou motivaci, u osamělých lidí, signál závažnějšího úpadku osobnosti

Psychické změny ve stáří

- **biologicky podmíněné změny:** - pouhý projev stárnutí, vyvolal nějaký chorobný proces
- **strukturální i funkční změny mozku** – klesá hmotnost mozku, úbytek mozkové kůry, zhoršení fluidní inteligence
- **psychosociálně podmíněné změny** – podobná sociální zkušenost - kohoutová zkušenost, životní styl, postoje společnost

Změny osobnosti ve stáří

- zdůraznění některých vlastností
- opatrnost, nerozhodnost, puntičkářství, bázlivost, úzkostnost, sklon k nespokojenosti, egocentrismus, akcentovaná extroverze, podezíravost, vztahovačnost, prohloubená introverze

Pravé stáří

- Období po 75. roce

- značný psychický i somatický úpadek
- typické zátěžové situace: nemoc a úmrtí partnera, zhoršení zdravotního stavu, ztráta jistoty soukromí a vynucená změna životního stylu (častá hospitalizace...)

Závažnější změny psychiky

- **arteriosklerotické změny** – mívají soc. nepříznivé důsledky, zvýšená dráždivost, převaha mrzuté nálady, netrpělivost, nesnášenlivost – vaskulární demence
- ti, co prodělali cévní mozkovou příhodu – **bradypsychičtí** – obtížně se soustředí a pomalu reagují, výkonnost je horší – **afázie** – porucha řeči, přestává rozumět řeči a sám ji interpretovat; **agnozie** – nemocný nepoznává známé objekty; **apraxie** – ztrácí naučené motorické dovednosti – nedokáže si obout boty atd.
- u těchto nemocí je důležité, aby si sám jedinec byl vědom své nemoci, pouze 50% si je toho více vědomo
- **demence** – nápadnější zhoršení paměti – dále bradypsychismus – ztráta schopnosti logicky uvažovat, nechápe logické argumenty, dochází i k osobnostním změnám, k zhoršení kontroly emocí, sociálního chování a k redukci zájmů
- **neurotizace** – deprese, úzkost, strach
- dochází ke **zvýšení dokonaných sebevražd**

Psychické nemoci, důležitost uvědomění si jejich existence

Změna způsobu života

- **pečovatelská služba**: vztah k pečovateli poměrně snadno nabývá méně přiměřeně, emočně vyhraněnější, eventuelně i ambivalentní podoby – buď se na ní nadměrně fixuje, nebo ji obviňuje, podezírá
- **domov důchodců, jiná instituce** – změna živ. stylu: ztráta území, známého teritoria, a s ním spojené ID, ztráta autonomie a soběstačnosti starého člověka, signál blížícího se konce života
- **potřeby: stimulace a orientace**- orientace v novém prostředí může být obtížná; **citové jistoty a bezpečí** – soukromí vlastního domova představovalo určitou jistotu; **seberealizace** – chce mít kontrolu nad svým životem, chce o něm rozhodovat; **otevřená budoucnosti** – změna je definitivní, nerealistické představy

Špatně snáší změny - citové jistoty a bezpečí, vztahy k pečovateli, kontrola nad životem

Stařeckost (kmetství)

Nad 90 let

Umírání a smrt

- **více než 80% populace umírá ve věku nad 60let, děje se tak většinou v nějaké instituci, nejčastěji v nemocnici**
- 3 postoje ke smrti:
  - a) citový vztah ke smrti je obvykle vyjádřen strachem a úzkostí
  - b) kognitivní složka postoje ke smrti zahrnuje vědomosti o umírání a vlastní zkušenost se smrtí
  - c) z toho vyplývající chování bývá ovlivněno především emotivně
- zralost a integrita osobnosti starého člověka se projeví i připraveností akceptovat vlastní smrt
- téma smrti se stává s přibývajícím věkem stále častějším a aktuálnějším
- staří lidé o smrti mluví a uvažují o ni
- vztah k vlastní smrti bývá převážně emotivní – jde spíše strach z umírání
- strach ze smrti závisí na:
  - * věku - s postupujícím věkem strachu ze smrti ubývá
  - * pohlaví, ženy se bojí smrti méně než muži a snáze se s představou smrti vyrovnávají
  - * míra obtížnosti současného života – čím je život těžší a naděje na zlepšení nereálná, tím bývá strach ze smrti menší
  - * vyrovnanost s vlastním životem – strach ze smrti zvyšuje představa nějaké nesplněné povinnosti
  - * stabilita hodnot a identifikace s určitým životním názorem snižuje strach ze smrti
- smrt sociální předchází smrti biologické – tak ve vážném stavu, že už je odříznut od jakéhokoli sociálního kontaktu
- na závažné somatické zhoršení lidé reagují méně bouřlivě, smutkem, apatií, rezignací
- **umírající** – ten, který se blíží smrti; **moribundní** – který musí umřít, není stanoveno kdy
- potřeby starých lidí se v bezprostřední blízkosti smrti mění – hledají pomoc a oporu, pohlazení, tělesná blízkost, že nebude strádat bolestí, že bude o něj postaráno, má potřebu ještě něco sdělit, úzkost, přesahu vlastní existence

Význam víry ve stáří

- u starých lidí může víra přispět k vyrovnanému postoji k vlastnímu stáří a s ním spojených problémů
- podpora v zátěži
- smysl a možnost smysluplného vyústění života
- pocit podpory

13. Francouzské osvícenství

Osvícenství:

(=Osvícenství je filozofické, kulturní, ale také politické a hospodářské hnutí osmnáctého století. Vychází z přesvědčení, že člověk by se měl řídit spíše vlastním rozumem nežli vírou (upřednostňuje víru v lidský rozum). Nevidí smysl lidského života pouze v posmrtné spáse, jak tomu bylo dříve, ale také v důstojném životě na Zemi.)

-17. století, v Anglii a Francii, 18. století Evropa

- důraz na rovnost, toleranci, empirii, vzdělání, svobodu, demokracii a pokrok

-vládnout by měl **osvícený rozum**– na základě zkušeností

-má vést k poznání přírody a člověka sebe samého - základ lepšího života

-rozvoj vědy, vynálezů, encyklopedií, rozvíjí se kapitalismus, kapitál je v rukou měšťanstva

-vrchol a výsledek osvícenství byla Velká francouzská revoluce (svoboda, rovnost, bratrství)

FRANCOUZSKÉ OSVÍCENSTVÍ

- radikálnější než v Anglii nebo v Německu
- velká míra **sekularizace**=zesvětšťování
- vzpoura proti autoritám – VFR
- racionalismus = rozum na 1. místě
- klade důraz na přirozená práva lidí, právo myslet
- osvícený člověk = vzdělaný člověk = lepší člověk → lepší společnost
- sladit (humanistické náboženství) rozum a náboženství, navázali na myšlenky Leibnitze a Huma(Bůh stvořil svět podle přísných zákonů), ve Francii se začíná hlásat náboženská tolerance, boj se šlechtou

- **Charles Louis MONTESQUIEU** (1689-1755)

Díla: *Úvahy o příčinách velikosti a pádu Římanů*

Duch zákonů

(Perské listy)

- -právník, filozof a spisovatel, kritik tehdejší společnosti
- -K moci výkonné a zákonodárné (J. Locke) přidal ještě **moc soudní**.
- -tzv. geografický směr v sociologii: vliv geografického prostředí na formování společnosti:
- -Prostředí, kde žijeme, nás ovlivňuje a tak neexistuje univerzální vhodný politický (vládní) systém, pro všechny země.

- **VOLTAIRE**– vl. jménem **François Marie Arouet**(1694 - 1778)

Díla:*Filozofické listy o Angličanech*

Základy Newtonovy filozofie

Esej o mravech a duchu národů

Candide

Filozofický slovník

- zastánce demokracie (svoboda filozofů kritizovat)
- duchovní otec osvícenství, 2x vězněn v Bastile, odchází do Anglie, kritik soudobého řádu, prohlašuje se za bojovníka proti náboženským bludům, zakladatel filozofie dějin(neřeší data ale smysl daného historického období)
- zástupce deismu = Bůh stvořil svět, ale o nic jiného už se nestará
- odmítal církev, bojoval proti křesťanství (hlavně 60. léta), přiklání se k rozumovému náboženství (klade důraz na prosté uctívání Boha)

Velké skupiny francouzských osvícenců:

- Encyklopedisté - dílo: **Encyklopedie věd, umění a řemesel**

-skupina významných lidí, kteří se spojili a vytvořili soubor svých myšlenek=**encyklopedie** (*enkiklios*=všeobecné, *paidos*=vzdělání), snažili se shromáždit veškeré poznatky, na základě zkušeností do jedné knihy

- **DIDEROT** - editor, dával vše dohromady, Filozofické myšlenky, Jeptiška
- **D'ALEMBERT** - encyklopedie se stala ideologickou knihou, o kterou se opírali materialisté, zapojuje se do boje proti katolicismu, popírá teologismus, 3 stupně člověka: myšlení, představivost, paměť

- **Materialisté**

-tvrdí, že existuje pouze **substance vnější** a na základě ní lze dokázat ty ostatní

-nenávisť vůči církvi, zástupci: **-HOLBACH, HELVECIUS, L'METRIE:**

- **La Mettrie**

- Lékař a filosof
- Je nesprávné rozkládat jsoucno na dvě substance (hmota a duch)
- Hmota má ducha přímo v sobě
- Napadne Aristotelův důkaz Boží existence kvůli prvotnímu hýbateli
- Duše v člověku není
- Myšlení jako fyziogomický proces (přirozená funkce těla)

- **Jean Jacques ROUSSEAU**

Díla: *O společenské smlouvě neboli zásady státního práva* (též *Společenská smlouva*)

Emil čili o výchově

Vyznání

- Nerovnost vznikla, když si člověk přivlastnil půdu (poté chtěl víc a víc) – šíření majetkové nerovnosti, aby vládnoucí vrstva mohla prosazovat svoje zákony

3 příčiny vzniku neštěstí: 1. Vznik vlastnictví

2. ustanovení vrchnosti

3. zvrát moci k libovůli

- 1749 – odepsání na dopis na otázku: zda pokrok umění věd přispívá ke zlepšení mravů-ne
- Dva druhy nerovnosti: Fyzická (např. muž/žena)

Mravní (politická) – lidé s panovníkem dodržují vládnoucí úmluvu, se kterou všichni souhlasí a závisí buď na úmluvě, nebo je trpěná.

Opak nerovnosti je přírodní stav (všichni zdraví = vše země, sexualita je pudová)

Přírodní stav zanikl s příchodem občanské společnosti

- Občanská smlouva: vznik-skupina bohatých se spojila, aby ochránili svůj majetek, vytvářeli si pravidla a zákony, které brání členy společnosti a potlačují nepřátele=princip vzniku státu
- Ideální stát – na vůli lidu
Lidé si odhlasují zákon
- Náзор občana – návrh zákonu, případný nesouhlas – podřízení se většině
- Výchova – mimořádná důležitost, dospívajícího je třeba chránit před působením špatného vlivu společnosti, musí se izolovat, aby se mohl rozvíjet správným způsobem
- Rodíme se jako dobří – společnost z nás dělá špatné
- Náboženství – založeno na citu, cit nám říká, že Bůh je
- Čím více se snažím Boha poznat, tím méně jej chápu a čím méně jej chápu, tím více jej cítím

Emoce (city)

= psychické procesy, které hodnotí různé skutečnosti, situace, události, průběh a výsledky činnosti jedince. Vyjadřují prožívání subjektivního stavu a vztahu k působícím podnětům.

- souvisí s motivací, kromě citu zahrnují i chování, bezděčný výraz, zvláště mimický a fyziologické dění

- emoce = psychický jev, kterým hodnotíme to, co poznáváme a děláme
- EMOCE – psychický jev – psychický proces (afekt) a psychický stav (nálada), pojí se s neverbální komunikací
- podněcují a motivují k činnosti, doprovázejí průběh činnosti, uspokojování/neuspokojování potřeb – projevují se mimikou, gestikulací
- libost x nelibost, vzrušení x uklidnění
- ambivalence – jedinec prožívá zároveň kladné i rozporuplné emoce

Charakteristické znaky:

- Subjektivnost – individuální prožívání
- Spontánnost – nezávislé na vůli
- Předmětnost – spojeny s nějakou věcí, osobou, myšlenkou, ...
- Aktuálnost – okamžitý proces
- Polarita – mohou snadno přecházet z jedné krajnosti do druhé (protikladné dvojce – radost x smutek)

Druhy emocí

- nižší = jsou vývojově starší (mateřské city, hněv, agrese, city spojené s uspokojováním potřeb...)
- vyšší = vývojově mladší – vázány na socializaci (př. soucit)
  - morální, etické – hodnotí činy z hlediska morálky, čin v rozporu s morálkou – pocit viny (výčitky svědomí)
  - estetické – hodnocení krásy a ošklivosti, povznášá člověka, mají vliv na morální vývoj
  - intelektuální – poznávání a řešení problémů, motiv při učení
  - sociální – ve vztahu k lidem a soc. skupinám (sdílení smutku, láska, úcta, obdiv)
  - náboženské – předmětem je přesah
- stenické = city, které podporují tělesné i psychické zdraví (radost...) – řadíme mezi salutory (faktory podporující zdraví), posilují emoce, zvyšují aktivitu
- astenické = city, které negativně ovlivňují zdraví – stresory (faktory nepodporující zdraví), oslabují emoce, snižují aktivitu, zvyšují nesamostatnost, závislost, neprůbojnost

Hloubka citu – rozumíme tím míru, do jaké proniká celou osobností, určuje vztahy k lidem, myšlenky, záměry, jednání i zvyky

- city jsou předmětné s výjimkou nálady

Z hlediska intenzity a trvání dále rozlišujeme následující citové stavy:

- **pocity** – jednoduché emocionální fenomény (hlad, únava), výjimečně mají i širší význam jako např. pocity viny
- **nálady** – setrvávající (dlouhodobější) emocionální stavy, které podbarvují celkové prožívání a činnosti člověka v dimenzi euforie (rozjařenost) – deprese (skleslost), nepředmětné, ovlivňují vnímání, představy, myšlení, je to „vnitřní počasí“
- **afekty** – silná, bouřlivá, ale krátce trvající emoce, vyznačují se ztrátou nebo snížením sebekontroly, spojeny s ohrožením nebo uspokojením zákl. biologických potřeb, vztek, strach
- **vášně** – silné, dlouhotrvající emocionální stavy
- **citové vztahy** – komplexní, více či méně dlouho setrvávající emocionální stavy, charakteristické zejména pro sociální vztahy (láska, nenávisť, úcta)

Fenomenologie citů

Dvě základní dimenze citů: libé – nelibé, vzrušivé – uklidňující

Plutchikův kruh 8 základních citů:

(vně – základní, vevnitř – přidané)

- u primitivního, případně zhrblého jedince shledáváme **citovou chudobu**
- vystupňovaná cit. chudoba jako následek dušev. choroby = **citové oploštění**
- city jsou silně nakažlivé, tato nakažlivost má významnou komunikační funkci
- city je možné účinně předstírat (nadání, cvik, sociální tupost u protějšku), obelstít můžeme druhé i sebe sama na vědomé úrovni, nevědomí klamu nepodléhá

Citová spontaneita a sebekontrola

- zacházení s city a emocemi, které v dané chvíli prožíváme
- v minulosti zastánci omezování citů, dnes spíše prožívat naplno
- to je nebezpečí hlavně ve vztahu (úpadek cit. vztahů a jejich kvality)
- v terapii svobodný projev citů = léčebný faktor
- některé psych. poruchy vznikají přílišným **potlačením emocí** (např. vlivem přísné výchovy se vytvoří velmi silná inhibice)

Vývoj citů

- primitivní, elementární (velmi intenzivní) cit. život → libost – nelibost, vzrušení – uklidnění → přichází cit. diferencovanost
- vývoj partnerské lásky
- důležitým faktorem cit. výchovy a sebevýchovy je aktivní a pasivní umělecký život

Nemoci citů

- psychopatologie zná strach a smutek jako city, které ve svých extrémech představují dvojí základní psych. utrpení
- smutek – silný a hluboký je přiměřenou reakcí na těžkou ztrátu, není-li pro něj přiměřeně závažný důvod, mluvíme o **depresi**, případně **melancholii**
- zřetelný projev – nepřiměřený pocit viny
- bezdůvodný vleklý smutek = **depresivní nálada**
- strach je chorobný když:
  - o je podstatně silnější než existující hrozba
  - o jej pacient sám chápe jako bezdůvodný (**fobie**)
  - o pacient nedovede říci, čeho se bojí (**úzkost**) – není předmětná
- Pomoc: technika expozice (vystavení)
- **mánie** = duševní porucha, opak deprese, zvýšená nálada až vzrušení trvá více než týden, dochází k myšlenkovému trysku, zvýšenému sebevědomí a ztrátě sociálních zábrán a riskantnímu jednání

Stresory

- faktory, které naše zdraví utlumují, podřívají
- **návyk** = člověk potřebuje větší množství dané látky k navození stejného zážitku (začnu na 1 pivu a postupně se mi to zvyšuje)
- **závislost** = člověk není schopen fungovat bez příjmu určitého množství látky
- **Kouření**
  - ničí lidské zdraví

- multifaktoriální jev (existuje mnoho důvodů, proč lidé kouří, obecně: řešení stresu, zvýšení sebevědomí, vidím to u druhých)
- jedná se o psychickou závislost
- Freud – ti co kouří, nemají uspokojený sací reflex
- odvykání je jeden z nesložitějších psychoterapeutických úkolů, využívá se hypnóza – 95% lidí se k tomu vrací
- osobnost kuřáka: nižší sebevědomí, lehce manipulovatelné (podléhají sugesci, že je to symbol mužství/ženství), nejistí lidé s pocitem méněcennosti (cigareta překonává jejich komplexy), externí lidé (vnějškový lidé, kteří hledají problémy mimo sebe)
- největší hrozba – rakovina (prof. Koutecký obrátil poměr umírajících z 80 % na 20%)
- nebezpečí jsou krátkodobé výhody a dlouhodobé následky (dnešní doba je zaměřená na krátkodobé efekty) – z dlouhodobého hlediska nemá kouření žádnou výhodu
- infarkty – kouření způsobuje srdeční selhání
- snižuje úroveň poznávacích procesů, především u dospívajících (paměť, pozornost)
- kouření bývá startem k dalším závislostem
- prevence: nikdy cigaretu nezkoušet, učit se zvládat stres jiným způsobem, příklad v mém okolí, ovlivňování ideálů muže/ženy
- **Alkohol**
  - v ČR je 6 - 10 % alkoholiků
  - spotřeba alkoholu je v ČR největší z Evropy
  - na odvykání musí stát vyčleňovat peníze v řádech sta milionů
  - relaps = procento lidí, kteří léčení a vrátí se zpět k alkoholu (90 %)
  - teorie alkoholismu – odpovídají na otázku: Proč se člověk stane alkoholikem?
    - genetická – projev dědičnosti, člověk se jako alkoholik rodí
    - očekávání – očekávání příznivých důsledků alkoholu
    - snížení napětí – snížit napětí → chce lépe zvládat stres
    - sníženého sebehodnocení – lidé pod vlivem alkoholu se hodnotí výše, vidí se v lepším světle
    - sociálního učení – člověk se naučí pít ve společnosti, např. v rodině, parta
  - prevence:
    - zamezení dostupnosti
    - odhalování falešných představ o alkoholu
    - příklad
- **Přejídání**
  - BMI = body mass index - udává nám míru obezity a míru anorexie, vypočítá se: váha v kg děleno výška v metrech na druhou, u žen je normál 19 – 23, muži 19 – 25
  - teorie obezity:
    - vztažného bodu – vztažný bod, který je dán dědičně, váha se kolem něj pohybuje
    - neuspokojeného afektu – spojení se stresem a neuspokojenými tužbami
    - sociálního učení – když vidíme někoho jíst, musíme jíst také
  - lidé, kteří jsou obézní → nereagují na pocit nasycení nebo jej mají posunutý → problém
  - předcházení: udělat si formu (návyky jídla – jíst pomalu, pravidelně, malé části a hlavně pohyb)
- **Rizikový sex**
  - pohlavní choroby: hlavní AIDS
  - nezdravé formy sexu: promiskuita = časté střídání pohlavních partnerů,

→ WHO – zdravý sexuální život je, když 2 pohlavně zdraví lidé naváží oboustranně uspokojivý kontakt a zůstanou si v něm věrni

- sexuální zdraví je spojeno s věrností = neexistence sexuálního styku s jinými partnery
- sex není pouze tělesná záležitost, ale je potřeba ho vidět komplexně (je to i psychická a sociální záležitost)

Politické strany

= organizovaná skupina lidí, která se snaží získat politickou moc

- v ČR vznikají registrací strany Ministerstvem vnitra (potřeba petice alespoň 1 tisíce občanů)
- členem může být jen fyzická osoba a pouze jedné strany
- ruší se Nejvyšším správním soudem

polit. strana X hnutí, zájmová skupina – zájmovým skupina nejde o získání politické moci ve státě, hnutí nemají tak pevnou strukturu, vznikají proti nějakému problému, většinou nevstupují do volebního boje

Charakteristiky moderních evropských polit. stran:

- vlastní politický program, kde jsou vysvětleny základní hodnoty, zájmy, cíle
- účast ve volbách do nejvyšších zákonodárných orgánů a do orgánů místní samosprávy, na niž se zaměřuje jejich programová i praktická činnost
- působení na veřejnost, získávání členů, voličů, sympatizantů
- disponují stálou, demokraticky volenou organizační strukturou
- činnost financují z členských příspěvků, příjmů z vlastní hospodářské činnosti, z darů od sponzorů a ze státních dotací

funkce:

- **zprostředkovatelská** – polit. strany fungují jako prostředek mezi občany a vládou
- **integrativní** – spojuje lidi podobných názorů
- **socializační** – strany učí členy politickému chování, my je využíváme k politické socializaci
- **mobilizační** – strana se snaží hýbat lidmi, aby je získala na svou stranu
- **výběrová** – do čela strany je postaven ten nejschopnější

Vývoj označení polit. stran:

Zasedací pořádek ve francouzském konventu na konci 18. století:

NALEVO – třetí stav, radikálové	PŘEDSEDAJÍCÍ	NAPPRAVO – šlechtici a monarchisté
Protiroyalisté (demokraté)		Royalisté
„levice“		„pravice“

Později přidán „střed“

V 19. století: L – demokratické strany   S – liberální strany   P – konzervativní strany

Na přelomu 19. a 20. století se dosavadní demokratické strany různě štěpí a posouvají do středu, místo na levici obsazují dělnické strany (soc. demokraté, komunisté).

Dělení politických stran:

- rozděluje se podle vztahu k tvorbě bohatství a k jeho přerozdělování

pravice: chce, aby společnost zajistila především individuální svobody, vše ostatní se od toho odvíjí

levice: chce, aby společnost zajistila především sociální odpovědnost státu, vše ostatní se od toho odvíjí

+ **konzervativní** (uchování tradic) a **liberální** (snaží se o svobodu)

TRADIČNÍ RYSY LEVICE A PRAVICE		
	LEVICE	PRAVICE
priority	sociální politika a jistoty	výroba, podpora podnikatelských aktivit
stát	sociálně odpovědný	minimalizace kompetencí státu
spravedlnost	rozdělovací	vyrovnávací
rovnost	výsledků	příležitostí
svoboda	reálná	formální
demokracie	zastupitelská, důraz na přímou demokracii	zastupitelská
člověk	kolektiv	jednotlivec
stát a společnost	tendence ke splynutí	důsledné oddělení
společenský vývoj	rychlá změna - revoluce nebo reforma	postupný vývoj - evoluce
stát a ekonomie	státní ochránářství regulace trhu	liberalizace a deregulace
ekonom. priority	snížení nezaměstnanosti	snížení inflace
daně	vysoké, progresivní	nízké, rovné

LEVICE				PRAVICE			
KSČM	ČSSD	Strana zelených	KDU-ČSL	ANO	ODS	TOP 09	Úsvit
komunismus	sociální demokracie	enviromen- talismus	sociální konzerva- tismus	liberalismus	liberalismus, část. konzer- vatismus	liberalismus, konzerva- tismus	nacionalismus, prvky socialismu

Volby 2013:

Do parlamentu proniklo 7 polit. stran (multipartimus).

Výsledky: ČSSD (20,45 %), ANO (18,65 %), KSČM (14,91 %), TOP 09 (11,99 %), Úsvit (6,88 %), KDU-ČSL (6,78 %)

Vládnoucí koalice: ČSSD, ANO, KDU-ČSL

V čele vlády stojí předseda ČSSD Bohuslav Sobotka.

14. Německý idealismus 18. -19. st

- označení skupiny německých filozofů
- filozofie je zde rozdrobená-není jednotná → liší se v různých bodech myšlení
- shodují se především v upřednostňování myšlení a idejí před hmotou
- důvěra v lidský rozum, který je schopen vyřešit většinu problému nynějšího světa (pokud není omezován-
předsudky, cenzurou apod.)
- důraz na racionalitu, svobodu, lidská práva, demokracii
- v centru jejich zájmu je lidský subjekt (člověk)

IMMANUEL KANT

- tvůrce transcendentálního kritického idealismu, 1. představitel německé klasické filozofie
- transcendentální filozofie=poznání, které se nezabývá předměty, ale způsobem našeho poznání předmětů
- jeho období dělíme na 2 etapy: předkritické a kritické
  - PŘEDKRITICKÉ
    - Blízko materialismu
    - Klade si otázky: co nebo čím vlastně svět je či jaký je jeho počátek a geneze
    - Snaha vytknout hranici mezi empirismem a rozumem
    - V důsledku toho se věnuje studiu historii přírody a kosmologie (nauka o vzniku vesmíru)
    - Přichází s teorií vzniku sluneční soustavy
  - KRITICKÉ
    - Stěžejní dílo: **Kritika čistého rozumu** (teoretická č.), **Kritika praktického rozumu** (etická č.), **Kritika soudnosti** (estetická č.)
    - Uvažuje o možnostech a mezích lidského poznání, o hranicích lidského rozumu, zaměřuje se na analýzu zkušeností
    - Dále rozvrhuje své učení na část **teoretickou, etickou a estetickou**
      - V Kritice čistého rozumu jde hl. o posouzení čistého rozumu, jeho zdrojů a hranic, předpoklady zkušenostního poznání
      - Kant zdůrazňuje roli toho, kdo poznává-ne poznávaného předmětu → Jak je vůbec možné, že poznáváme?
      - Zkoumá předpoklady zkušenostního poznávání.
      - Zkušenost je výsledkem dlouhé práce → jakým způsobem se podílí smysly, rozum, kategorie, pojmy a ideje na vytváření naší zkušenosti
      - Na zkušenosti působí dvě složky- smyslová a rozumová a jejich projev závisí na **apriori** (projev těchto sil je dán předem) a **aposteriori** (vytvářeno dodatečně)
      - Kant odmítá tradiční metafyzické stanovisko, že předmětem filozofie je objekt Kopernikův obrat-předmětem filozofie je subjekt
      - Subjekt je tedy ten, kdo se táže, získává informace o objektu
      - Přichází s pojmy **svět o sobě** (apriori) a **svět pro nás** (aposteriori)
        - **Svět o sobě** je svět, který existuje sám o sobě nezávisle na našem procesu poznání, je mimo čas a prostor, je základem skutečnosti, nám (lidem) je ale nepřístupný
        - **Svět pro nás** je vytvářen námi (lidmi), je lidem přístupný a poznatelný, tvoříme si ho v poznávacím procesu
  - **Poznat můžeme jenom to, jak se nám svět jeví (nakolik jsme schopni ho vidět). Podstatu věcí poznat nemůžeme**
    - V **etickém období** tvrdí, že důležitým předpokladem je autonomie mravního citu.

- Člověk je schopen se rozhodnout pro jednání dle určitých zásad a norem a to nezávisle na vnějších podmínkách **Kategorický imperativ**-vyjadřuje obsah mravní svobody a jeho hodnocení mravnosti vychází z motivů jednání, ne z jejich důsledků
- 1. Člověk by měl tedy jednat tak, aby jeho chování mohlo být vzorem i pro ostatní. 2. Člověk by neměl nikdy zneužít lidství a důstojnosti druhého člověka.
- Dle druhu imperativu se dělí morálka na heteronomní (příkaz je dán zvenčí-plníme jej ze strachu, trestu či za odměnu) a autonomní (příkaz dán sám sobě na základě rozumu, jediný platný příkaz).
- V dalších dílech se zabývá etikou a způsobem jednání nebo schopností poznat krásu, umění
- Další filozofové na něj navazují nebo z něj vychází

JOHANN GOTTLIEB FICHTE

- Kantův žák →váží si duchovna, svobody, rozumu
- Odmítá však poznání vycházející ze „světa o sobě“- tvrdí, že vědecká filozofie, kterou chce vytvořit nemůže vycházet ze „dvou světů“-volí tedy druhou možnost
- „svět o sobě“ nás podle Fichteho omezuje
- Klade důraz na sebeuvědomování jedince- „Já“
- Říká, že nejdůležitější je aktivní samostatný lidský subjekt a jeho dominantní role
- Vše ostatní je ne-já-ta je mimo myslící vědomí člověka

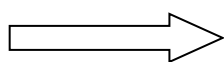
KANT	FICHTE
Vnější realitu nemůžeme nikdy poznat jako věc o sobě, ale pouze jako jev.	Neexistují ani věci o sobě – vnější svět je celý produktem našeho vlastního vědomí!

- Zkušenost má pramen v Já a je dána tím, že Já k sobě nevědomě vytváří ne-Já, tedy celý vnější svět, aby nebylo samo a mohlo při své tvůrčí činnosti narážet na nějaký odpor
- Nejvýznamnějším dílem jsou spisy o vědosloví nebo Řeči k německému národu

FRIEDRICH WILHELM JOSEPH SCHELLING

- Navazuje na Kanta a Fichteho
- Zakladatel **filosofie identity**=základem jeho filosofie je myšlenky identity, dle které jsou příroda a duch dvěma stránkami téhož (identické)→snaha zrušit hranice mezi duchem a hmotou
- Na rozdíl od Fichteho, který přírodu chápe jako prostředek k sebeuskutečnění duchovního Já

PŘÍRODA	DUCH
byla původně duchem	je výtvozem přírody
není nikdy čistá a mrtvá, její podstatou je životní síla	není nikdy čistý, nemůže být bez spojení s hmotou
reálno a objektivno	ideálno a subjektivno
je nevědomou činností ducha	je sebeuvědomováním přírody
produktem je hmota	produktem jsou filosofie a dějiny

Příroda je viditelný duch a duch je neviditelná příroda

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL

- Filosofie jednotného výkladu světa (všechno bytí je stádiem vývoje ducha)
- Učení o rozvíjení tzv. absolutní ideje. Za absolutní ideu považoval podstatu všech jevů v přírodě i ve společnosti. Je to tedy **duchovní princip**
- Ve svém díle **Fenomenologie ducha** předkládá vývoj bytí, jehož zdrojem je boj protikladů

➤ **Dialektická triáda: TEZE, ANTITEZE, SYNTÉZA**

- **TEZE**=je duch ve stavu „bytí o sobě“, je to neosobní duchovní princip, absolutní idea, čisté myšlení, vznik a rozvoj pojmů -to zkoumá **logika**. Existuje tedy pouze jeden princip: duch nebo hmota
- **ANTITEZE**=je duch ve stavu jinobytí, „zvnějšnění“, sebeodcizení – duch se zvnějšňuje (zpředmětnění) do formy přírody, idea existuje jako svůj protiklad – toto stadium je předmětem **filozofie přírody**. Princip si tedy vytváří svůj protiklad (duch → hmota nebo naopak)
- **SYNTÉZA**=znamená opět popření předchozího a tím vyšší jednotu, idea se navrací k sobě a existuje jako duch - bytí „o sobě“ a „pro sebe“- tuto oblast zkoumá **filozofie ducha**. Dojde ke spojení ducha a hmoty

➤ Hegel dále dělí **ducha** na:

- **SUBJEKTIVNÍ DUCH**=život individua, sebeuvědomění, jeho myšlenky a pocity
- **OBJEKTIVNÍ DUCH**=etika, kam spadá společnost, stát, dějiny, zde studuje jednání světového ducha
- **ABSOLUTNÍ DUCH**=nejvyšší formy dosahuje světový duch v absolutním rozumu (absolutní duch), tj. umění, náboženství a filozofie

➤ Hegel také přichází s pojetím dějin: tvrdí, že v nich sv. duch postupně uskutečňuje to, co je rozumné → rozum vládne dějinami. Společnost se vyvíjí na základě přetváření přírody její vyšší a dokonalejší formě. Člověk je aktivním tvůrcem své historie. Nejvyšší hodnota lidského života je práce

Formy a druhy státu

- Forma vlády=způsob organizace státní moci. Zahrnuje složení nejvyšších orgánů a jejich vztahy k nižším orgánům a občanům
- Státy světa se liší svou formou, která je dána několika složkami: formou vlády, politickým režimem nebo státním zřízením
  - Podle toho, kdo vykonává státní moc
    1. DEMOKRACIE
    2. DIKTATURA
  - Podle toho, kdo stojí v čele státu
    1. TEOKRACIE
    2. MONARCHIE
    3. REPUBLIKA

DEMOKRACIE (vláda lidu)

- Státní forma umožňující účast všech plnoprávných občanů na správě a řízení státu
- Občané mají zajištěna zákł. lidská práva, mohou se svobodně vyjadřovat
- Účast může být buď přímá, nebo nepřímá
- U přímé je výkon státní moci organizován tak, že se všichni mohou podílet na rozhodování o státních záležitostech (např. hlasování – starořecké státy)
- U nepřímé mohou občané v pravidelném období volit své zastupitele, kteří vykonávají státní moc za své voliče
- Pravým opakem je diktatura

DIKTATURA

- Neomezená státní moc je v rukou jednotlivce či skupiny lidí
- Stát ovládá a řídí ekonomiku
- Potlačuje lidská práva, svobodu slova, kritiku režimu
- Severní Korea, Kuba...

TEOKRACIE (boží vláda)

- Je to stát, pokládáný za výtvar boha
- Osoba v čele státu je považována za vykonavatele boží vůle
- Např. egyptští faraoni, Incká říše

MONARCHIE

- Nejvyšší představitel je monarcha-vládne doživotně vlastním jménem (císař, král, vévoda, car, sultán apod).
- Pravomoci se liší podle typu monarchie
  - Absolutní-panovník má neomezenou moc (Saudská Arábie)
  - Konstituční-moc je omezena ústavou, nebo parlamentem, kdy panovníkovu moc omezuje (VB)
  - Parlamentní-panovník je pouze formální hlavou státu, státní záležitosti jsou obstarávány parlamentem a vládou

REPUBLIKA

- Protikladem monarchie
- V čele prezident, obvykle volení představitelé
- Některé státní orgány jsou voleny na určitá období
  - Prezidentská-vláda je oddělena od parlamentu, hlava státu je současně hlavou vlády, prezident je volen přímo občany (USA)

- Poloprezidentská vláda je zodpovědná parlamentu, hlava státu není hlavou vlády, prezident je volen přímo a má obsáhlé pravomoci (Francie)
- Parlamentní vláda je odpovědná parlamentu (ČR)
- Tři složky moci-parlamentní, výkonná a soudní
- Pokud je avšak moc soustředěna do rukou jedné osoby, strany, třídy-neomezená vláda=diktatura, totalita

Druhy států

- Typy států=jednotlivé druhy státního zřízení
  - Podle rozvržení státní moci
    1. *CENTRALIZOVANÉ*
    2. *DECENTRALIZOVANÉ*
  - Podle struktury
    1. *JEDNOTNÉ*
    2. *SLOŽENÉ*
  - podle národnostního složení
    1. *NÁRODNÍ STÁTY* - stát tvořen převážně jedním národem (Dánsko, Portugalsko)
    2. *STÁTY S NÁRODNOSTNÍMI MENŠINAMI* (ČR - Ukrajinci, Romové, Poláci, Němci, Slováci)
    3. *STÁTY 2 NEBO VÍCE NÁRODŮ* (Švýcarsko)
    4. *OBČANSKÉ STÁTY* - občané jsou národnostně velmi smíšení (USA)

CENTRALIZOVANÝ STÁT

- Je řízen z jednoho centra, kde je soustředěna státní moc a správa
- Nadřízený orgán řídí orgány podřízené a zasahuje do jejich záležitostí
- Cílem je koncentrace moci v jednom centru
- Zpravidla hl. město (Německo, Francie)

DECENTRALIZOVANÝ STÁT

- Značnou část státní moci a správy svěřuje svým samosprávním územním celkům (tzn. Z vyšších složek systému je přenášeno větší množství pravomocí na nižší složky systému)
- Svoje úkoly plní samostatně a jen ve stanoveném rozsahu podléhají doзору prováděnému z centra
- Účelem je přiblížení výkonu státní moci a správy k občanům
- Např. Švýcarsko

JEDNOTNÝ STÁT (unitární)

- Má pouze jedno řídicí centrum, jednoduchá organizační struktura, jedna ústava, jedna vláda, jedno občanství
- Decentralizace nenarušuje jeho jednotné řízení

SLOŽENÝ STÁT

- Svazek dvou nebo více státních celků, které mají různým způsobem upravené samostatné nebo autonomní postavení
- podle stupně samostatnosti svých členských států je složený stát federace nebo konfederace
  - Federace-pevný svazek států, členské státy nevystupují v mezinárodních vztazích samostatně. Federace jako celek je jediným subjektem mezinárodního práva. Ve federaci je nutné vymezit pravomoci a působnosti (kompetence) ústředních federálních úřadů, aby nedocházelo ke kompetenčním sporům. Je zde jednotná měna, armáda, zahraniční politika, avšak jednotlivé části mohou mít vlastní ústavu, zákony (USA, Rusko, Německo)
  - Konfederace-volný svazek států, kde každý sdružený stát zůstává samostatným subjektem. Spolupracující v některých oblastech-vytvářejí orgány pro zajištění obrany, zahraniční politiky apod. Bývá přechodným stavem mezi nezávislými státy a federací (u sjednocení nebo rozpadu). Příkladem je Britské společenství národ

Úvod do hospodářské politiky

- Je to soustava konkrétních pravidel a opatření, jimiž stát usměrňuje vývoj ekonomiky. Stanoví základní cíle a k jejich dosažení používá odpovídající nástroje (fiskální a monetární)
- Dříve: HP = dosažení maxima společenského blahobytu
- Dnes: HP se utváří na základě střetu názorů politických stran a lobby, byrokracie a reakce na konkrétní hospodářskou situaci
- Hospodářskou politiku lze rozdělit:
  - **Makroekonomická (stabilizační)**- zaměřuje se na dosahování a udržování makroekonomické rovnováhy a omezování důsledků ekonomického cyklu v národním hospodářství. Dělíme ji na politiku:

a) Fiskální

- snaží se ovlivnit vývoj ekonomiky změnami výše a struktury veřejných výdajů a daní
- K dosahování jejích cílů (např. dosažení, udržení vysoké zaměstnanosti a ekonomického růstu při stabilní cenové hladině) se používají příjmové a výdajové stránky státního rozpočtu
- Nástroji jsou státní rozpočet, daně, záměrná opatření apod.
- Na rozdíl od monetární politiky, která pečuje o stabilitu měny, je fiskální politika nástrojem aktivního zasahování státu do hospodářství.

b) Monetární

- Uskutečňuje ji centrální banka nástroji, jež regulují množství peněz v ekonomice
- Základním cílem je stabilizace cenové hladiny
- Nástroji jsou regulace spotřebních a investičních úvěrů, ovlivňování rovnováhy na trhu cenných papírů apod.

c) Důchodovou

- Zaměřena na stabilizaci ovlivňováním vývoje mezd, zisků, cen
- Tento typ hospodářské politiky provádí vláda s cílem ovlivnit příjmy obyvatelstva

d) Zahraniční obchodní

- Snaha o stabilizaci zahraničního obchodu
- Může být protekcionistická (chrání domácí trh před zahr. konkurencí, podpora vlastního vývozu) nebo liberální (vytváří předpoklady pro mezinárodní otevřený obchod)
- Nástroji jsou dovozní clo, kvóty, technické překážky apod.

- **Mikroekonomická**-usiluje o dosažení dílčích cílů nebo o řešení problémů v některém ze sektorů ekonomiky (zemědělská p., obchodní p. apod.)

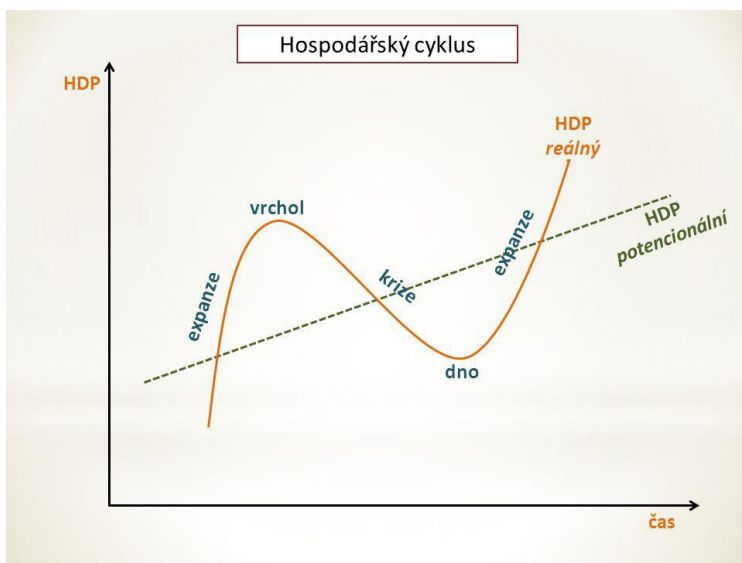
- usiluje o změny ekonomického jednání jednotlivců a firem
- Nástroji jsou administrativní opatření, dotace, kolektivní vyjednávání apod.

Některé pojmy:

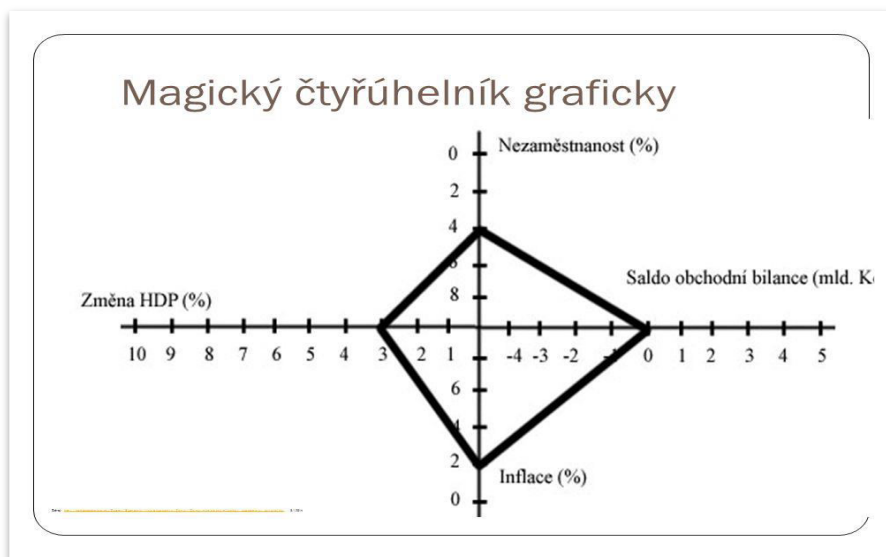
- **Národní hospodářství**- představuje veškerou ekonomickou činnost, kterou vykonávají ekonomické subjekty v určitém státě
  - Sektor primární- těžba surovin, zemědělství
  - Sektor sekundární-zpracování surovin a produktů z primárního s.
  - Sektor terciární- poskytování služeb
  - Sektor kvartérní-zajištění chody ostatních sektorů
- **HDP**-hrubý domácí produkt- je to celková peněžní hodnota výrobků a služeb, které byly vyrobeny na určitém území za určité časové období. Nezáleží na tom, zda domácími či cizími subjekty.
  - Charakterizuje výkonnost národního hospodářství jako celku
  - Měří se pomocí různých metod: výrobní h., důchodová h., výdajová h.
- **Inflace** (růst cenové hladiny)- Inflace je proces postupného znehodnocování měny v důsledku růstu cen. Je příčinou znehodnocení úspor, snižování kupní síly peněz, snižování reálných mezd a tím vším tedy celkové

ekonomické nestability. Ekonomové rozlišují několik stupňů inflace, a to podle její velikosti (inflace mírná, pádivá a hyperinflace). Deflace je opačným jevem inflace, tedy pokles cenové hladiny

- **Bilance zahraničního obchodu**-vyjadřuje rozdíl (**Saldo**)obchodní bilance (vývozu a dovozu) – rozlišujeme aktivní a pasivní. Při aktivním saldu vývoz převyšuje dovoz (platby ze zahraničí jsou vyšší než platby do zahraničí). Při pasivním saldu je tomu naopak. Při opakovaně pasivním saldu vzniká a narůstá státní dluh.
- Celá ekonomika a její produkt se zpravidla nevyvíjí plynule, ale cyklicky tzn. fáze růstu střídají fáze poklesu. Hospodářský cyklus se zpravidla dělí do 4 fází:
  - Expanze-ekonomika roste, zvyšují se mzdy apod.
  - Vrchol-reálný produkt je na maximu, zvyšují se mzdy apod.
  - Kontrakce-reálný produkt klesá, utlumení výroby, klesají mzdy a zisky
  - Dno-ekonomika je pod potencionálním produktem (PP=optimální využití disponibilních zdrojů)

- Celkovou výkonnost národního hospodářství vyjadřujeme makroekonomickými ukazateli:
  - Míra nezaměstnanosti
  - Míra inflace
  - HDP
  - Podíl salda obchodní bilance na HDP
- Model, který shrnuje všechny čtyři ukazatele a popisuje úspěšnost ekonomiky, se nazývá **magický čtyřúhelník** (čím větší plocha, tím úspěšnější ekonomika)

15. 1. MARX A MARXISMUS

Marxistická filozofie je součástí marxismu (systému ekonomických, filozofických a politických názorů), zakladateli jsou Karl Marx a Fridrich Engels. Marx byl hlavním tvůrcem samotné teorie, Engels se dobře orientoval v konkrétních společenských problémech doby, byl vydavatelem Marxových spisů a hmotně jej podporoval.

KARL MARX (1818-1883)

- Byl ovlivněn Hegelem, posléze ho kritizuje. Vychází z Hegelovy dialektiky, Feuerbachova antropologismu, francouzské sociální teorie a anglických ekonomů. Používal Hegelovu dialektickou metodu, ale zcela změnil její obsah.
- Marx říká, že podstatou světa je materiální skutečnost a ideje jsou jen odrazem v lidském vědomí.
- Ústřední kategorie je odcizení (je to projev falešného vědomí a má být překonáno prakticky – revoluční změna sociálního systému).
- Podstatu člověka tvoří **práce** – přetváření přírody a sama sebe, v procesu práce se člověk odcizil své podstatě, svému produktu a ostatním lidem – díky tomuto vzniká sociální, především ekonomická nerovnost.

TEORIE TŘÍDNÍHO BOJE

- V ekonomických vztazích a v ekonomicky motivovaných sociálních konfliktech, což je třídní boj, vidí Marx hybné síly dějin – protiklady vedou k sociální revoluci. **Každý výrobní způsob (i kapitalismus) má v sobě předpoklady ke svému zrušení.**
- Podle **Karla Marxe** existovaly v dějinách čtyři hlavní **stadia společnosti**. V každém stadiu existuje jednotlivec či skupina, kteří vlastní výrobní síly: **prvobytně pospolná společnost**, **antická společnost** (vznik otroctví a soukromého vlastnictví), **feudální společnost** (vznik poddanství), **kapitalistická společnost** (vlastník má výhradní právo na materiální prostředky). Ideálem, ke kterému směřují dějiny, je nastolení tzv. **beztřídní společnosti**, která bude postavena na společném vlastnictví.
- V 19. století vzniká třída těch všech změn – **proletariát**. Je to síla, která převezme výrobní prostředky. Proletariát je ztělesnění živé práce oproti mrtvé práci – **kapitálu**.
- Vývoj vede k proletářské revoluci, zrušení protikladů a vzniku beztřídní společnosti. Ve společnosti proti sobě stojí proletáři (nuceni prodávat svou práci) a kapitalisté (kteří si kupují proletáře a vlastní výrobní prostředky).
- Dílo: **Kapitál**
  - Sociálně-ekonomická kritika kapitalismu 19. století
  - Dělnické hnutí je základní hybnou silou průmyslové společnosti, úkolem dělnické třídy je revoluční změna společenských vztahů a nastolení beztřídní společnosti.
  - Objevy, které ovlivnili ekonomii a politologii – role ekonomických vztahů, zájmů a konfliktů.

MARXISMUS

Marxismus se stal v následujících desetiletích velmi populárním filozofickým systémem. Budil dojem přesné vědecké teorie, která odpovídá na problémy průmyslové společnosti a ukazuje budoucí vývoj. Brzy však na dlouhou dobu převládlo deformované pojetí marxismu jako **ideologie**. Teorii marxismu svérázně upravil s ohledem na vlastní politické cíle **Vladimír Iljič Lenin**. V západní Evropě začal již před druhou světovou válkou sílit široký proud tzv. **neomarxismu**, který sice pokračoval v kritice kapitalismu, ale ustupoval především od myšlenky sociální revoluce. Je úzce spjat s ateismem. Do tohoto proudu lze později zařadit jak některé nonkonformní marxisty ze socialistických zemí, tak i četné západní filozofy hlásící se k marxismu. Například Erich Fromm, který se snaží spojit marxismus a psychoanalýzu nebo Herbert Marcus, který založil Frankfurtskou školu.

15. 3. PSYCHICKÉ PORUCHY

PSYCHOPATOLOGIE je oblast psychologie, která se zabývá psychickými poruchami a obtížemi. Zaměřuje se na činitele, kteří tyto poruchy a obtíže vyvolávají, i na metody, které je odstraňují.

Psychopatologie se věnuje jednak diagnostice (třídění a pojmenovávání duševních poruch), jednak klasifikaci a výzkumu duševních poruch. Do duševních poruch zařazujeme také **závislosti** – stavy, kdy nepřítomnost látky či podnětu vyvolává duševní i fyzické obtíže.

DUŠEVNÍ PORUCHA je změna některých psychických jevů, která se projevuje v chování a prožívání jedince a způsobuje mu problémy v sociální komunikaci a interakci.

Příčiny vzniku duševních poruch dělíme např. na:

- **dědičné** (genetické) – poruchy zděděné po předcích,
- **organické** – poruchy vzniklé poraněním nebo jiným poškozením mozku,
- **chemické** – poruchy způsobené chemickými látkami,
- **sociální** – poruchy vzniklé vnějším působením (stresem, výchovou...)

Psychické odchylky od normy a poruchy jsou obvykle důsledkem spolupůsobení více faktorů (např. dědičností a chemických činitelů – užívání marihuany může být u některých jedinců spouštěčem psychózy).

Duševní poruchy se tradičně dělí na:

- **neurózy** – nejčastější psychické poruchy většinou s přechodným charakterem; jde o **funkční nervovou poruchu bez onemocnění mozku**, jako neurózu můžeme značit např. neurastenii (chronický únavový syndrom vyznačující se únavou, poruchami spánku, srdeční činnosti i trávení) či fobii (silný iracionální strach).
- **psychózy** – **vážné neuropsychické poruchy**, které **narušují osobnost** člověka, jako psychózu lze označit schizofrenii (narušení schopnosti jedince rozpoznávat, co je skutečné, člověk není schopen zvládat své emoce), bipolární afektivní porucha (chorobné změny nálad) ad.

Obě tyto kategorie duševních poruch jsou ovšem velmi široké kategorie, do kterých lze zařadit množství různých duševních poruch, aniž by musely mít společné příznaky. Z tohoto důvodu bylo vytvořeno několik klasifikačních schémat.

Jedním z nejznámějších je **Diagnostický a statistický manuál duševních poruch (DSM)**, v němž jsou duševní poruchy rozděleny do jednotlivých kategorií, ty se dále dělí na podkategorie.

- **úzkostné poruchy**
  - **panická porucha** (náhlý nával úzkosti, který nemá příčinu),
  - **fobie** (silný a iracionální strach),
  - **obsedantně-kompulzivní porucha** (neovladatelné myšlení na nějakou činnost).
- **somatoformní poruchy** – poruchy tělesných funkcí, jež mají psychickou podstatu
  - **hypochondrie** (člověk se nadměrně zabývá svým zdravotním stavem).
- **disociativní poruchy** – změny vědomí či dočasné narušení vnímání vlastní identity
  - **vícečetná osobnost** (v člověku dva i více osobností).
- **poruchy nálad** – chorobné změny nálad
  - **deprese** (nálada vyznačující se pocitem smutku),
  - **mánie** (abnormálně veselá nálada),
  - **bipolární afektivní porucha** (střídání deprese a mánie).
- **schizofrenie a schizofrenní poruchy** – vyznačují se ztrátou kontaktu s realitou, poruchou vnímání a myšlení, halucinacemi ad.
- **poruchy osobnosti** – sociálně nežádoucí chování, které je dlouhodobé a nevléčitelné
  - **histrionská porucha osobnosti** (trvalá potřeba pozornosti).
- **poruchy příjmu potravy** – strach z tloušťky, abnormální pozornost ke svému tělu
  - **mentální anorexie** (hladovění za účelem zhubnutí),
  - **mentální bulimie** (záchvaty přejídání a následného zvracení).

PSYCHOLOGICKÁ POMOC

Duševními poruchami se zabývá **psychiatrie**. Je to lékařský obor, který se věnuje diagnostice psychických poruch a zajišťuje psychiatrickou pomoc a léčbu pomocí psychofarmak.

Někdy využívá též **psychoterapii**. Je to léčení duševních poruch, které podporuje zvládnutí obtížných situací a rozvoj osobnosti pomocí psychologických prostředků a technik.

Dalšími formami psychologické pomoci jsou:

- **krizová intervence** – patří zde **linka důvěry** (telefonická pomoc) a **krizová centra** (pracoviště zaměřená na nepřetržitou pomoc v naléhavých situacích).
- **poradenství** – jedná se o krátkodobou formu psychologické pomoci – patří zde **institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, manželské a rodinné poradenství, poradenství zaměřené na konkrétní problematiku** (alkohol, drogy...).

DUŠEVNÍ HYGIENA

DUŠEVNÍ HYGIENA je soubor pravidel, která slouží k udržení, prohloubení nebo znovuzískání duševní rovnováhy a duševního zdraví.

DUŠEVNÍ ZDRAVÍ je stav duševní pohody, kdy všechny duševní pochody člověka probíhají nejlepším možným způsobem. Tento stav umožňuje jedinci správně vnímat vnější skutečnost, přiměřeně reagovat na podněty, řešit dané úkoly, sebezdokonalovat se.

Působení duševní hygieny je zaměřeno zejména na možnosti **autoregulace jedince** (působení na sebe sama) a na přetváření jeho prostředí, **lehké poruchy duševní rovnováhy** (např. problémy s adaptací) a **prevenci a upevňování duševního zdraví**.

VÝZNAM DUŠEVNÍ HYGIENY

- **Prevence somatických a psychických nemocí**
- **Dobrá pracovní výkonnost**
- **Fungující sociální vztahy**
- **Subjektivní spokojenost**

ZPŮSOBY PSYCHOHYGIENY

Duševní hygiena je založena na **sebevýchově jedince**. Ta začíná u každého **sebepoznáním**. Existuje řada způsobů jak zachovávat **duševní zdraví**, např. dostatečná doba spánku, správná výživa, správné dýchání, dostatek pohybu, správné hospodaření s časem, relaxační a autoregulační cvičení

Výrobní faktory = jsou zdroje statků. Převážnou většinu statků v přírodě nenacházíme tak, jak bychom chtěli. K jejich získání je nutné vynaložit lidskou práci – vyrobit je.

PRÁCE

- lidská činnost, která přeměňuje přírodní zdroje v užitečné statky
- Pracovní síla= soubor fyzických a duševních schopností člověka konat práci
- Mzda= cena práce na trhu – je to pohyblivá částka
- Plat= stabilní, nepohyblivá částka
- Druhy mzdy
  - o Nominální = výše za provedenou práci
    - Vyjadřuje se v penězích
  - o Reálná= ukazuje nám, co si může člověk za utržené peníze koupit
    - Ovlivňuje inflace

VELIKOST MZDY

- 1. Princip
  - o Za stejnou práci stejnou mzdu
- 2. Princip
  - o Čím více práce, tím vyšší mzda
- Zvýšení mzdy je
  - o Nominální= mzda roste stejně rychle jako ceny
  - o Reálné= mzdy rostou rychleji než ceny
- Ovlivňuje
  - o Množství práce
  - o Kvalita práce
  - o Kvalifikace
  - o Poptávka po druhu práce
  - o Tržní úspěšnost práce

VÝPOČET MZDY

- Mzda časová – $M = n * sh$ (mzda= počet odpracovaných hodin * sazba za hodinu)
- Mzda úkolová- $M = n * sj$ (mzda= kvalitní jednotky * sazba za jednotku)
- Podle výkonné normy času- $M = tn * sh$ (mzda= normovaný čas v hodinách * sazba za hodinu)

POBÍDKOVÁ MZDA

- Cílem je zvýšit zájem zaměstnanců → prémie

TRH PRÁCE

- NABÍDKA PRÁCE (S-suply)
  - o Všichni lidé, co jsou schopni pracovat a chtějí
  - o Je to vždy rostoucí funkce
  - o V krátkém období se nemění
  - o V dlouhém období se naopak mění – příčinou jsou demografické změny
- POPTÁVKA (D- demand)
  - o Poptávka po pracovních silách je velmi proměnlivá

- Poptávka > nabídka = není dostatek pracovních sil na trhu (→ přijímání cizinců, zvýšení produktivity)
- Nabídka > poptávka = nezaměstnanost (vpočítáme : $u = U/L+U \cdot 100(\%)$ - U = počet nezaměstnaných , L- počet zaměstnaných)
- Nezaměstnaný = člověk, který nemá práci, ale zároveň si ji hledá
  - Pokud se zapíše na úřad práce → registrovaná nezaměstnanost
  - Snaží se řešit ÚP
- Dělení nezaměstnanosti
  - Podle příčin
    - Frikční= běžná, lidé opustili zaměstnání a po určité době si zaměstnání najdou, přechod mezi zaměstnáními
    - Strukturální- vzniká v důsledku změn struktury v ekonomice
    - Cyklická- při celkovém hospodářském poklesu (s růstem ekonomiky poklesne i nezaměstnanost)
  - Podle trvání
    - Krátkodobá- měsíc nebo více měsíců
    - Dlouhodobá- více jak rok
  - Podle dobrovolnosti
    - Dobrovolná- hledá práci za vyšší mzdu než nabízí trh práce
    - Nedobrovolná- nezaměstnaný hledá práci za mzdu, která na trhu převládá, ale nemůže ji najít

Voluntarismus

- vykládá vůli jako základní princip bytí
- Základní fcí v duševním a morálním životě člověka → VŮLE
- Vůle je ztotožněna s věcí o sobě
- Vychází ze stoicismu, Augustin (Bůh je absolutní vůle), i u Kanta -praktický rozum (vůle) nad teoretickým rozumem

Iracionalismus

- Idealistické učení vykládající svět jako chaotickou, rozumem nepochopitelnou skutečnost, ani zkušenost nelze poznat
- Klade důraz na city, intuice, vůle instinktu jakožto základních psychických funkcí a hlavních pramenů poznání
- Představitelé Arthur Schopenhauer a Friedrich Nietzsche

ARTHUR SCHOPENHAUER (1788–1860)

- Hledá odpovědi na otázku, co tvoří pravou podstatu skutečnosti, co se dá rozumět pod pojmem věc o sobě, zachovává dualistickou koncepci světa
- Fungování světa postaveno na fenomenální (naše zkušenost) a noumenální možnosti (věc o sobě, jsooucn)
- Bez ohledu na tradici rozhodl, že slovo noumenální (racionální) má opačný smysl tzn. reálný není rozum, ale nerozum
- Zdroje myšlení:
  - intuice
  - intenzivní a hluboké studium Kanta a porozumění jemu
  - (náboženská) filosofie starých Indů → zejm. buddhismus – snaha potlačit chtění, nirvána
  - Inspirace u ind. filosofů → „*Skutečnost, kterou poznáváme rozumem je snem, iluzí.*“ → svět je představa, která zakrývá pravou povahu světa
- Iracionální vůle bez smyslu a bez cíle
- Svět a vůle je jedno a totéž, svět je hmotný výraz iracionální vůle
- Světová vůle je svobodná, ale vůle jednotlivce není svobodná
- Vůle je podstatou celé přírody, je slepá, nevědomá, nezkrtná, svobodná, bezcílná, mimočasová, mimoprostorová, rozumem nepochopitelná, iracionální
- Neutuchající nespokojenost → základní vlastnost vůle, která nutí svět se neustále měnit, střetávání protichůdných sil a nálad, což působí strast a bolest → absolutní pesimismus
- Vůle je ženoucí silou růstu rostlin, rozmnožování zvířat, pudů a lidských vášní, ale i uměleckých projevů
- Svět je subjektivní podle svých zájmů a přání
- Jen genius se dokáže nad toto povznést
- Zdroj života i poznání ve slepé vůli, která nemá cíl, smyslem života je nic
- Filosofie bolesti, strasti - jsme zmítáni pudy a tužbami - nikdy nenalezneme štěstí
  - bolest je vlastní realitou života, slast a štěstí jen její nepřítomností
  - život je k smrti, nestojí zato žít
  - poznání není východisko ze strasti a bolesti
- sebevražda není východiskem - zahlazuje individuální jev vůle nikoli vůli samu. Smrt se projev v rozhojnění bolesti u ostatních a toto vědomí způsobuje bolest sebevrahovi
- 2 východiska vykoupení: překonáním nebo popřením vůle
  - Cesta přechodná (estetická) – vychází z umění (=nejvyšší výtvar lidského rozumu a nejvyšší forma poznání), bezvolní nazírání čistých idejí v umění, nejvyšším uměním je hudba - zachycuje vůli přímo v její akci, ale není vykoupením, jen útěchou. Umění je jen hra osvobozující od jevů

➤ Cesta trvalá (etická) – askeze (=záměrné překonávání vůle), asketické morálky, totožná s cestou Buddhovou, umrtvení vůle, extáze, vytržení, nirvána

- Vůle po životě vzniká z nutnosti, nouze, nespokojenosti
  - Život je buď utrpení, nebo nuda. Život je čekání na smrt.
  - Nejvyšší hodnotou je soucit.
  - dílo **Svět jako vůle a představa** - obsahuje celou základní myšlenku jeho filosofie
    - celý spis tvoří 4 knihy: 1.a 2. je metafyzika, 3. etika, 4.estetika
1. Svět jako představa - navazuje na Kanta - dle něj všechny věci (předměty) dány jen jako jevy
    - Schop. se nebrání myšlence nalezení metafyzického principu světa (jako toho, co je za jevy). K poznání tohoto principu však není možné dospět rozumovou úvahou, ale pomocí vnější a vnitřní zkušenosti, již napovídá intuice. Tím hledaným principem jest vůle.
  2. Svět jako vůle - Z oblasti jevů nevede cesta k přiblížení se podstatě světa. Cesta vede jen skrze individuum.

16. Orient v evropských společenských vědách (hlubinná psych., jáství, východní filozofie)

HLUBINNÁ PSYCHOLOGIE

- Patří sem psychoanalýza, individuální psychologie a analytická psychologie

1. Psychoanalýza

SIGMUND FREUD (1856-1939)

- Narodil se v Příboře
- Němec, žil ve Vídni, umírá v Londýně
- Vyrůstá ve velmi přísné výchově
- Vymezoval se vůči náboženství – protože jeho myšlenky nebyly přijaty církví
- Byl **lékař** → psychiatr

PSYCHOANALÝZA

- Stojí na principu **fyziologického determinismu**
  - je to přesně vymezeno, určeno, dáno (fyziologický= pudy – vrozené)
  - Člověk přesně vymezen mezi hranicemi danými determinismem
- Reagujeme na pudy:
  - A. **Pud eros**
    - vůdčí, živý
    - Princip slasti, sexuální zaměření
    - Vede k zplození života
    - V těle jsou erotogenní zóny, v okamžiku stimulu → slast
    - **Libido** – eros je základem
      - = psychická energie, kt. Oživuje všechny psychické fce (psychické jevy – myslím, vnímám,... → díky libidu)
      - Proces proudění libida = **katexe** (X antikatexe – nemůže proudit moc libida)
  - B. **Pud thanatos**
    - Pud smrti
    - Vyznačuje se destruktivitou
    - Směřuje nás do nirvány (=plamen, který zhasl)

Osobnost z pohledu psychoanalýzy

A. Strukturální model

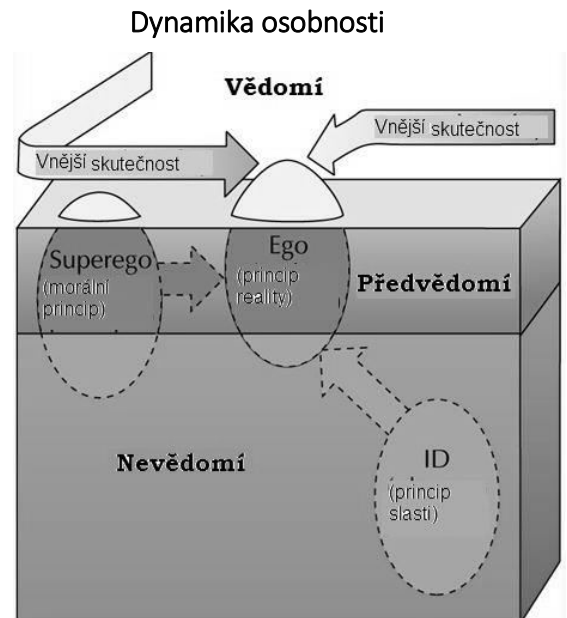
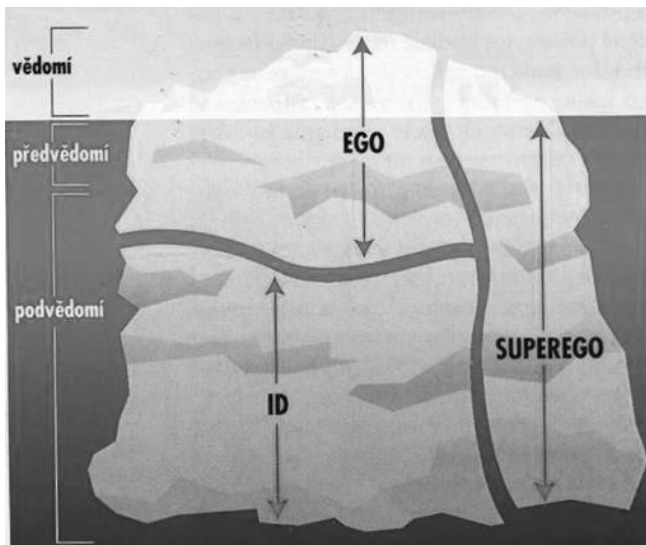
- ID – temná nepřístupná část, **nevědomá**, zdroj libida, řídí se **principem slasti**, iracionální
  - Je zdrojem **egoismu**, převažuje v dětství
- EGO – buduje se na ID, je **vědomé**, řídí se **principem reality** → koriguje pudy, je racionální
- SUPEREGO – „rodič v nás“ („rodič“ se vytváří přenosem, např. nechci mít vlastnosti jako matka, ale... ☺), buduje se výchovou, řídí se **principem dokonalosti**
  - Pravidla, normy, zákazy → přijali jsme je dobrovolně = vědomí
  - Nedobrovolně do nás byly „vtlučeny“ = nevědomí
- Svědomí
- Poruchy vznikají z **konfliktů** (=střetů dvou protichůdných tendencí s přibližně stejnou hodnotou)

B. Topografický model

- **Vědomí** – uvědomovaná část
- **Předvědomí (podvědomí)** – obsahuje myšlenky, zážitky, kt. jsme si kdysi uvědomovali, zapomněli, můžeme je vybavit
- **Nevědomí** – tzv. bludiště, skladiště, stoka
  - Obsahuje představy, přání, kt. jsme v životě nepřijali, vytěsnili → ovlivňují naše chování
- Snažíme se být v rovnováze – **dynamické ekvilibrium** (něco jako homeostáza u rostlin)
- → dynamické = jiná rovnováha ve škole než v rodině, ve třetíku než ve čtvrtáku,...

Ego obranné mechanismy – snaží se nás dostat do rovnováhy

1. **Racionalizace** – pomyslné logické zdůvodnění (např. po rozchodu – „Byl to blbec.“ → posíláme to do nevědomí)
  - Vymyšlená pravda; chování ovlivněno nevědomím (např. vytlačím ten rozchod, ale záhy chodím s podobným klukem)
2. **Regrese** – př. po rozvodu se vrátí (manžel) na vývojově nižší úroveň → znovu bydlí u rodičů
3. **Ohrožující obsahy vytlačujeme do nevědomí**
  - Cesta do nevědomí – sny (tzv. velká cesta) nebo přeřknutí (malá cesta)

Ego obranné mechanismy – snaží se nás dostat do rovnováhy

1. **Racionalizace** – pomyslné logické zdůvodnění (např. po rozchodu – „Byl to blbec.“ → posíláme to do nevědomí)
  - Vymyšlená pravda; chování ovlivněno nevědomím (např. vytlačím ten rozchod, ale záhy chodím s podobným klukem)
2. **Regrese** – př. po rozvodu se vrátí (manžel) na vývojově nižší úroveň → znovu bydlí u rodičů
3. Ohrožující obsahy vytlačujeme do nevědomí
  - Cesta do nevědomí – sny (tzv. velká cesta) nebo přeřeknutí (malá cesta)

2. Individuální psychologie

ALFRED ADLER (1870-1937)

- Byl přijat vídeňskou společností (X Freud ne)
- Žák S. Freuda, rozešli se ve zlém, vymezoval se vůči Freudovi
- Obdiv k socialistickým ideálům (měl např. ruskou ženu)

- Vymezuje se proti fyziologickému determinismu → **základem člověka je jeho začleňování se do společnosti = socializace**
- Ne pudy, ale **kladení cílů je motivace**
- **Cíle** mají sociální rozměr
- Hlavní fyziologickou silou je **snaha překonat pocity méněcennosti** – vyplývají ze stavby těla sané od přírody (jsme slabší než medvěd, pomalejší než gepard) → překonávám kladením cílů – dle Adlera kulturou (postavím Ferrari a ujedu gepardovi 😊)
- **Cesty k překonání méněcennosti:**
  - **Zdravé sociální (pozitivní)** překonání méněcennosti – činy, kt. prospívají všem lidem → rozvíjí se pocity štěstí,...
  - **Antisociální (nezdravé)** – jedinec se odděluje od společnosti, chce překonat sám méněcennost → choroby, poruchy,..
→ lidský individualismus je zdrojem poruch
- Překonávání méněcennosti je u každého **individuální** (osobní, subjektivní)

- **Charakteristiky individuálního životního stylu:**
  - Vliv rodina – sourozenecké konstelace
  - Ovlivněno psychikou i tělem (jak vypadám, jak prožívám city, jak reaguji,...)
  - Odvíjí se od subjektivních očekávání (skvělá akce, ale mám vyšší očekávání → zklamání)
  - dost často očekávání nereálná; přeceňujeme X podceňujeme

- člověk se rodí se **sociálním citem** (člověk společenská bytost) = **empatie** (dle výzkumu když pláče jedno miminko, druhé pláče ne kvůli hluku, ale protože ho chce „podpořit“, soucítí s ním)
- empatie = „Vidět očima druhého, slyšet ušima druhého, cítit srdcem druhého.“

3. Analytická psychologie

CARL GUSTAV JUNG (1875-1961)

- individualista, Švýcar, inspirace v orientální filosofii
- důkladný člověk, řešil detaily
- vážený ve veřejnosti
- široké vzdělání, otec byl duchovní

- nazývá osobnost člověka **psýché**
- říká, že psýché je **integrální** = celistvé
- každý člověk je **individuum** = jedinečný
- lidská osobnost je **proaktivní** → můžeme ovlivňovat směřování našeho života
- naše chování je ovlivněno geny ale i **memy** – psychologické obsahy (empatie,...) → dědíme to

1. **Bytostné Já** – dynamický princip → zajišťuje vývoj; „urychlovač“ osobního růstu
  - Nadřazeno egu
  - **Ústřední bod osobnosti, řídicí prvek**
  - Dochází ke spojování protikladů → např. slučuje vědomí a nevědomí, jednota
  - Dá se říct, že je podmětné já (vyvíjí se) a předmětné já (to je ego, mé vědomí, to co zůstává pořád mnou, i když se „zbytek“ vyvíjí)
  - Lze VELMI ZHRUBA přirovnat Freudovu libidu
2. **Ego** – vědomá mysl (ekvivalent Freudovu egu)
  - Zodpovědné **za trvalou identitu** člověka
3. **Osobní nevědomí** – získané; zážitky, myšlenky, postoje, kt. byly zapomenuty
  - Spíše Freudovo předvědomí
  - Objevují se tzv. **komplexy** = významné (ale traumatické) zážitky
    - Vymkly se kontrole
    - Mohou být svědomím úsilím vyřešeny
4. **Kolektivní nevědomí** – zděděná část nevědomí, souvisí ne s osobní, ale lidskou minulostí
  - Tzv. propojení s obecnou myslí lidstva (něco jak Eywa v Avatarovi)
  - Skládá se z tzv. **archetypů**

Archetypy

= praobrazy chování, pocitů a všelidské zkušenosti, vrozené univerzální prototypy myšlenek

- Tajemství přejatá od předků, jádra prapůvodních představ spjatých s přírodními jevy
- Čtyři archetypální postavy spolu fungují ve dvojicích, kde jedna postava je vědomá a je vyvážena svým nevědomým protějškem.

1. já a stín

- **Já** je středem pole vědomí a dává jedinci pocit smyslu a identity
- uspořádává vědomou mysl, je prostředníkem mezi vědomím a nevědomím
- já je cenným „světlem“ vědomí, které je vždy třeba hlídat
- **Stín** - Všechny méněcenné, primitivní a živočišné vlastnosti, vytěsněné já tvoří stín, který má kompenzující vztah ke „světlu“ já
- máme uznat temné aspekty osobnosti jako skutečně existující - měl by být přijat jako pravá součást osobnosti
- Mělo by se s ním zacházet jako s odvrácenou stranou vlastní povahy
- Stín dodává psyché její reálnost a životnost

2. persona a obraz duše

- **persona** není v podstatě nic „skutečného“
- archetyp, který pomáhá jedinci uchovat si svou individualitu při podřizování se požadavkům společnosti
- přijímá jméno, získává titul, představuje úřad a je to či ono
- požadavky jsou dány: zvyky, hodnotami a konvenčním chováním
- maska vytvořená proto, aby na jedné straně vyvolávala u druhých určitý dojem a na druhé straně skryla pravou identitu jedince
- Nesmí ale ovládnout psyché a nahradit vědomá rozhodnutí jedince

- Nevědomou stránkou osoby je **obraz duše** – **animus** a **anima**

- Obraz duše vždy představuje opačné pohlaví, než má jedinec, přináší vlastnosti pohlaví opačného (tento archetyp ale nesmí v osobnosti převládnout)

- Obrazem duše muže je žena: **anima** – mužský obraz duše se objevil v mnoha formách, ale vždy s povahou Eróta (Eros, láska), jako archetyp života samého, znázorněný v obrazech země a vody

- Naprosté ztotožnění s animou může vést k homosexualitě nebo transvestitismu.

- Obrazem ženy je muž: **animus** - ženský obraz duše má povahu Loga (Logos, rozum), hledání poznání, pravdy a smysluplné činnosti

- Animus je projikován na muže, ke kterému má žena emoční vztah

- Nadměrné ztotožnění s animem dělá ženu zatvrzelou a pánovitou, toužící po moci a nepochopitelně neústupnou.

3. Starý mudrc a velká matka – moudrost, zralost, příroda

Analytická osobnostní typologie – extrovert, introvert

- **Extraverze** – zaměření ven, na vnější objekty.
- **Introverze** – zaměření dovnitř, na vnitřní prožívání.

Rozlišuje typy osobnosti podle poměrné síly čtyř mohutností, psychických funkcí:

- **Vnímání** – všímavost pomocí smyslových orgánů.
  - **Intuice** – nevědomé vnímání, poznává skrytý význam předmětu
  - **Myšlení** – funkce intelektového poznání, vytváření logických závěrů, zkoumá, co vnímaný předmět je
  - **Cítění** – funkce subjektivního hodnocení.
- U každého člověka jedna převažuje a jedna zcela ustupuje
- Myšlení a cítění patří mezi funkce racionální povahy, zatímco vnímání a intuice mezi funkce povahy iracionální

Individuace

- proces realizace jedince – individua
- Člověk se rodí s touhou k sebeaktualizaci, tj. plné existenci → touha ho vede k objevování a integrování „cizích“, nevědomých součástí
- **2 vývojové fáze:**
  - **V první půlce života** se člověk odděluje od ostatních
  - snaha vytvořit si vlastní identitu
  - Jung mluví o tzv. „druhé pubertě“ - přichází ve věku mezi 35 a 40 lety (naše zaměření od materialismu, sexuality a výchovy potomků se obrací k celé společnosti a spiritualitě)
  - **V druhé polovině života** se člověk snaží s lidstvem zase sjednotit
  - stát se součástí něčeho kolektivního
  - stávají se vnímavějšími ke svým nevědomým i vědomým prožitkům
  - Mladí „buňiči“ hledají své pravé Já a postupně si uvědomí, že nevyhnutelnou podmínkou jeho nalezení je podílet se na prospěchu celé společnosti.
- smyslem sebeaktualizace a kolektivního nevědomí je posun člověka k nejvyšší zkušenosti – spirituální
- jedinec k sebeaktualizaci nesměruje → mohou se objevit neurotické symptomy, např. různé fobie, psychóza nebo deprese.

JÁSTVÍ

- Charakter – osobní identita – JÁSTVÍ
- Termín jáství je českým ekvivalentem k latinskému „ego“ nebo anglickému „I“. V jáství prožíváme svou vlastní osobnost, uvědomujeme si sami sebe jako „já“ a hodnotíme se.
- **Jáství = sebeobraz** (uvědomování si rysů své osobnosti)
= celostní představa o svém já (vztah k sobě samému může být plný vnitřních rozporů)
  - *Kognitivní aspekt* - představa o naší osobnosti
  - *Afektivní aspekt* – různé obrazy sebelásky, citový vztah k sobě („jak to cítíme“)
  - *Volní aspekt* – míra úsilí k sebezprosažení a úsilí

Rozlišujeme 4 obrazy sebe (JÁ)

1. **Reálné JÁ** – obsah mého sebepojetí, struktura, jedná se o podstatu dané osobnosti
  2. **Vnímané JÁ** – zahrnuje pocity sebe v dané situaci (v kontextu), jak se jedinec vnímá
  3. **Ideální JÁ** – ideální představa sebe (jaká bych chtěla být)
  4. **Prezentované JÁ** – co chci ukázat druhým
- Na utváření sebeobrazu působí genetické dispozice (vrozenost, dědičnost) → geneticky utvořená báze osobnosti + sociální okolí jedince (působení rodiny a další sociální styky vazby, normy, sankce) na jejich základě se formuje ideální já
  - **SEBEOBRAZ je něco co je celostní a tvoří to naši osobnost, je to vztah k sobě samému (různé varianty sebelásky a sebeocenění, někdy plné vnitřních rozporů)**

SEBEOBRAZ tvoří:

- Sebepojetí – taková organizace vlastností, které jedinec přivlastňuje sobě samému, má regulativní funkci
- Jak vnímá reakce druhých vůči sobě
- Aktuální chování druhých lidí vůči sobě, v němž lidé reagují na charakteristiky dané osobnosti
- Vlastní chování vůči druhým lidem
- Pocit totožnosti, vědomí „*Kdo jsem?*“ a „*Kam patřím?*“ = základní aspekt sebeuvědomování (pocit ztotožnění se s vědomím, že někdo jsem a někam patřím → **JÁDRO OSOBNÍ IDENTITY**)
- **Osobní identita** = proces stávání se sebou samým = individualizace (v období dospívání) Vyplývá z:
  - *psychofyzické identity* = jak je osobnost sžita se svým tělem, přijetí svého pohlaví, věku
  - *sociální identity* = jak se jedinci daří zvládat úkoly života a začlenění do sociálních vztahů (v profesní, partnerské, rodinné roli)
- **AUTONOMIE** - projevuje se nezávislostí a citovou, názorovou, hodnotovou a akční samostatností
- důsledkem nedostatku osobní autonomie je izolace, nezpůsobilost začlenit se, neschopnost řídit svůj život, bez pomoci se nezačlení vůbec

- Osamostatnění souvisí s charakteristikou osobnosti - můžeme mluvit o **internalistech** a **externalistech**

- a. **Internalisté** - přesvědčení, že to co je potká, je výsledkem jejich aktivity
- b. **externalisté** - soudí, že jsou vedeni osudem

Další dělení:

1. člověk **niterný** - málo závislý na svém okolí, společnosti, módě atd., dokáže se sám zabavit
2. člověk **vnějškový** - podstatně více závislý na veřejném mínění a na podnětech zvenčí, potřebuje být baven.

PSYCHOPATOLOGIE JÁSTVÍ

Úskalí procesu utváření já:

- **Výchova** – zavrhuující až výsměšná (dítě není schopno do 10-ti let ironii rozeznat)
- **Z hlediska soc.-** nepřijetí kolektivem, nemožnost zapustit kořeny, neuvědomují si, kam patří
- **Úroveň fyzická** – nemoc dítěte, kdy se já vhodně nevyvíjí, nedovoluje, aby se člověk optimálně vyvíjel (absence sekundárních pohlavních znaků)

AUTISMUS

– geneticky dané, porucha jáství se vyznačuje nevytvořením nebo zpřetrháním pout, které jedinec váže k druhým, čl. je zamlklý, prázdný navenek, nepřítomný,

DEPERSONALIZACE

- porucha subjektivního pocitu, v němž prožíváme svou osobnost (vlastní já) – člověk si připadá cizí, objevuje se pocit automatismu, chybí pocit autorství
- může nastat i u člověka, kt. je v normě (př. Při úrazu)
- nejprve je viděna diagnóza a pak člověk
- často bývá pocit, že jsem někdo jiný
- mohou být různé deformace

DEREALIZACE

- pocit odcizenosti světu nebo druhým
- zážitek změněného citového stavu, všechno je změněné a cizí

TYOLOGIE JÁSTVÍ

Avidita = chtivost, touha mít

sociální citlivost = zaměřenost na lidské vztahy, poskytování pomoci

1. **egocentrické „já“** - vysoká avidita s nízkou sociální citlivostí jedinec orientovaný na shromažďování a získávání, soustřeďuje se na své prožitky a zájmy
2. **allocentrické „já“** – protiklad egocentrického já; je tvořeno kombinací nízké avidity a vysoké sociální citlivosti, osobnost orientovaná k druhým, na úkor svých vlastních zájmů
3. **expanzivní „já“** - vysoká avidita a vysoká sociální citlivost, osobnost vnitřně konfliktní střetáváním osobních zájmů orientací vycházet vstříc
4. **autistické „já“** - nízká avidita a sociální citlivost, navenek se málo projevují, dění kolem se jich příliš nedotýká

VÝCHODNÍ FILOZOFIE

- slovo filozofie (z řečtiny - láska k moudrosti, vznik na pobřeží MA (7. – 6. stol.)
- je spojena, v jednotě s náboženstvím (vytvořila se z náboženství)
- soubor nejrůznějších myšlenek, názorů

I. INDIE

1) 1500-500 př. n. l. – OBDOBÍ VÉD

2) 750-500 př. n. l. – OBDOBÍ UPANIŠÁD

- **véda** = soubor knih, které byly vytvářeny kněžími, poustevníky

- 4 typy véd: 1) SAMAVÉD - knihy písní (nauka o melodiích)

2) RGVÉD - knihy veršů, jak je vytvářet

3) JADŽURVÉD - obětní výroky, jak je vytvářet

4) ATHARVAVÉD - vědomosti o magických formulích

- základní myšlenka, která prochází védami – ŽIVOT JE STRAST

- ve védách můžeme rozlišit 4 literární druhy:

1) MÁNTRY-opakování mělo přivést člověka do transu

2) BRAHMÁNY-informace, jak použít mántry

3) ARANJAKY-texty jak vést život poustevníka (lesní texty)

4) UPANIŠÁDY-poprvé se začali objevovat filozofické myšlenky (UPA = blízko; SAD = sedět) -sedět blízko mistra

- 2 základní filozofické otázky:

1) otázka o podstatě člověka

- BRAHMA-světový duch

- ÁTMAN-duše člověka (individuální duše)

→ Brahma je ve všem, Brahma a Átman je jedno, ale my to nevíme, musíme dojít k poznání sami v sobě-pomocí ASKEZE (velmi drastická)

2) nauka o vysvobození - orientální člověk chce opustit koloběh znovuzrození (karmový zákon) a dojít k vysvobození, spáse → MOKŠA, uniknout z koloběhu lze jen, když přestaneme jednat

- vnímání okolního světa-MÁJA-je to klam

- 500 př. n. l. – rozdělení směrů: NEORTODOXNÍ-oddělili se, nezachovali védy

ORTODOXNÍ-zachovali tradici véd (pravověrné)

NEORTODOXNÍ

1) MATERIALISMUS (ČARVÁKA)

- existují dva principy-hmota a duch

- prvotní je hmota, existuje pouze hmota a všechny duchovní jevy lze vysvětlit hmotou

2) DŽINISMUS

- mluví o vykupiteli-DŽIN (učí lidi jak se chovat)

- Džin se pravidelně objevuje ve světě, učí lidi, co mají dělat

MAHAVÍRA-prohlásil sebe za Džina

- dívali se na svět DUALISTICKY

- svět je složen ze 2 principů, které jsou nezávazné: a) DUŠE (džíva)

b) HMOTA (adžíva)

- člověk musí svou duši osvobodit od všeho hmotného

3) BUDDHISMUS (indické náboženství)

- zakladatel SIDHARTA GAUTAMA (ten, který dosáhne cíle)-6. st. př. n. l.
- královským synem, po tvrdé askezi došlo k osvícení - přijal jméno BUDDHA
- při osvícení došel k 4 základním pravdám:

- a) všechno žití je strast
- b) všechna strast má příčinu v žádostivosti
- c) odstraněním žádostivosti odstraníme utrpení
- d) cestou k osvobození (nirváně) je osmidílná stezka

PITAKA-košík (Buddhovy) moudrosti

TRIPITAKA-myšlenky buddhismu, knihy

- **cíl: NIRVÁNA**-plamen, který vyhasl
- není přísně asketický, ale nirvána závisí na poznání
- svět je složen z částic – DHARMA - neustále vznikají a zanikají, pospojovány univerzálním zákonem
- přísní vegetariáni
- vše v okolí je ve změně, reálné je pouze co vnímám
- mé já neustále vzniká a zaniká
- svět je řízen věčným přírodním zákonem
- pokud člověk najde přirozenost, dojde k nirváně
- ateistické náboženství, neznává osobního boha
- věčný zákon je ve všem, panteizmus

buddhistická etika (morálka):

- patero

- 1) nezabíjej živé
- 2) neber, co ti nedávají
- 3) nemluv nepravdu
- 4) nepij opojné nápoje
- 5) nebuď necudný

- 2 směry: - vytvořily se až po smrti Buddhy

HINAJANA-malá cesta, nirvána je záležitostí jednotlivce

MAHAJANA-velká cesta, dosažení nirvány je záležitostí společenství

ORTODOXNÍ

- pravověrné védám, spásy lze dosáhnout jen za pomoci tvrdé askeze

1) NJÁJA (důkaz, pravidlo)

- snaha rozvíjet logiku – správné logické usuzování

2) VAIŠEŠIKA (rozdíl, odlišnost, zvláštnost)

- zakladatel KANÁDA, významný myslitel

- pravého poznání světa dojdeme tehdy, pokud budeme odhalovat rozdíly ve světě

- svět je složen z rozdílných částic-primitivní ATOMISMUS

3) SÁNKHJA

- dualistická nauka, svět je složen ze dvou principů
  1. materiální-PRAKRTI-je aktivní
  2. duchovní-PURUŠA-pasivní
- pravé poznání spočívá v tom, že materiální a duchovní principy jsou spojeny jen zdánlivě
- ateistický směr, askenze, poznání, nemá boha

4) JÓGA (břímě, zátěž)

- sebeovládání, sebedisciplína, patří do hinduismu
- praktická cesta k vysvobození (cvičení)
- soubor asketických cvičení, koncentrací, modliteb, rozjímání
- důležité je zvládnout sám sebe
- 8 stupňů cvičení (kážeň, sebekážeň, správné sezení, regulace dechu, odpoutání od orgánů, soustředění, meditace, vytržení)
- má osobního boha (Brahma)
- poznání přebírá od Sánkhy
- ČISTÝ PURUŠA-bůh je jen duchovní, žádná hmotná přísada

II. ČÍNA

- spíše filozofické směry než náboženství
- číňan se snaží o vyváženost, vyhýbat extrémům

1) KONFUCIUS (551-479)

- svou filozofii zaměřuje na člověka
- žil svým příkladem
- říká, že neučí nic nového, pouze učení předků
- shrnul v KNIZE PROMĚN- IŤING
- obsahuje věštby
- shrnutí vědění předků, posvátná kniha
- významná je nauka o trigramech (tři čáry), je jich 8, každý trigram znázorňuje přírodní sílu
JANG-nepřerušovaná čára-světlo, nebesa, mužství, aktivní prvek
JIN-přerušovaná čára-temnota, země, ženství, pasivní prvek
- základ-země je stvořena z protikladů, které se přitahují, to způsobí vyváženost
- snaha o praktické uplatňování
- ETIKA-je potřeba vytvořit státní zákonodárství - spravedlivé, zdůrazňuje pravidla, zákony
- POLITOLOGIE-praktické naplnění myšlenek nebylo dosaženo
  - cíl-blaho všech lidí
  - panovník by měl vládnout svým příkladem
  - všichni lidé by měli absolvovat státní výchovu a výuku
  - ideál člověka-mudrc, který zná svět a ve všem zachovává pravou míru (střídmý, uměřený)
- bezplatné školství
- není výrazně asketický, povoluje užívat světa
- žák Konfucia MENCIUS (371-289)-zabývá se etikou-člověk je ve své podstatě dobrý, cnosti jsou člověku vrozené, společnost mění člověka (nativismus)

2) TAOISMUS

- zakladatel LAO-C' (6. st. př. n. l.) - královský knihovník
- základní princip světa je TAO-cesta, která prostupuje přírodu i člověka (a promítá se v něm-jeho přirozenost)
- cílem sjednotit s přírodou
- my nemůžeme poznat TAO, pouze si ho uvědomit (náš cíl) - agnosticismus
- neuznává přísné zákony, které si vytvářejí lidé
- TAO vede člověka k dodržování míry, střídmosti (svědomí)
- mystika

3) MOHISMUS

- zakladatel je MO-C' (5-4 st. př. n. l.)
- pacifistické hnutí, odmítá válku
- pokud nastane mír, nastane i blahobyt
- základní princip světa- všeobjímající láska, člověk ho porušuje, ale chce se k němu vrátit
- mír je lidskou přirozeností
- inspiroval se Max Scheller

4) LEGISMUS

- společnost je utvářena zákony, které by měly být garantovány panovníkem
- podobné se sofistickou

III. JAPONSKO

ZEN-BUDDHISMUS

- buddhismus se spojil s taoismem
- zen = sedět
- propracované meditace sedě ZAZEN
- potřeba dojít k osvobození SATORI
- můžeme dosáhnout i v dnešní době
- mistři učí meditaci

1) **VOLUNTARISMUS**

- filozofický směr
  - dť 1. pokládá vůli za základní složku poznání, **nejvyšší princip a podstatu bytí**, nebo za rozhodující základ vědomí, psychiky
  - dť 2. idealistický směr filosofie, který **neuznává závislost lidské vůle na prostředí**, podceňuje vědecké poznání objektivních záležitostí
- nejvýznamnější představitelé: Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche
- **Arthur Schopenhauer** (1788 – 1860)
  - považován za žáka I. Kanta – vychází z něj ve své filosofii, trpěl depresemi – ovlivnění filosofie
  - ovlivnil západní myšlení, pragmatismus, filosofickou antropologii, intuitivismus
  - dílo: **Svět jako vůle a představa**
  - na základě Kanta rozlišuje
    - **věc o sobě = vůle**, která se projevuje ve světě stupňovitě
    - **jev = vládne zde hmota a síla, podřízená prostoru, času a kauzalitě (příčinnosti)**; vše ve světě je determinováno
  - dva druhy poznání
    - **bezprostřední** (intuitivní) – považuje jej za hlavní
    - **abstraktní** (reflexivní) – poznání rozumem
  - pojetí vůle
    - její základní vlastností je neutichající **nespokojenost** -> vede to k neustálé **změně**
    - vyvolává střet protichůdných sil a nálad -> působí **strast a bolest**
    - vůli k životu je třeba **umrtvit** – **tři** cesty rezignace (dobrovolné vzdání se chtění a dosažení osvobození, smíření se, pasivity)
      1. **estetické rozjímání** - zprostředkováno uměním, vytržením překonáváme vůli, krátkodobě umrtvujeme -> tím mírníme utrpení z vůle k životu
      2. **Askeze** - odvrácení se od života a jeho potřeb
      3. **cesta filosofie** - vůli k životu není možné umlčet ani sebevraždou
  - voluntarismus
    - ve svých důsledcích ústí v **pesimismus**
  - tento svět je Schopenhauerem považován za **nejhorší možný**
    - v lidském životě je neustálé chtění, které je formou bolesti
    - splnění přání vede buď k novému chtění, nebo k nudě
    - „**Štěstí je dočasná absence přání a tužeb.**“
    - člověk není homo sapiens, ale homo miser (bídny, špatný) – má se **zbavit** vůle k životu, neboť život a utrpení je totéž
    - svět a člověk = žádná hodnota, vše je nicota
  - největším následovatelem je Friedrich Nietzsche
- **Friedrich Nietzsche** (1844 – 1900)
  - slavný německý filosof, ovlivnil velké množství filosofů
  - život:
    - vyrovnával se s problémy se vztahy k ženám, citlivý (vynikající klavírista)
    - duševní problémy, **deprese**, obdiv k antické kultuře a německé romantice
  - jeho filosofie spadá pod **pesimismus a nihilismus** – atmosféra fin de siècle
  - dává možnost k fašistickým výkladům, vědomě se v tomto směru neangažoval
  - nevytváří nový filozofický systém, ale svou filosofii prezentuje hlavně jako antropologii
  - **kritika křesťanství**, nenávisť katolických filosofů
  - chápe svou filosofii jako „evangelium budoucnosti“
    - filosofie:
      - a) **gnoseologický relativismus**
        - poznáváme nikoli realitu, ale iluzi – nenahlíží skutečnost
        - **jedinou** realitou je chaotický **svět pocitů**

- pokud se zmocňujeme toho, co poznáváme, pak jediné intuicí, vnitřní empatií, ale ne rozumem
- názor na poznání je iracionalistický, skeptický a agnostický
- b) **voluntarismus**
  - ovlivněn Schopenhauerem
  - rozpor se Schopenhauerem – jeho pojetí vůle je všeobecné, neusměrněné, slepé, bezcílné × Nietzsche chápe vůli jako **konkretizovanou** = ve formě vůle k moci
  - ústředním pojmem je **život**
    - **jediná pravda**, **jediné pravé jsoucno**, **jediná realita** a také jediný projev vůle k moci
    - život jako strast, afekt, expanze, pud sebezáchovy → pojetí života je ovlivněno darwinismem – živočišnost, dravost, pudovost
- c) kritika doby
  - důvodem problémů je plebejství a demokratismus
  - kritika konzumu, úpadku a poklesu k průměru × síla lidstva je v elitě
  - **nihilismus** = důsledek sociální bídy
    - neumožňuje výklad světa, pouze tuto možnost **popírá**
    - **přímý** důsledek úpadku hodnot (pramení hlavně z křesťanství)
    - lidstvo degraduje do podoby stáda, masy bez elit
    - má vyústit v přiznání chyb společnosti => vypěstování nových elit – nových „pánů země“
  - přehodnocení všech hodnot
    - tehdejší kultura je dekadentní, v úpadku => je třeba nastolení nových hodnot, a to hodnoty naturalistické povahy
    - klíčovou hodnotou je úsilí o vyšší míru moci
      - důraz na biologicko-psychickou hodnotu člověka – člověk silný (pán) a slabý (otrok) se liší mírou vůle k moci
      - kritika morálky otroků, akceptace rovnosti a altruismu
    - původ těchto myšlenek vidí v sokratovské (platónské) ideji dobra
    - nerovnost soc. postavení vede k tomu, že člověk má povinnost jen k sobě rovným
  - teorie nadčlověka
    - být dobrý = být vznešený, hrdý, silný, privilegovaný, statečný
    - cílem toho je vypěstovat zvl. typ myšlení – **nadčlověk**
      - = filosofický mýtus, má jednat pouze mimo jakýchkoli morálních norem a principů (= amoralista)
      - je budoucností lidstva, ideálem je silný člověk, který se prosadí
      - člověk je *pouze provazem nataženým mezi opicí a nadčlověkem*, na člověku je významné jen to, že je předstupněm k nadčlověku
      - viz. *Tak pravil Zarathustra*
  - Nietzsche a jeho pojetí Boha
    - vidí ho negativně – Bůh odcizil vše, co bylo dobré a zakázal to
    - náboženství nahrazuje ideou nadčlověka = jediné pravé náb.
    - hlásá smrt Boha
      - nadčlověk o jeho smrti ví, je si vědom, že idea života mimo tento svět je jen prelud
      - „Mrtví jsou všichni bozi, chtějme tedy, aby žil Nadčlověk.“
    - Nietzsche nebyl ateista, nýbrž byl hluboce nábožensky založený
      - konstruuje nová náboženství, chtěl něčemu věřit (ne křesťanskému Bohu)
    - Nietzsche byl záměrně tvrdý egocentrik

2) MOTIVACE

- každý lidský úkon je motivovaný
- = soubor psychických procesů, které jedince podporují nebo tlumí v jeho činnosti
- 2 pojmy:
  - motivace – psychický proces, podněcuje jednání člověka
  - motiv – pohnutky psychologické příčiny reakcí, činností a jednání člověka, zaměřené na uspokojování určitých potřeb
- dělení motivů
  - vnější
    - funguje na základě odměny a trestu (důležitá je pochvala)
  - vnitřní (potřeby, zájmy, hodnoty, cíle)
    - potřeby
      - = stav nedostatku/nadbytku něčeho, co nás vede k činnostem, jimiž tuto potřebu uspokojujeme, základní forma motivů
      - primární - týkají se našeho těla, nezbytné k přežití (pít, jíst, spánek, sex) - nejzákladnější
      - sekundární - potřeby vázané na společnost, rozvíjí se ve společnosti (láska, přijetí)
- **Abraham Maslow (1908 – 1970)**
  - vytvořil hierarchii podle důležitosti, nejprve musíme uspokojit primární, potom sekundární potřeby = Maslowova pyramida potřeb
  - (směrem k vrcholu) 1. – 2. = potřeby nižšího řádu
  - 3., 4., 5. = potřeby vyššího řádu
  - komplementárním (=doplňujícím) pojmem jsou hodnoty, jejichž výběrem mohou být potřeby uspokojovány
  - hodnota
    - = vlastnost, kterou jedinec přisuzuje objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním potřeb a zájmů
    - v procesu socializace se hodnoty vytvářejí a diferencují
- dále rozlišujeme tyto motivy:
  - pud - vrozená pohnutka činnosti, označení pro energii, cílenou činnost až nutkání
  - zájem - získaný motiv, který se projevuje kladným vztahem člověka k předmětům, činnostem (vyhraněný zájem nazýváme zálibou)
  - aspirace (ambice, ctížádost) - snaha o sebeuplatnění, vyniknutí
  - cíl - uvědomělý směr aktivity
  - ideály - vzorové cíle, např. ideál způsobu života
  - zvyk - tendence vykonávat za určitých okolností určitou činnost
- postoje
  - sklon člověka reagovat ustáleným způsobem (zahrnuje poznání objektu, citové hodnocení a pobídku k jednání či chování)
- rozdíl mezi postoji a motivy
  - motivy aktivizují chování, kdežto postoje se projevují v jeho obsahu, např. motiv mateřské péče je aktivizován křikem dítěte, způsob reakce matky závisí na jejím postoji

3) STAVY POZORNOSTI

- = psychický stav, který zajišťuje po určitou dobu soustředění člověka na jeden jev nebo činnost
- důležité je soustředění na jednu věc
- vlastností pozornosti je selektivnost (vybírání si) – člověk ulpí na zajímavější věci
- **fluktuace** = kolísání pozornosti mezi více předměty, mění se v čase

- **Faktory ovlivňující pozornost:**

- pozitivně – přiměřené množství nových a zajímavých podnětů + zařazování přestávek a odpočinku, změna činnosti
- negativně – stereotypnost + nedostatek podnětů, nečinnost
- Dělení pozornosti:
  - bezděčná – způsobena změnou v prostředí, využívají ji reklamy
  - záměrná – určována vůlí za účelem dosažení cíle
- pozornost souvisí s **AKTIVIZACÍ** (aktivací) = stav nervové soustavy, který se vyznačuje připraveností k činnostem nebo konáním určité činnosti, úrovně aktivizace:
  - 1) **vysoká** – při testu, velmi vyčerpávající
  - 2) **zvýšená** – vykonávání nějaké aktivity ve škole
  - 3) **střední** – běžná
  - 4) **snížená** – poslední hodiny vyučování
  - 5) **nízká** – před usnutím

4) ÚVOD DO TRŽNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

- **vývoj trhu**
  - původně byl trh vyhrazené místo, kde se pravidelně scházeli lidé, aby navzájem **směňovali** své statky či služby = tržiště (místo)
  - hlavní **příčina** vzniku je **dělbá práce**
  - prvotní forma směny – možné vyměnění výrobku za výrobku (**barter** – naturální směna)
  - dnes jsou trhem obchodní domy, burzy nebo internet a došlo k zavedení peněz (**jednotný** prostředek směny)
- trh
  - je **oblastí ekonomiky**, ve které se střetává **nabídka s poptávkou** a kde dochází k výměně statků či služeb mezi subjekty ekonomiky
  - vyrobené statky = zboží
- základní ekonomické subjekty trhu
  - a) **domácnosti** = jednotlivci/rodiny, kteří jsou příjemci mzdy/platu, popř. výhry; určují nabídku pracovní síly, spoluurčují poptávku po zboží, penězích; spoří (půjčují si), platí daně
  - b) **firmy, organizace, podniky** = subjekty, které podnikají za účelem zisku; určují nabídku zboží a služeb, určují ceny a mzdy, spoluurčují poptávku po zboží a pracovní síle, půjčují si, platí daně
  - c) státní správa (**stát**) = spoluurčuje poptávku po zboží a pracovní síle, vybírá daně, určuje ceny a platy
stát je specifický subjekt, jehož cílem je trh ovlivňovat jako prodávající (státní podniky) nebo jako kupující (státní zakázky)
- zboží
  - = **statky a služby určené ke směně na trhu**
  - vlastnosti:
    - a) **užitečná** hodnota = schopnost zboží uspokojovat lidské potřeby
    - b) **směnná** hodnota (projevuje se v ceně) = vyjádření směnné hodnoty v penězích vyjadřuje cenu zboží
  - cena = **směnná** hodnota statku (služby), obvykle vyjádřena peněžní částkou, na trhu se může odchylovat od původní hodnoty v závislosti na nabídce a poptávce
  - barterový obchod
  - statek = jde o cokoli (= **věc**) uspokojující naši potřebu
    - a) **volné** = volně dostupné (př. vzduch)
    - b) **ekonomické**, vázané = k zisku musím vynaložit práci/peníze
    - c) **hmotné** × **nehmotné**
  - služba = **činnost**, která uspokojuje naši potřebu
    - služby uspokojující kolektivní potřeby jsou hrazeny z veřejných zdrojů (př. osvětlení), osobní hrazeny z vlastních zdrojů

- komodita = zboží, které je na trhu **obchodováno bez rozdílu v kvalitě**
  - dodávky od různých dodavatelů jsou **zastupitelné** (př. zemědělské produkty)
  - toto označení se používá u obchodu s různými surovinami; již hotové výrobky = **sortiment**
- peníze
  - zboží, které je všeobecně přijímáno jako platidlo za jiné statky a služby
  - definovány zákonem jako tzv. **zákonné platidlo**
  - forma mincí, bankovek, cenných papírů, depozit (vklady na bankovní účty)
  - historický vývoj peněz
    - **barter**
    - **komoditní peníze**
      - různé pro různé části světa a pro různé epochy (př. Babylon – obilí)
      - jako nejvhodnější komodita se ukázalo zlato
    - **drahý kov**
    - **mince**
- další pojmy
  - **měna** = peněžní soustava určitého státu
  - **konvertibilita** (=směnitelnost) měny
  - **emisní funkce** = vydávání peněz do oběhu (v ČR má na starost Česká národní banka)
  - **měnový kurz** = podíl domácí měny k měně zahraniční
  - **kurzovní lístek** = soupis kurzu měn nejdůležitějších států k určitému datu
  - **valuty** = peníze zahraničních měn v hotovosti (př. dolar)
  - **devizy** = prostředky v cizí měně v bezhotovostní formě
  - **devalvace** = oficiální snížení měny určitého státu vůči všem ostatním měnám (× **revalvace**)
  - **depreciace** = znehodnocení měnového kurzu vůči všem ostatním měnám, probíhá samovolně (na rozdíl od devalvace)
- zákony trhu
  - **nabídka & poptávka**
    - na trhu se setkávají nabízející a poptávající
    - cíl prodejců = **maximalizace** ceny; cíl kupujících = **minimalizace** výdajů
    - na trhu dochází ke střetu protichůdných zájmů, k transakci (přenosu) dojde pouze v případě, budou-li obě strany chtít směniti
    - chování tržních **subjektů** je ovlivněno zákony trhu, teorie nabídky a poptávky objasňuje vznik a vývoj ceny zboží
  - nabídka
    - = veškeré nabízené statky a služby, které jsou prodávající (za určitou cenu) prodat (= zákon nabídky)
    - charakterizuje funkční vztah mezi **cenou** a **nabízeným množstvím zboží**
    - s rostoucí cenou roste i nabídka zboží = zákon rostoucí nabídky
    - dělení nabídky
      - **individuální** - nabídka jednoho druhu zboží jedním ekon. subjektem
      - **dílčí** (tržní) - nabídka jednoho druhu zboží všemi ekon. subjekty
      - **agregátní** (celková) - nabídka všech druhů zboží od všech různých subjektů
  - poptávka
    - = veškeré poptávané statky a služby, které jsou kupující za určitou cenu koupiti (= zákon poptávky)
    - charakterizuje funkční vztah mezi **cenou** a **poptávaným množstvím zboží**
    - s rostoucí cenou klesá poptávka po zboží (= zákon klesající poptávky)
    - dělení poptávky
      - **individuální** - poptávka jednoho kupujícího po určitém zboží
      - **dílčí** (tržní) - poptávka všech lidí z určitého regionu po určitém zboží
      - **agregátní** (celková) - poptávka všech lidí v určitém státě po veškerém zboží
  - rovnovážná cena

- vznikne v momentě, kdy se poptávané a nabízené množství **vyrovná**
- cílem je vyrovnání nabídky a poptávky [„**vyčištění trhu**“ = žádný nedostatek ani přebytek]
- v praxi může dojít k rovnovážné ceně, nebo k převisu nabídky/poptávky
- **substitut** - statek, kterým můžeme jiný statek nahradit (Coca-Cola -> Kofola)
- **komplement** - statek, který je závislý na jiném statku (tiskárna -> toner)
- konkurence a hospodářská soutěž (formálně se to rovná)
  - = **souběžná** snaha subjektů na trhu určitého druhu zboží, jejichž cílem je **dosažení** určitých **výhod** před ostatními v oblasti hospodářských užitků, popř. výsledků a jež vzájemně **ovlivňují** jejich **hospodářskou činnost**
  - konkurence je **podmínkou správného fungování** ekonomiky státu
  - tři základní formy konkurence
    - a) mezi nabídkou a poptávkou
    - b) na straně nabídky
    - c) na straně poptávky
  - dělení konkurence
    - podle **ceny** (cenová) a **kvality** atd. (necenová)
    - podle **podmínek** trhu zboží
      - **dokonalá** = ideální trh s dokonalou konkurencí → mnoho výrobců na trhu se shodným výrobkem všichni mají rovné podmínky přístupu na trh (jediným kritériem je cena, jedinou možností zisku je snížení výr. nákladů → v praxi je de facto nemožná)
      - **nedokonalá** = monopolistická konkurence → na trhu existují firmy s podobnými výrobky, ty se liší svou charakteristickou vlastností, ne však užitkem
        - **oligopol** = na straně nabídky existují dva nebo málo velkých subjektů s dominantním postavením
        - **monopol** = na straně nabídky pouze jedna nabízející firma (**administrativní** – státem povolený, **absolutní** – jediný zná recept na výrobu, **přirozený** – natolik nákladný, že nemá konkurenci)
      - monopoly vznikající spojováním podniků
        - **kartel** = zakázaná formy obchodní dohody mezi podnikatelskými subjekty o omezení nebo zákazu konkurenčního boje (→ aby nakupující neměl na výběr)
        - **syndikát** = dohoda o společném nákupu/prodeji
        - **trust** = propojování podniků i ve výrobní spolupráci
        - **koncern (holding)** = sdružení obchodních společností, kdy jedna společnost řídí ty ostatní (holdingová = mateřská společnost (př. Volkswagen) a dceřiná společnost (př. Škoda)
      - **antimonopolní** zákony = chrání konkurenci, regulují vznik a funkci monopolů (Úřad pro ochranu hospodářské soutěže)
  - **selhání trhu**
    - = **nedokonalost** ve fungování trhu brání efektivnímu rozdělení ekon. zdrojů → to má za následek zásahy státu do ekonomiky
    - „**neviditelná ruka trhu**“ – trh se o sebe postará sám (liberalismus)
    - příčiny:
      - **monopol**
      - **veřejné statky** = statky/služby, jejich množství se spotřebou jednoho/mnoha spotřebitelů nezmenšuje (př. vzdělání)
      - **externality trhu** = výroba/spotřeba jednoho subjektu způsobuje nezamýšlené náklady/přínosy jiným subjektům, které se daného tržního vztahu nezúčastnily
        - **kladná** - napomáhá to nezúčastněnému (př. stavba silnic)
        - **záporná** - škodí zúčastněnému (dopady na životní prostředí)

část A: Behaviorismus

- ve 20. letech 20. století vzniká v USA, zakladatelem J. B. Watson
- vznikl v důsledku pozitivismu a pragmatismu
- předmětem zkoumání je pouze pozorovatelné chování, mysl = iluze
- **determinismus** = lidské chování je předurčeno, lidé nemají žádnou svobodu
- **odmítá osobnost** (neobehavioristé ji akceptují)
- vzorec **S – R** (stimul – podnět a reakce – odpověď)
- **J. B. Watson**
  - 3 revoluční principy psychologie:
    - A) náplní by mělo být **chování**, ne **vědomí**
    - B) metoda by měla být více **objektivní** než **introspektivní**
    - C) cílem je **předvídat** a **ovládat** lidské chování
  - psychologie čistě **objektivní**, experimentální a přírodní vědou
  - „Dejte mi tučet zdravých dětí a já z nich udělám specialisty v jakémkoli oboru, ale také žebráky a zloděje, bez ohledu na jejich talent, záliby, sklony...“
- **psychologie učení**
  - **E. L. Thorndike**
    - **instrumentální učení** = **neutrální** reflex (př. náhodné šlápnutí krysy na páčku) při náhodných pokusech je **odměněno**, **stává se naučeným chováním** (které slouží k tomu, k čemu původně nesloužilo)
    - klíčovým prvkem instrumentálního učení je **reflex**, ne podnět
    - **zákon efektu**
      - ♦ pokud je **reakce potrestána**, spojení podnětu a reakce se **utlumuje**, pokud je reakce **odměněna**, spojení se **posiluje**
    - **zákon cviku**
      - ♦ čím častěji probíhá spojení **podnětu** a **reakce**, tím více se spojení **prohlubuje**
  - **I. P. Pavlov**
    - **klasické podmiňování**
    - zkoumal **gastrický** reflex (vylučování žaludečních šťáv při jídle) u psů
    - jídlo (**nepodmíněný podnět**) → odezva slinných žláz (**nepodmíněný reflex**)
    - zvuk zvonku (**podmíněný podnět**) → jídlo (**nepodmíněný podnět**) → slinění (**nepodmíněný reflex**)
    - zvuk zvonku (**podmíněný podnět**) → slinění (**podmíněný reflex**)
    - vysvětlení: **nepodmíněný reflex (vrozený, nezávislý)**, **podmíněný reflex** (původně **neutrální**, spojení s nepodmíněným reflexem)
    - **vyhasínání** – oproti spojitosti NP a NR, která je stálá, je spojitost PR a PP **nestálá**; jestliže se **PP objevuje bez posílení NP, spojení slábne, až mizí**
    - **zobecnění** – na podobné PP (se slabší reakcí) – př. bojím-li se myši, bojím se později i veverek
    - **posílení** – každý výskyt PP, který předchází NP
    - veškeré naučené chování není ničím jiným než dlouhým řetězcem podmíněných reflexů
  - **B. F. Skinner**
    - **operantní podmiňování**
    - operant = náhodný pohyb, když tento pohyb odměníme, vytváříme operantní podmínění, když odměňujeme řadu malých operantů jeden po druhém, můžeme formovat chování (která nebyla součástí původní přirozené výbavy → holuba naučíš tenis, něco, co není přirozené)
- **neobehaviorismus**
  - vzorec **S – O – R** (stimul – podnět, osobnost, reakce – odpověď)
  - postupně se přišlo na to, že různí lidé na stejný podnět reagují s různým zpožděním, mají tedy různý reakční čas

18. maturitní otázka – Scientismus ve společenských vědách, pozitivismus, novopozitivismus

- při pokusech se ukázal rys osobnosti → proto osobnost přijata jako faktor ovlivňující učení

E. C. Tolman

- **C. L. Hull**

- zavádí vzorec $R = f(S, O)$
- ♦ reakce je funkcí souvislostí mezi situací a osobností

část B: Tržní rovnováha, nabídka a poptávka

- zákony trhu

- **nabídka & poptávka**

- na trhu se setkávají nabízející a poptávající
- cíl prodávajících = **maximalizace** ceny; cíl kupujících = **minimalizace** výdajů
- na trhu dochází ke střetu protichůdných zájmů, k transakci (přenosu) dojde pouze v případě, budou-li obě strany chtít směřit
- chování tržních **subjektů** je ovlivněno zákony trhu, teorie nabídky a poptávky objasňuje vznik a vývoj ceny zboží

- nabídka

- = veškeré nabízené statky a služby, které jsou prodávající (za určitou cenu) prodat (= zákon nabídky)
- charakterizuje funkční vztah mezi **cenou** a **nabízeným množstvím zboží**
- s rostoucí cenou roste i nabídka zboží = zákon rostoucí nabídky
- dělení nabídky
  - ♦ **individuální**
    - ❖ nabídka jednoho druhu zboží jedním ekon. subjektem
  - ♦ **dílčí** (tržní)
    - ❖ nabídka jednoho druhu zboží všemi ekon. subjekty
  - ♦ **agregátní** (celková)
    - ❖ nabídka všech druhů zboží od všech různých subjektů
- Faktory ovlivňující nabídku:
  - ♦ **Cena**
  - ♦ **Náklady výroby a obchodování**
  - ♦ **Změny vnějších podmínek** – počasí – neúroda, to ovlivní nabídku, daně
  - ♦ **Změny kapitálové výnosnosti** - změna ziskovosti, např. sezónní zboží (snaha ubránit se nutnosti uskladnění, což jsou další výdaje)

- poptávka

- = veškeré poptávané statky a služby, které jsou kupující za určitou cenu koupit (= zákon poptávky)
- charakterizuje funkční vztah mezi **cenou** a **poptávaným množstvím zboží**
- s rostoucí cenou klesá poptávka po zboží (= zákon klesající poptávky)
- dělení poptávky
  - ♦ **individuální**
    - ❖ poptávka jednoho kupujícího po určitém zboží
  - ♦ **dílčí** (tržní)
    - ❖ poptávka všech lidí z určitého regionu po určitém zboží
  - ♦ **agregátní** (celková)
    - ❖ poptávka všech lidí v určitém státě po veškerém zboží
- Faktory ovlivňující poptávku:
  - ♦ **Cena**
  - ♦ **Demografické změny** – změna ve struktuře obyvatelstva, např. stárnutí obyvatelstva – ovlivní poptávku (bude se méně prodávat elektronika)

- ♦ **Změny velikosti důchodu** = veškeré příjmy domácností, např. platy, úroky, zisky, renty (klesne-li plat, omezí se poptávka)
- ♦ **Změny v preferencích** – lidé mají preference, např. móda, vytvořené uměle na základě kampaní (např. i fairtrade, bio)
- ♦ **Změny cen jiného zboží** – rozlišujeme dva typy zboží:
  - **Cenová elasticita poptávky**
    - ♦ = reakce poptávaného množství zboží na změnu ceny zboží, dá se měřit, poptávka je elastická tehdy, když přizpůsobujeme množství zboží ceně
    - ♦ Při **snížení** platu se musím přizpůsobit, jinak se zadlužím – brání zadlužování.
    - ♦ **Vyšší** elasticita je v delším čase, a jak snadno je ten statek nahraditelný
    - ♦ **Potraviny** – snadno se najde substitut, čímž šetříme (máslo a margarín).
- **rovnovážná cena**
  - I když je trh územně rozptýlený, má tendenci spět k jedné ceně, která je dána **tzv. arbitráží** (= překupnictvím)
  - arbitráž – někdo nakupuje ve slevách ve velkém množství, a pak to za vyšší cenu prodá, ale v místě, kde je cena ještě vyšší – tím sníží průměry cen v oblasti a vydělá na tom
  - vznikne v momentě, kdy se poptávané a nabízené množství **vyrovná**
  - cílem je vyrovnání nabídky a poptávky [„**vyčistění trhu**“ = žádný nedostatek ani přebytek]
  - v praxi může dojít k rovnovážné ceně, nebo k převisu nabídky/poptávky
  - **substitut**
    - statek, kterým můžeme jiný statek nahradit (Coca-Cola -> Kofola)
  - **komplement**
    - statek, který je závislý na jiném statku (tiskárna -> toner)

NÁKLADY:

- Náklady ovlivňují chování výrobců, ne spotřebitelů
- Typy nákladů:
  - **Utopené náklady** – člověk tyto náklady nese, ať se rozhodne pro jakoukoli variantu řešení (např. prodejce jahod – nakoupíte jahody za 30kč, začnu je prodávat za 50kč, ale kazí se a proto je nakonec musím prodat levněji/ pod cenou, anebo je uskladním do ledniček – náklady/ztráty na zisku)
  - **Náklady příležitosti** – měly by hrát roli při rozhodování člověka, jakožto člověka ekonomického – musíme započítat i tu obětovanou příležitost (např. náklady na VŠ – 250 000kč – jídlo, ubytování atd., ale musíme připočítat tu druhou příležitost, tj. to, o co přijdeme tím, že nepracujeme – eventuální plat za dobu studia)
  - **Ekonomické náklady** (má dvě části)
    - Náklady explicitní (= účtovní, zdaňují se) placení za používání cizích výrobních faktorů, např. nájem, mzdy, doprava, poplatky za patent
    - Náklady implicitní, obětované příležitosti našich vlastních výrobních faktorů (co stržíme, když my půjdeme pracovat místo podnikání a to místo na podnikání bychom pronajali, souvisí s náklady příležitosti)
  - **Variabilní náklady** – jsou proměnlivé a mění se s výrobou (přímá úměra – vyrábím víc, mám víc nákladů – sklady, mzdy, doprava, energie)
  - **Fixní náklady** – jsou stálé (jsou stejné, ať vyrábíme, kolik chceme, nedají se obejít – při přerušení činnosti jsou to utopené náklady – musíme úplně zrušit výrobu, jinak se jich nezbavíme, např. nájem)
  - **Průměrné náklady** – náklady na jednotku produkce (na jeden ks výrobku), hrají roli při oceňování výrobků
  - **Celkové náklady** – náklady na veškerou produkci za určitý časový úsek, ovlivňují provoz

- **sociologie** (societas – společnost, logos – věda)
  - je tedy vědou o **společnosti, soc. interakcích, vztazích...**
  - věda o **společenském systému**
  - snaha odhalit zákonitosti, na nichž společnost stojí
  - sociální psychologie × sociologie
    - na rozdíl od soc. psych., která se zabývá tím, jak společnost působí na **osobnost** jedince, se sociologie zajímá spíše o **vztahy jedince** k okolí
  - předmětem není člověk jako individuum pohybující se v různých sociálních skupinách
- **dějiny**
  - reflektuje **změny** vyvolané průmyslovou revolucí, sociologie vrcholem všech věd, protože jejím předmětem je **společnost jako celek**
  - vzniká jako snaha definovat kontrolní mechanismy nové společnosti, které by byly spolehlivější, než se ukázaly společnosti tradiční
  - zakladatelem sociologie je **August Comte** (1798 – 1857) (použil tento pojem jako poprvé)
    - díla: Pojednání o sociologii, Pozitivistický katechismus
    - rozdělení sociologie na sociální **statiku** a **dynamiku** (řád × změna)
  - **Jean Jacques Rousseau** (1712 – 1778)
    - díla: Společenská smlouva, Emil aneb o výchově, Vyznání
    - nerovnost a její vznik
      - ♦ **FYZICKÁ**
      - ♦ **MRAVNÍ** (=politická)
        - ❖ stojí na úmluvě nebo je lidmi trpěna
      - ♦ opakem nerovnosti je přirozený stav – náš cíl je k němu dojít
      - ♦ **PŘIROZENÝ STAV** zanikl vznikem občanské společnosti, která vznikla, když se jeden člověk rozhodl něco vlastnit (vlastnictví stojí na začátku všech problémů)
      - ♦ veškerá pravidla občanské společnosti (= vznik státu) mezi sebou domluvili bohatí lidé → vytvořili je, aby ochránili svůj majetek a členy společnosti
    - názory o výchově: viz osvícenství
    - 3 principy vzniku neštěstí (→ rozdělení společnosti):
      - ♦ a) **vlastnictví** – bohatí × chudí
      - ♦ b) **ustavení vrchnosti** – vládnoucí × ovládání
      - ♦ c) **zvrát moci v libovůli** – páni × otroci
  - **Émile Durkheim** (1858 – 1917)
    - francouzský sociolog
    - díla: O dělbě společenské práce, Pravidla sociologické metody, Sebevražda: sociologická studie
    - **sociální fakt**: zákon společnosti který má donucovací charakter, abychom mohli ve společnosti žít a aby společnost mohla fungovat
      - ♦ klasifikace:
        - ❖ **materiální** – jsou skutečné a jsou součástí materiálního světa (společnost)
        - ❖ **nemateriální** – morálka, kolektivní vědomí
    - **sociologismus** – požadavek vykládat veškeré sociální dění pomocí **sociálních faktů**
    - dělba práce ve společnosti
      - ♦ mechanická solidarita (tradiční společnost) – nevyhnutelnost
      - ♦ organická solidarita (moderní společnost) – vyrůstá z podstaty společnosti
      - ♦ riziko anomie – společnost, v níž přestávají platit pravidla a normy
    - sociologická analýza sebevražd (rozdělení egoistická, altruistická, anomická a fatalistická)
  - **Max Weber** (1864 – 1920)
    - německý sociolog

18. maturitní otázka – Scientismus ve společenských vědách, pozitivismus, novopozitivismus

- díla: Hospodářství a společnost, Protestantská etika a duch kapitalismu
- rozdělení moci:
  - ♦ a) **tradiční** (dědičná)
  - ♦ b) **legální** (volená)
  - ♦ c) **charismatická** (osobní kvality vůdce)
- souvislost mezi protestanstvím a vznikem kapitalismu
- **Herbert Spencer** (1820 – 1903)
  - britský sociolog a filosof
  - společnost přirovnával k sociálnímu organismu – prosazoval **evolucionismus** (přežije ten, kdo se dokáže přizpůsobit)
  - zastával tezi přirozeného vývoje společnosti
    - ♦ tvrdil, že společnost je schopna harmonického vývoje směřujícího samovolně k dosažení optimálního stavu
  - liberál, pozitivista
  - jeho myšlenky v důsledku vedou ke krutosti (např. zastává názor o nutnosti přežití nejsilnějších jedinců, rasové nadřazenosti) → v praxi **genocida**, holocaust
- **Wilfredo Pareto** (1848 - 1923)
  - italský sociolog, odpůrce socialismu, vychází z něj italský fašismus
  - jeho teorie má dvě části:
    - ♦ a) **analýza lidského jednání**
      - ❖ člověk jedná pod city, emocemi..., ale myslí si, že jedná racionálně
      - ❖ rezidua – skutečné, iracionální pohnutky lidského jednání
      - ❖ derivace – racionální odůvodnění lidského jednání
    - ♦ b) **teorie elit**
      - ❖ rozdělení společnosti na vůdce (elita) a vedené (masa)
      - ❖ elita – ve společnosti má dominantní postavení, vládne společnosti; vůči masám využívá nátlak a manipulaci
      - ❖ nikdy nevládne masa (a to ani v demokracii, kde je idea vlády lidu pouhým mýtem)
      - ❖ koloběh elit – každá elita je po čase vystřídána jinou (příliš uzavřena do sebe – využití kontraelitou)
      - ❖ 2 hlavní třídy vlastností elit
        - (i) lišky – prohanost, lstivost, schopnost přesvědčit, neumí použít násilí
        - (ii) lvi – používají násilí, prosazují se nátlakem, konzervativní, strnulí

část D: Pozitivismus, novopozitivismus, analytická filosofie

Pozitivismus

- zdrojem poznání empirie; popis a systematizování smyslově získaných poznatků
- zkoumá pouze to, co je vnímatelné smysly
- rozum utřídí zkušenost, ale neproniká do předzkušnostního světa
- představitelé: A. Comte, J. S. Mill, H. Spencer
- pozitivismus má tři období:
  - a) **pozitivismus** = to, co poznáváme, existuje mimo nás (Comte, Mill, Spencer)
  - b) **empiriokriticismus** = kriticky zkoumá zkušnost, to, co poznává věda, je svět v naší hlavě (= svět jevů), (E. Mach, R. Avenarius)
  - c) **logický pozitivismus** = věda se zabývá výpovědí (vědce, který poznává svět v hlavě), tak, jak je to v určitém jazyce (L. Wittgenstein)
- a) **pozitivismus**
  - **August Comte**
    - dílo: Kurz pozitivní filosofie
    - Tři stadia poznání:

- ♦ a) **Teologické**
  - ❖ člověk se zaměřuje na zkoumání „vnitřní povahy věcí“, věří, že za každým jevem se skrývá živá vůle, věří v božstva
  - ❖ vývoj náboženství: animismus → polyteismus → monoteismus
- ♦ b) **Metafyzické**
  - ❖ nadpřirozené síly jsou nahrazeny silami abstraktními → duchovno, duševno, přirozeno, nadpřirozeno
- ♦ c) **Pozitivistické**
  - ❖ člověk se soustřeďuje pouze na fakta, na pozorování a poznávání rozumem
  - ❖ roli náboženství přejímá věda
- sociologii vnímá jako sociální fyziku (uvažuje o nejsložitějších, nejkonkrétnějších jevech, které jsou pro člověka nejzajímavější)
- b) novopozitivismus (= logický pozitivismus)
  - **Ludwig Wittgenstein** (1889 – 1951)
    - dílo: Tractatus logico-philosophicus (I. období); Filozofické zkoumání (II. období)
    - a) první období
      - ♦ svět je tvořen fakty, obraz faktu → výrok
      - ♦ má-li mít výrok smysl → musí být potvrditelný/vyvratitelný
      - ♦ tradiční filosofie nemá smysl → její otázky nejsou potvrditelné/vyvratitelné
      - ♦ filosofie se tedy musí zaměřovat na analýzu jazyka, protože svět je takový, jak jej pojmenujeme (jazyk = obraz světa)
      - ♦ kladou si za cíl vytvoření jednotného, jednoznačného jazyka pro vědu
      - ♦ svět se skládá ze **souhrnu všech smysluplných výroků** a mimo svět jsou nesmyslné výroky
      - ♦ pokud tedy existují nevyvratitelné otázky, které nejsou v dosahu jazyka (jsou nevyslovitelné) máme o nich mlčet
      - ❖ výroky mimo tento svět jsou i přes to (že jsou nevyvratitelné) neustále předmětem našeho usilování
    - b) druhé období
      - ♦ upravil některé své teze
      - ♦ jazyk je nutně **víceznačný** → není možné vytvoření jednotného jazyka vědy
      - ♦ význam slova = jeho používání
      - ♦ význam slova poznáme díky jazykovým hrám (= použití v konkrétní situaci)
      - ♦ úkolem filosofie je zkoumání přirozeného jazyka
      - ♦ jazyk je bytí = způsob existence světa (nemůžeme říci, že užíváme jazyk, musíme říct, že jsme jazyk)
- c) **analytická filosofie**
  - vlivná zejména ve 20. století
  - snaha o analýzu přirozeného jazyka a způsob jeho fungování
  - jazyk = způsob, jak se zmocňujeme světa; pomocí něho myslíme
  - **John Langshaw Austin** (1911 – 1960)
    - **lokuční akt** = to, co řeknu („Já přijdu.“)
    - **ilokuční akt** = okolnosti, za kterých to řekneme (způsobem, jakým to řeknu a komu)
    - **perlokuční akt** = následky (co to způsobí)
  - **Willard van Orman Quine** (1908 – 2000)
    - **neurčitost překladu** → žádný překlad nemůže být nikdy přesný, protože díky víceznačnosti jazyka nemůžeme určit, co přesně chtěl autor říci

UTILITARISMUS

navazuje na myšlenkový odkaz hédonismu, ten reprezentuje hlavně Epikuros, který chápal užitek jako štěstí a rozkoš

filozofický směr zaměřený primárně na etiku – etika utilitarismu

hédonismus = filozofické učení o slasti jako hlavním motiv lidského jednání, kdy slast je nejvyšší dobro

utilitarismus = spočívá na principu užitečnosti pro všechny účastníky daného jednání, cílem a měřítkem lidského chování shledává hledání blaha, užitku a prospěchu a naopak omezení bolesti a utrpení

- J. BENTHAM

zakladatel, britský právník teoretik, osvícenský filozof, velký kritik lidských práv

- základ v 18. a 19. století

klíčové kritérium: princip užitku pod mravním dozorem pro všechny

4 zásady:

- z konsekvence: kritériem hodnocení nejsou úmysly, z nichž jednání vychází, ale následky
- z utility: souhlas s následky nebo odmítnutí nezávisí na vůli jedince, ale jsou podmíněny dobrem jako takovým (nastaveno většinou), společnost říká co je dobré
- z hédonismu: dobro samo o sobě je štěstí, rozkoš a radost, které souvisí s procesem uspokojování potřeb u lidí
- ze sociální: nehledáme individuální štěstí, ale štěstí všech, jichž se jednání dotýká, zároveň i prospěch obecně

Utilitaristický pohled:

- konsekventní - neosobní (sčítá zisky a ztráty blaženosti u všech osob zasažených určitým jednáním)
- maximalizační - (za všech okolností jde o maximální uspokojení potřeb)

Jeremy BENTHAM (1748-1832)

patřil mezi tzv. „zázračné děti“, už ve 12 uměl několik jazyků

pocházel z advokátní rodiny

důraz na kolektiv

vliv: David Hume, Thomas Hobbes, francouzská revoluce

1792 umřel otec, zdědil majetek, začal svou tvorbu

velmi silně pravicový (paradox)

byl zastáncem asociální teorie myšlení, liberalismu, volného obchodu

první myslitel, který se vyslovil pro volební právo žen (avšak pouze vzdělaných)

východiskem jeho reformy byla představa, že cílem společnosti je rozmnožovat lidské štěstí a odstraňovat nebo alespoň omezovat utrpení, z toho plynulo:

- chtěl, aby se některé trestné činy vůbec netrestaly (homosexualita)
- osvobození otroků
- osvobození kolonií
- právo na rozvod
- odluku církve od státu
- vůči zločincům (vrazi, násilníci) zastával tvrdé stanovisko, připouštěl tělesné tresty a dokonce navrhnul věznici, která byla kruhovitá, tedy šlo na všechny vidět

Benthamova etika je racionální, stojí na třech sloupech:

- prozíravost
- poctivost
- dobročinnost

vytvořil vzorec pro výpočet štěstí

protože jde o minimalizování utrpení, zaslouží si ochranu všichni, kdo mohou trpět, tedy nejen lidé, ale i zvířata

Jeho pojetí ekonomiky:

- zakladatel ekonomického liberalismu
- povoluje lichvu (pozn. Adam Smith – naopak zakazuje lichvu)
- prosazuje minimální mzdu, kterou by měl zajišťovat stát
- náznaky sociální politiky
- povinné zdravotní pojištění
- státní podpory růstu hospodářství i populace

Jeho pojetí lidských práv:

- velký odpůrce a ostrý kritik přirozených lidských práv
- právo je podle něho možné jen v organizovaném státě, který není založen na žádné společné smlouvě
- legitimizuje se pouze svojí prospěšností a užitekem
- jeho pohled je hodně podobný Hegelovi

J. S. MILL (1806-1873)**dílo: O svobodě, Úvahy o vládně ústavní, Utilitarismus**

zastánce sociálního liberalismu – přimlouval se za redistribuci bohatství státem, ovšem s minimem byrokracie (formou nepodmíněného příjmu všem občanům) = každá člověk má nárok na určitou částku na místo myšlenky trvalého hospodářského růstu, předkládá myšlenku růstu stacionárního (trvale udržitelného)

jeho utilitarismus je proměnný na sociální liberalismus, odmítá Benthamovu dedukci a za základ poznání označuje indukci

silně reaguje na Jamese Smitha a jeho spisy:

práci označuje za zboží, nikoli za vlastnictví

poukazuje na to, že svobodný trh obohacuje jen určitou část společnosti a to tu nejsilnější

považuje za nutné ohlížet se na sociální situaci dělníků

roku 1859 zlomová esej **O svobodě:**

- hájí v ní liberalismus (negativní)
- pojetí svobody, toto pojetí svobody považoval za nejvyšší hodnotu člověka (=svoboda od státu a donucování), věřil, že svoboda je relativní a lze se v ní neustále zdokonalovat
- rozvíjí tedy svobodu slova, svobodu shromáždění, individualismus (klade důraz na altruismus jedince – solidarita, kdy jsou lidé schopni si pomoci)
- každý jedinec má právo na svobodu slova, svobodu shromáždění a to když se ve svém postoji mýlí – relativizace pravdy

PRAGMATISMUS

první filozofický směr spojen s USA

učení pragmatismu: je založeno na předpokladu, že efektivnost v praxi je kritériem pravdy u výroků, správnosti u činů a hodnoty u soudů, jsou tu tedy tři východiska:

1. gnoseologické
2. etické
3. axiologické

J. S. PEIRCE

- zakladatel
- smysl myšlení, který je aplikován ve skutečném světě, je skryt ve vztahu, který spojuje zkušenost podmíněnou aplikací s pozorovatelnými výsledky, jde tedy o experimentální práci a experimentální efekt (blíží se k pojetí pozitivismus – zkušenost daná pozorováním)
- zpětnou vazbou je pragmatická efektivnost
- hledá objektivní a neosobní kritérium – tím pro něj je vědecký elitář

W. JAMES

nejvlivnější pragmatik, Peirce s jeho myšlenkami nesouhlasí

cílem: odhlédnout ve filozofii od prvních věcí až k těm posledním – př. odhlédnout od Platonových idejí nebo Aristotelových příčin k pozorovatelným následkům, ty ale musí být subjektivní, nesmí mít osobní efekty

pragmatická efektivnost a užitečná hodnota, nejsou vztaženy jako u Peirce k nějaké neosobní skupině vědců ale k běžnému člověku

PSYCHOLOGIE ZDRAVÍ

-obor psychologie, který vznikl v 80. letech 20.století

-soustředí se na to, jak psychický stav ovlivňuje stav tělesný

STRES

-řadí se mezi patogeny, které ovlivňují naše zdraví a kvalitu života (mezi další patří také kouření, alkohol, drogy, rizikový sex, přejídání, nedostatek spánku, nedostatek odpočinku apod)

-Druhy stresu:

- **Eustres** – v přiměřené míře stimuluje jedince k vyšším či lepším výkonům, k tvořivým změnám, po kterých bude naše tělo opět vyvážené. Např. před důležitou schůzkou, výkonem, v nových podmínkách, před koncertem, před závodem.
  - Mobilizují se naše síly, jsme schopni překonat sebe sama.
  - Reakce: příjemné napětí, radost z dosažení z cíle.
  - Důležité: je krátkodobý, vidíme konec našeho snažení.
  - Přestože v průběhu nemusí být příznaky příjemné, po jeho konci se dostávají příjemné pocity libosti, úlevy, dobrého pocitu z dobře vykonané práce, motivace k dalšímu snažení a následná harmonizace našeho těla. Nastává po něm v optimálním případě fáze odpočinku, kdy tělo opět regeneruje.
- **Distres** – negativní stres, vyvolává v nás nepříjemné pocity a spoustu jiných i fyzických potíží.
  - Při častém prožívání může způsobit různá psychická i somatická onemocnění (neurastenie, nemoci srdce, mozkové mrtvice, žaludeční vředy atd.).
  - Reakce: ztrácíme pocit jistoty a adekvátnosti, cítíme přetížení, zoufalství, bezmoc, ztrátu.
  - V krajním případě – deprese či jiné psychické poruchy.
  - Život ohrožující, může přerůst v syndrom vyhoření.
  - Je důležité ho nepodceňovat!!!

-Stresory:

- stresor je příčina stresu
- můžeme je dělit na fyzikální (jedy, kofein, alkohol, nikotin, bakterie, hluk, teplo, chlad, úrazy) a emocionální – psychologické a sociální příčiny vyvolávající úzkost, strach, napětí, frustraci, nerozhodnost.
- dále také:
  - Vnější stresory (hluk, situace nebezpečí).
  - Překážky v uspokojování primárních potřeb (spánku, jídla, odpočinku). Sociální stresory (sociální izolace, konflikty v mezilidských vztazích...).
  - Konflikty (nejistota v rozhodování, v pokusech o zvládnutí úkolu, intrapsychické...).
  - Zátěže při výkonu (spojené především s prací – na jedné straně z časové tísně a nadměrných požadavků, na druhé straně stresující mohou být naopak i nízké požadavky spojené s monotónností práce). Traumatické události (smrt partnera, rozvod,...)

-Stresové reakce

- je to reakce těla na stresory, stejně jako stresory jsou i stresové reakce různorodé
- děje se uvnitř organismu působí na fyzickou i psychickou stránku člověka.
- Hans Selye rozdělil stresovou reakci do tří základních fází:
  - 1. Poplachová fáze** (alarmující, pohotovostní): zvýšená koncentrace adrenalinu a noradrenalinu související s obrannou reakcí organismu (zrychlení srdeční činnosti, dýchání, zvýšení krevního tlaku, třes rukou, pocení, bušení srdce, příprava na „útok nebo útěk“). Člověk se připravuje na výdej energie. Pokud stresor ustoupí už v této fázi, nastává fáze zotavovací a obvykle se jedná o eustres a zanedlouho dojde opět k rovnováze sil a harmonizaci stavu. Pokud stresor dále přetrvává, nastává další fáze.

2. Fáze odporu (vyrovnávací) – snaha organismu vyrovnat se se stresovou situací. Např. při značném chladu se stahuje krev z periferií do centra a mohou nám začít omrzat prsty na ruce a nohy, aby bylo chráněno srdce a mozek.

3. Fáze vyčerpání (konečná) – nepodařilo se stresovou situaci zvládnout, zhroucení obranných schopností organismu, celkové vyčerpání. Stresor byl příliš intenzivní nebo působil příliš dlouho. Může dojít k vážnému ohrožení organismu, kolapsu, onemocnění, případně i k smrti (např. umrznutí v nadměrném chladu).

-Projevy stresu

- **Behaviorální projevy stresu:**

- Nerozhodnost, nerozumné nářky.
- Zvýšená nemocnost, pomalé uzdravování.
- Sklon ke zvýšené osobní nehodovosti a nepozornému řízení auta.
- Zhoršená kvalita práce, snaha vyhnout se úkolům, výmluvy, vyhýbání se odpovědnosti.
- Zvýšené množství vykouřených cigaret za den.
- Zvýšená konzumace alkoholických nápojů.
- Větší závislost na drogách, tabletách na uklidnění, lécích na spaní.
- Ztráta chuti k jídlu x přejídání.
- Změněný denní životní rytmus – problémy s usínáním, dlouhé noční bdění, pocity velké únavy.

- **Fyziologické projevy stresu:**

- Bušení srdce – zrychlené, nepravidelné, silnější
- Bolest a sevření za hrudní kostí. Nechutenství a plynatost v břišní oblasti. Křečovité, svírající bolesti v dolní části břicha, průjem. Časté nucení k močení.
- Sexuální impotence, nedostatek sexuální touhy.
- Změny v menstruačním cyklu.
- Bodavé, řezavé a palčivé pocity v rukou a nohou. Svalové napětí v krční oblasti a v dolní části páteře, často spojené s bolestmi v těchto částech těla. Úporné bolesti hlavy, migréna. Exantém – vyrážka v obličeji. „Knedlík“ v krku. Dvojité vidění a obtížné soustředění.

- **Emocionální projevy stresu :**

- Prudké a výrazně rychlé změny nálady.
- Nadměrné trápení se s věcmi, které nejsou zdaleka tak důležité. Neschopnost projevit emocionální náklonnost, sympatie s druhými lidmi.
- Nadměrné starosti o vlastní zdravotní stav a fyzický vzhled.
- Nadměrné snění a stažení se ze sociálního styku, omezení kontaktu s druhými lidmi.
- Nadměrné pocity únavy, obtíže při soustředění pozornosti.
- Zvýšená podrážděnost, popudlivost a úzkostnost.

Každý člověk se ve stresové situaci chová jinak a samozřejmě se s ní snaží nějak vypořádat.

-Coping – Zvládání stresu

Zvládání stresu (angl. coping) není jednorázovou záležitostí, jedná se o dynamický proces, který se v průběhu času a trvání působení stresoru vyvíjí. Dále vyžaduje určitou vědomou snahu jednajících osoby vyřešit danou situaci a s působícími stresory se vypořádat. Při řešení stresové situace nám může pomoci: - Dobrý zdravotní stav a dostatek síly.

- Pozitivní postoj člověka k možnostem úspěšného zvládnutí situace.
- Kladný vliv sociální opory a materiální situace.
- Pomoc z vnějšku – odborníka, psychologa, psychoterapeuta apod.

-Možnosti zvládnání stresu

- 1. **Eliminace (odstranění) stresorů** - (nadměrný hluk, vibrace, teplo, chladno, nepřiměřené osvětlení, nepříznivé chemické a fyzikální podmínky – poškozují smyslové orgány). Např. Když je mi zima, obléknu se. Vypadá to velmi jednoduše, ale někdy nám určitou dobu trvá, než si působení stresoru uvědomíme a začneme ho řešit. Může se stát, že stresor musí nabrat značné intenzity, abychom si ho všimli
- 2. **Změna reakce na stresory** – postupy vedoucí k uvolnění, psychické napětí se projevuje i ve svalovém napětí. Např. autogenní trénink (ovlivnění pomocí autosugesce, jógy, meditace, relaxace) Řadu stresorů nemůžeme ovlivnit, ale můžeme změnit svou reakci na ně. Už nám nemusí při svém působení vadit a způsobovat nežádoucí obtíže (nerovná se rezignaci!!!)
- 3. **Zvyšování odolnosti vůči stresu** – osvojení si zdravého životního stylu (zdravé a chutné jídlo, pohyb, zapojování odpočinku, práce s emocemi apod.). Jedná se o zvyšování frustrační tolerance, práce sám na sobě, osvojení si způsobu jednání, uvažování tak, aby naším cílem bylo psychické i fyzické zdraví.

Syndrom vyhoření

Dnešní doba přímo nahrává vzniku nejrůznějších psychosomatických onemocnění. Syndrom vyhoření ale není nemoc, je to příznak, který člověka varuje, že musí okamžitě začít něco dělat, jinak mu hrozí velké nebezpečí.

Syndrom vyhoření (angl. burnout – syndrom) je definován různě.

- Autoři **Agnes Pinese** a **Elliott Aronson** chápou syndrom vyhoření jako stav **tělesného, citového** (emocionálního) a **duševního** (mentálního) vyčerpání, způsobeného dlouhodobým pobýváním v situacích, které jsou emocionálně mimořádně náročné. Tato emocionální náročnost je nejčastěji způsobena spojením velkého očekávání s chronickými situačními stresy.
- **Christina Maslach** a **Susan Jackson** vnímají burn-out jako syndrom **emocionálního vyčerpání, depersonalizace** a **sníženého osobního výkonu**. Dochází k němu tam, kde lidé pracují s lidmi, tj. tam, kde se lidé věnují potřebným lidem

BM Burnout Measure – Měřítka syndromu burnout“, kterým je možno měřit intenzitu celkového vyčerpání, tedy vyčerpání fyzického, emocionálního a mentálního. Tento dotazník je druhým nejčastěji používaným nástrojem k měření syndromu vyhoření ve světě.

-Pojetí syndromu vyhoření se shoduje v následujících bodech:

- Jde o psychický stav, prožitek, vyčerpání.
- Vyskytuje se u profesí obsahujících jako podstatnou složku pracovní náplně „práci s lidmi“.
- Tvoří jej řada symptomů v oblasti psychické, částečně však též v oblasti fyzické a sociální.
- Klíčovou složkou je emoční i tělesná exhausce (vyčerpání), „opotřebení“, často i celková únava.
- Všechny složky tohoto syndromu rezultují z chronického stresu.

Rizikové faktory u syndromu vyhoření

- **Vnější rizikové faktory:**
  - Situace, prostředí, celkový kontext, v němž se ohrožený jedinec nachází, podmínky v zaměstnání.
  - Situace v osobním životě jedince, rodina a širší příbuzenský okruh, konflikty s ostatními lidmi, společnost, v níž žijeme, a podmínky, které na nás každodenně klade
- **Vnitřní rizikové faktory:**
  - Osobnostní charakteristiky daného člověka, které podporují vznik vyhoření, fyzický a psychický stav organismu, způsoby chování a reagování v různých situacích, které jedinec používá, subjektivní vnímání světa, v němž jedinec žije, subjektivní vnímání, jak může sám jedinec ovlivňovat svůj život a jeho směřování, subjektivní vnímání situace jedince

Činnosti při kterých nejčastěji dochází k syndromu vyhoření:

- U člověka, který byl zprvu velice nadšen tím, co dělal (prožíval, tvořil, řídil atp.), avšak časem u něho toto vnitřní zanícení ochablo.
- který na sebe neustále klade příliš vysoké požadavky (např. ve studiu, práci, tvorbě, sportu, organizování).
- který pracuje nad úroveň své kapacity (kompetence, schopností, dovedností apod.).
- který byl původně nejvýkonnějšího a nejproduktivnějšího (mimořádně tvořivého atp.).
- který byl původně nejodpovědnějšího a nejpečlivějšího.
- u vynikajícího perfekcionista, který se snažil vše dělat co nejpřesněji (nejlépe).
- který by mohl být zařazen mezi tzv. workoholiky (termín vytvořený s odkazem na alkoholiky, tímto termínem se označují lidé, kteří svou práci berou jako drogu).
- u člověka, který neúspěch prožívá jako osobní porážku.
- u člověka, který není s to vymanit se ze spárů neustále se (plíživě) zvyšujících nároků na něho kladených.
- U člověka, který není s to přiměřeně si odpočinout, relaxovat, rekreovat, regenerovat svou energii apod.
- U člověka, který žije v dlouhotrvajících mezilidských konfliktech

Příznaky syndromu vyhoření:

- **Psychické příznaky** - ztráta nadšení, pracovního nasazení, zodpovědnosti, nechuť a lhostejnost k práci, negativní postoj k sobě, k práci, k instituci, ke společnosti, k životu, únik do fantazie, potíže se soustředěním, zapomínání, sklíčenost, pocity bezmoci, popudlivost, agresivita, nespokojenost, pocit nedostatku uznání.
- **Tělesné příznaky** - poruchy spánku, ztráta chuti k jídlu nebo naopak přejídání, zvýšená náchylnost k nemocím, vegetativní obtíže (srdce, dýchání, zažívání), rychlá unavitelnost, vyčerpanost, svalové napětí či vysoký krevní tlak
- **Sociální oblast** - ubývá angažovanosti a snahy pomáhat problémovým klientům. Dochází k omezení kontaktu s klienty, jejich příbuznými a k omezení kontaktů s kolegy. Přibývá konfliktů v oblasti soukromí a dochází k nedostatečné přípravě na výkon práce

Stádia syndromu vyhoření

Syndrom vyhoření se u člověka nevyskytne přes noc. Jedná se často o poměrně dlouhodobý proces, který může trvat od několika měsíců až po několik let či desetiletí. Různí autoři uvádí jeho fáze odlišně. Uvádíme zde 5fázový model procesu syndromu vyhoření, jak je nejčastěji odborníky popisován.

- **1. Nadšení** (vysoké ideály, vysoká angažovanost v práci): Obvyklou „obětí“ syndromu vyhoření jsou lidé, kteří do určité činnosti vstupují s obrovským nadšením, ale nemají o ní úplně jasné představy. Tato činnost se stává náplní jejich života. Nejčastěji se o syndromu vyhoření mluví v souvislosti se zaměstnáním. Může jít ale i o studium nebo péči o členy rodiny
- **2. Stagnace:** Po nějaké době ale nadšení vyprchává, očekávání nejsou naplněna. Jediněc si zároveň uvědomuje, že má starost i o „mimopracovní věci“, o peníze, rodinu, přátele atd. Ideály se nedaří realizovat, mění se jejich zaměření. Požadavky klientů, jejich příbuzných, či zaměstnavatele ho začínají obtěžovat.
- **3. Frustrace:** Činnost přestává mít pro daného jedince smysl. Má pocit, že o jeho práci nikdo nestojí, cítí se zneužívaný, zbytečný. V tuto chvíli se začínají objevovat emocionální a fyzické obtíže. Pracovník vnímá klienta negativně, pracoviště pro něj představuje velké zklamání.
- **4. Apatie:** Mezi pracovníkem a klientem vládne nepřátelství, pracovník se vyhýbá odborným rozhovorům s kolegy a jakýmkoliv aktivitám. Svůj úkol jedinec plní pouze ze setrvačnosti. Vyhýbá se jakýmkoliv novotám, nesnaží se postupovat dál.

- **5. Intervence:** Intervence je snahou udělat cokoliv, aby život a jedince našel smysl. Může znamenat vyhrazení více času na sebe samotného, prodlouženou dovolenou, změnu přátel, změnu bydliště atd. Intervence ale může znamenat i přehodnocení vztahu k činnosti, která nás přivedla do tohoto stavu nebo vyhledání odborné pomoci, která nás může opět vrátit do spokojeného a smysluplného života. V případě, že nedojde k intervenci, k řešení situace, může nastat **finální stádium syndromu vyhoření**. Jedná se o stádium úplného vyčerpání – ztráty smyslu práce, cynismu, odosobnění, odcizení, vymizení reflexe vnitřních norem, rezignace na život. Může se projevovat únikem k alkoholu, drogám apod.

Rozdíl mezi syndromem vyhoření a stresem

- Syndrom vyhoření je ve skutečnosti následkem chronického stresu. Stres je příčina, vyhoření je důsledek. Důležité je si uvědomit, že na každého jedince může stresová situace působit s jinou intenzitou. Jestliže dva lidé prožívají každý den stejnou stresovou zátěž, neznamená to, že oba v pozdější době podlehnou syndromu vyhoření. Vše záleží na jejich odolnosti proti zátěži.

Rozdíl mezi vyhořením a depresí

- Jestliže se jedinec nachází v pokročilém stavu vyhoření, je velmi těžké jeho příznaky odlišit od příznaků deprese. Proto je potřeba pátrat po příčinách, které k vyčerpání vedly. Syndrom vyhoření je někdy označován jako zvláštní forma deprese. Syndrom vyhoření může být ale mnohem složitější problém než deprese, jelikož se projevuje vyčerpáním na více rovinách, což znamená, že je potřeba také na více rovinách sjednávat nápravu

Rizikové faktory v zaměstnání

- **Zvýšená pracovní zátěž:** na některé pracovníky je vytvářen čím dál tím větší tlak v podobě vyšších nároků klientů či zákazníků. Jestliže je pracovní nasazení jedince na maximum, je pro něj nepředstavitelné, aby podával výkony ještě vyšší.
- **Být stále k dispozici:** dalším problémem pro dnešní pracovníky je, že je po nich neustále vyžadováno být, jak se říká, na příjmu (telefon, e-mail, účast na videokonferencích). Vše se dá označit za rušivý element. Zvláště když je člověk zahloubán do své práce, ale jeho myšlenky neustále utíkají k tomu, zda náhodou nepromeškal hovor, přečetl všechny doručené zprávy atd.
- **Nedostatek samostatnosti:** podle vědců obecně platí, že čím širší pole působnosti člověk má ve svém zaměstnání, tím více ho práce baví. Mezi další rizikové faktory patří např. nedostatek uznání, konflikt hodnot nebo špatný kolektiv.

Osobnostní rizikové faktory

- Sklony k vyhoření může mít člověk i ve svých charakterových vlastnostech. Charakterové vlastnosti člověka mohou mít na vznik syndromu vyhoření přibližně stejný vliv jako vnější faktory. Vědci označují za ohrožené cílevědomé jedince se smyslem pro odpovědnost a sklony k perfekcionismu a také k agresivitě. Dále jsou to lidé, kteří se vyznačují velkou trpělivostí a kladným přístupem k lidem, ale nejsou ve svém zaměstnání dostatečně vytíženi, což vede k tomu, že mají pocit bezcennosti.

Dějiny ekonomických teorií

Antika – ekonomie součástí filozofie; principy přirozené spravedlnosti

- Aristoteles obhajoval soukromé vlastnictví pro jeho pozitivní vliv na odpovědnost a motivaci člověka, snahu o dosahování zisku, odsuzoval lichvu.

Středověk – feudalismus, lichva zakázána

Merkantilismus

-první ucelený směr v ekonomii. Největší rozkvět prodělal merkantilismus v době, kdy byl ve Francii ministrem financí Jean Colbert, tedy v druhé polovině 17. století

-opustil myšlenky předkřesťanských a křesťanských filosofů a zaměřil se na hájení zájmů národního státu.

-filosofii je postavená na myšlence, že moc státu závisí na množství drahých kovů, které země má k dispozici. Hromadění drahých kovů, neboli peněz ve formě drahých kovů, pak přizpůsobili zbytek svého myšlení

-podpora- vývoz zboží **X** snažili se bránit jeho dovozu (v menší míře se o totéž snažili dokonce i v oblasti vývozu a dovozu služeb)

-dnes jejich snahu odborně nazýváme doktrínou obchodní bilance (země se snažila, aby vývoz jejího zboží (a služeb) trvale převyšoval dovoz zboží (a služeb))

-převažuje-li v zahraničním obchodě vývoz zboží nad dovozem zboží -> **aktivní obchodní bilanci**

Za vyvážené zboží plynuly do země platby v podobě drahých kovů. Na druhé straně, pokud se do země nic nedováželo, tyto drahé kovy v zemi zůstaly. Tyto představy vedly k obchodnímu ochranářství, tedy k administrativním zákazům a omezování dovozu. Původní představa merkantilistů byla, že jakýkoliv dovoz je špatný, a že jakákoliv platba drahými kovy do zahraničí je nežádoucí a měla by být zakázána ->**raný merkantilismus**.

Od této představy se merkantilisté posunuli k závěru, že důležitá je :

- celková obchodní bilance
- není důležité mít aktivní obchodní bilanci s každou zemí
- stejně tak není nežádoucí dovoz surovin do země, které se pak opracované vyvezou -> zaměření se na vývoz zboží s vyšší přidanou hodnotou -> období **rozvinutého merkantilismu**

Představitelé:

- Thomas Mun
- Williama Pettyho
- Richarda Cantilona

Přestože základní myšlenky merkantilistů jsou dnes již překonané, zvláště poslední dva jmenovaní představitelé významně přispěli ke zrodu klasické ekonomie.

Fyziokratismus

-hlavní princip - přirozený řád. V tomto duchu nahlíželi i na ekonomiku

-nejvýznamnější část ekonomiky - zemědělství(nejproduktivnější odvětví-schopno produkovat výrobky + vytvářet zisk+ vytvářet rentu (placena vlastníkům půdy, aniž by tito přinášeli jakoukoliv hodnotu **X** v obchodu a v řemeslech **renta NENÍ** (podle fyziokratů sterilní odvětví ->jedině zemědělství - produktivní sférou)

Zisk je odlišný od renty, protože je určen na obnovu **opotřebovaných výrobních zařízení**, zatímco **půda** se (jako prostor) **neopotřebovává**, je trvalého charakteru. Tento pohled na rentu měli i klasikové do **poloviny 19.století**. Tomu také odpovídala

představa merkantilistů ohledně jediné daně, kterou měla být daň z renty.

- stoupenci volného obchodu

- krédo:„laissez faire, laissez passer“ (nechejte být, nechejte plynout),dnes spojováno s **ekonom.**

liberalismem

Nejvýznamnější fyziokraté

-**Francois Quesnay** - byl zakladatelem statistiky a ekonometrie. Jeho „ekonomická tabulka“ byla prvním pokusem popsat toky zboží a peněz v ekonomie.

-**Anne Robert Turgot** - nejvýznamnějším politikem, který se hlásil k fyziokratům

-francouzský ministr financí

Ve druhé polovině 18.století se pokusil neúspěšně prosadit některé reformy, které navrhovali fyziokraté. Důležitý je i jeho přínos v oblasti teorie úroku, když úrok považoval za ospravedlnitelný, je-li placen na základě dobrovolné smlouvy.

Klasická politická ekonomie (Klasická škola)

Zakladatel- **Adam Smith** (v roce 1776 dílo **Pojednání o podstatě a původu bohatství národů**). Je zastáncem svobodného trhu, ve svém díle používá výraz „**neviditelná ruka trhu**“. Sleduje-li jednotlivec své osobní blaho, je to dobrý předpoklad pro blaho státu.

zabývá se dělbou práce, a to nejen uvnitř jedné země, ale i mezinárodní dělbou práce. Dokazuje, že na mezinárodním obchodě mohou vydělat obě obchodující strany, nejen ta, která má aktivní obchodní bilanci, jak se domnívali merkantilisté.

Jedna země vyrábí s menšími náklady jedno zboží, druhá země vyrábí s menšími náklady zboží druhé, pokud je směnění, získají tím obě dvě.

Toto tvrzení se nazývá zákon absolutních výhod.

začal používat termíny: **kapitalisté** a **akumulace kapitálu**, které byly před (právě v té době začínající) průmyslovou revolucí v Anglii neznámé.

Označil úspory také za výdaje. To, co nespotřebuje jeden člověk, který peníze uspoří, spotřebuje jiná skupina lidí.

pokračoval v hledání objektivní hodnoty (ceny) zboží. Nedokázal ji uspokojivě vysvětlit jedinou hodnotou, ale vypomohl si dvěmi hodnotami — **užitnou a směnnou**. (Užitná hodnota se odvíjela od důležitosti zboží pro jednotlivce, směnná hodnota pak od nákladů vynaložených na výrobu tohoto zboží a je na užitné hodnotě nezávislá.

70. léta 19. století – na klasickou školu navázala neoklasická ekonomie (zkoumání mikroekonomických subjektů – tzn. domácností a firem; stále hospodářský liberalismus

Pol. 30. Let 20. Stol. – angl. ekonom **John Maynard Keynes** položil základy keynesovské makroekonomie, vyložil příčiny nestability tržní kapitalistické ekonomiky, zpochybnil schopnost samoregulace tržní ekonomiky při dosahování plného využití zdrojů

Pol. 70. Let 20. Stol. – **monetarismus**= makroekonomická teorie, zdůrazňující návrat k hospodářskému liberalismu a boji s inflací, silná kritika keynesovské ekonomie, zakl. **Milton Friedman**

Současnost – v soudobé ekonomické teorii se rozvíjejí keynesovské a neoklasické teorie, zároveň však roste význam institucionální ekonomie, která zdůrazňuje význam vlivu institucí na výkonnost tržní ekonomiky. Od přelomu 19. a 20. Století se rozvíjela v podobě amerického institucionalismu a od 60. Let 20. Století je doplnila nová institucionální ekonomie.

SOCIALIZACE

(z latinského *socialis* neboli družný, spojenecký, polidštěný)

OBECNĚ

Socializace = proces, v jehož průběhu si děti osvojují a poznávají kulturní normy a hodnoty, sociální role

- nejintenzivnější v prvních letech života dítěte, probíhá po celý život méně intenzivně, nejdůležitější v dětství a mládí.
- Výsledkem procesu je vytvoření "sociálního já", sociální identity a sociokulturní osobnosti
- Během socializace dochází k proměnám – jedinec se vzdaluje od výchozího stavu novorozence a stává se kulturní bytostí schopnou žít v lidské společnosti a respektovat společenská pravidla a normy
- Jedinec z čistě biologického individua → společenská bytost
- Se socializací probíhá současně také personalizace=aktivní utváření vyzrálé a samostatné osobnosti.

DRUHY SOCIALIZACE

1. **fylogenetický přístup** – jehož pomocí zkoumáme hominizace člověka jako druhu v průběhu jeho vývoje
2. **ontogenetický přístup** – zabýváme se socializačním procesem konkrétního jedince

DĚLENÍ SOCIALIZACE

- 1) **Socializace nezáměrná** - proces, kdy je jedinec ovlivňován a socializován bez předchozího úmyslu (každodenní vliv rodičů, jiné sociální vzory na dítě v neformálních situacích, kdy dítě se sociálním modelem interaguje (např. dítě vysleduje u rodičů jejich způsob řešení konfliktů a bude je v budoucnu řešit podobně). Mezi sociální stimuly, které působí nezáměrně, mohou patřit i knihy, filmy, reklamy atd.
- 2) **Socializace záměrná** - cílené úsilí, zejména rodičů a pečovatelů, ovlivňovat budoucí smýšlení a začlenění dítěte. Záměrná socializace je prováděna vyučováním či vychováváním

- A) **Primární socializace** - v novorozeneckém věku prostřednictvím nejbližších lidí - členové rodiny, přátelé. Normy, které jedinec v primární fázi socializace získá, mohou být označeny za stabilní, jen výjimečně se mohou ještě v průběhu života změnit. Trvání přibližně do třetího roku života.
- B) **Sekundární socializace** - připravuje jedince na jeho roli ve společnosti, zpravidla později v dětství a pokračuje do dospělosti. Zodpovědnost, která dříve spočívala na rodině, je nyní v rukou dalších socializačních faktorů, jako jsou školy, věkové skupiny, organizace, média a místo pracoviště.
- C) **Terciární socializace** - v dospělosti a označuje přejímání, které jedinec neustále uskutečňuje v interakci se svým okolím

Další dělení

Socializace anticipující - přebírání hodnot, norem a postojů určité skupiny jedincem, který by byl rád jejím členem, ale ještě není. Např. úředník, který přebírá životní styl a názory svých nadřízených, protože doufá v povýšení.

Genderová socializace - proces, kdy se jedinec učí pohlížet na sebe jako na muže, či ženu, a je zaučován do mužských a ženských rolí spojovaných s nositeli určitého biologického pohlaví. U dětí je téměř jisté, že se genderu učí neuvědoměle. Než děti samy sebe dokážou přesně označit za dívku či chlapce, dostanou nejprve mnoho předverbálních a vizuálních vodítek

- Gender. Socializace je mocný socializační faktor - jakmile je gender přiřčen, očekává společnost, že se jedinci budou chovat tak, jak je genderově určeno. S naplňováním a reprodukováním těchto očekávání se setkáváme v praxi každodenního života.

SOCIALIZAČNÍ FAKTORY

- Považovány: sociální kontexty či skupiny, ve kterých se dějí významné socializační procesy.

Rodina - zpravidla nejdůležitější role, rodiče se starají o dítě (v raném věku nejdůležitější matka); dítě odpozorovává projevy chování svých rodičů a dalších blízkých; socializace neprobíhá ve všech stejně rodinách, liší se dle socioekonomického postavení rodičů

Škola - od dětí se čeká dodržování určitého řádu a kázně; je to státní či soukromá organizace, jejímž smyslem je vzdělávat a přenášet hodnoty a vědění z jedné generace na druhou, čímž ovlivňuje chování a jednání

Vrstevnická skupina - může zastávat jiné hodnoty a normy, než v rodinách, vztahy s vrstevníky velice důležité, tyto vztahy mohou mít vliv i do budoucna na utváření našich postojů a chování.

- významnou roli v procesu socializace hrají vrstevnické skupiny na bázi subkultur mládeže

Masmédia - přenesení informací prostřednictvím knih, novin, televize, internetu apod. Média a masmédia ovlivňují názory, hodnoty, postoje a chování velkého množství lidí.

Absence socializace

- bez uspokojujivé socializace nejsou jedinci schopni zvládat běžné interakce s jinými členy skupiny
- Společnost bez socializace není schopná předávat své základní hodnoty a normy nadcházejícím generacím → rozpad společnosti (zkušenost měly národy pod náporu kolonizace – i když nebyly kolonizátory přímo fyzicky ničeny, rozpadaly se vnitřně)

Resocializace - Opakovaný proces socializace jedince, u kterého už socializace sice jednou proběhla, ale kvůli dramatické životní změně (např. odchod do důchodu, propuštění z vězení, politický převrat) byl donucen ke změně dosavadních životních norem, návyků a hodnot.

SOCIÁLNÍ VZTAHY A SOCIÁLNÍ STRUKTURA

Osou každé společnosti jsou vztahy mezi lidmi. Kolem těchto vztahů je organizován veškerý společenský život.

Sociální struktura= síť vztahů jedinců, pozic a rolí a uspořádání vztahů ve společnosti

Základem sociální struktury je:

- **sociální postavení**, vymezené vztahem k odlišným sociálním postavením
- **sociální role**, která se na toto sociální postavení váže
- **Sociální stratifikace společnosti**, což je organizovaná společenská nerovnost

Typy skupin

1. Sociální kategorie
2. Agregáty
3. Skupiny ve vlastním slova smyslu

1. Sociální kategorie

= soubor osob vykazující alespoň jeden společný shodný znak, charakteristiku

- Soubor uměle zkonstruovaný (např. nezletilé děti – společný znak: věk do 18 let; pracující důchodci – znaky: důchodový věk, výdělečná práce; středoškolští studenti – znak: studium na střední škole)

2. Agregáty

= soubor osob prostorově spojených (lidé bydlící v jednom činžovním domě, studenti VŠ kteří se sešli na první přednášce,..)

- speciální druhem agregátu je **dav**

Sociologie davu

Gustav Le Bon (1841 – 1931)

- dílo *Psychologie davu* (1895)

- dav chápal pejorativně (=hanlivě, negativně, zhoršující vztah)

- svou koncepci vypracoval v souvislosti s chováním davu během francouzské revoluce - dav je podle něj soubor jedinců, kteří se rozplývají v mase a ztrácí sebekontrolu

- **Je to shromáždění, které podléhá snadno sugesci a není schopno si vytvořit vlastní názor na nic, protože každý názor je davu implantován zvnějšku.**

- dav v lidech aktivuje spící či utlumené instinkty.

- V davu dochází:

- Ke ztrátě vlastní individuality
- Převažují primitivní instinkty a emoce nad racionalitou
- ztrátě rozumové kontroly a morální odpovědnosti
- K anonymitě účastníků

Le Bon rozlišoval:

1) Sociálně strukturovaný dav – posluchačstvo, expresivní dav

2) Náhodný dav – divácký, panický, znepríjemňující (obtěžující)

3) Nezákonný dav - aktivní expresivní (rebelující, lynčující), amorální (masové výtržnosti, sektářské

orgie)

3. Skupiny (ve vlastním slova smyslu)

- Charakteristické znaky:

- Sociální interakce
- Komunikační síť
- Společná činnost
- Společný cíl
- Rozdělení sociálních pozic a rolí
- Normy a sankce
- Vědomí příslušnosti
- Vědomí odlišnosti

Sociologie rozděluje skupiny na primární a sekundární

- **Primární skupiny**
  - Jsou založeny na osobním, tj. bezprostředním, nezprostředkovaném kontaktu svých členů. Je to tzv. styk tváří v tvář – face to face.
  - Jedná se vždy o malou skupinu /má se za to, že malá skupina je do 30 lidí/,
  - Probíhá zde primární socializace
  - Je zde přítomna vzájemná důvěra, intimita
  - Členství nevzniká z žádných vnějších pohnutek.
  - Mají relativně dlouhodobé trvání.
  - Člověk se ve skupině angažuje celou svou osobností
- **Sekundární skupiny**
  - všechny další skupiny, v nichž začíná převládat účelová racionalita a volnější, méně osobní a formálnější vazby (profesní skupiny, sociální vrstvy)
  - socializace jedince v nich nadále pokračuje

POZICE JEDINCE VE SKUPINĚ

- 1) **Alfa - reprezentuje skupinovou iniciativu.** Cítí se odpovědný za skupinu, dokáže se postavit případnému protivníkovi. Ke skupině má jednu povinnost: Musí zůstat "jedním z nich", zůstat ve spojení.
- 2) **Beta - Stojí stranou reakcí gama-jedinci a omegou.** Beta-jedinec je skupinou oceňován a pozitivně hodnocen pro svoje speciální znalosti a schopnosti. Vztah ke skupině navazuje prostřednictvím alfy. Může se přihodit, že beta je tak oblíben, že začne alfě konkurovat, což se děje při věcných úvahách a rozborech řešení, kdy vychází najevo jeho převaha intelektu nebo schopností.
- 3) **Gama - Pozice těch, kteří se identifikují s přáními a prožitky alfy.** Jsou to **anonymní jedinci**, kteří ve skupině obstarávají pracovní výkony, ale sami o ničem nerozhodují ani neurčují cíle. Souhlasí s alfou a přistupují na provokace omegy. **Tvoří ve skupině většinu, tzv. šedá eminence**
- 4) **Omega - Negativní prvek ve skupině zpátečnická síla.** Předpoklady stát se omegou má nováček ve skupině, nenadaný, úzkostný, váhající. Omega představuje vlastnosti a názory, které má v představě skupiny protivník. Pro skupinu se omega stává protivníkem. Jakmile je jedinec ztotožněn s protivníkem, snaží se najít ochranu, ale toto chování skupina považuje za provokaci. Zvláště dochází k reakcím mezi gama-jedinci a omegou, neboť ti se k omeze chovají tak, jak si představují, že by alfa jednala s protivníkem.

KONFLIKTY SOCIÁLNÍCH SKUPIN

- Sociologie je toho názoru, že konflikt, rozpor, antagonismus přirozeně existuje v každé skupině (i společnosti) a do určité míry je pro skupinu přínosný

-Ve skupině může dojít ke střetu:

- o cíle (**heretici**)
- o prostředky a metody dosažení téhož cíle (**kacíři**)

- Pro jednotu skupiny je důležitý protivník:

- **Realistický střet:** střet reálných rozdílných zájmů
- **Nerealistický střet:** konflikt není přímo vázán na protivníka, ale na koncepci „obětního beránka“ (náhradní objekt napadení – většinou okrajové skupiny a menšiny – např. pogromy proti Židům, atd.)

Teorie referenčních skupin

Robert King Merton (1910 - 2003)

- **Referenční skupina:** sociální skupina, se kterou se člověk ztotožňuje, která je pro něho normotvorná, hodnototvorná, postojotvorná, socializační
- Jedinec může, ale nemusí, být členem referenční skupiny, ke které se vztahuje

SOCIÁLNÍ ROLE

Sociální role: je očekávaný způsob chování, který se váže k určitému sociálnímu statusu **Sociální status:** sociální postavení člověka ve společnosti, pozice v lidské sociální struktuře

- Vrozený
- Získaný
- Připsaný (*askriptivní*)

Konflikty sociálních rolí

1. **Intrarole konflikt** (konflikt v roli): Různé osoby /sdělovatelé role/ definují, vymezují tutéž roli různě a hráč /nositel/ role musí neustále volit, jak se zachovat, jak má zadavatele uspokojit.
2. **Interrole konflikt** (konflikt mezi rolemi): Očekávání spojovaná se dvěma různými rolemi vykonávanými touž osobou nelze sladit.
3. **Intra-sdělovatel** (konflikt – konflikt ve sdělovateli): Sdělovatel má vůči nositeli role neslučitelné požadavky.
4. **Já-role konflikt:** Konflikt mezi potřebami či schopnostmi nositele rolí a očekáváními, které druzí spojují s jeho rolí. Osobní důvody znemožňují těmto očekáváním dostát.

= akt, při kterém volí oprávnění voliči své zástupce do určitých funkcí nebo orgánů

- nejběžnější je participace občana ve volbách, kdy má možnost **svobodného výběru** mezi politickými alternativami
- svobodné, pravidelně pořádané volby jsou základním principem demokracie

Funkce voleb

- umožňují pokojnou **změnu vlády a řešení politických problémů**
- **určují reprezentaci**
- udělují **legitimitu parlamentu**, tj. oprávnění vydávat a vykonávat zákony
- zahrnují **zpětnou vazbu** pro politiky i občany
- vyjadřují **mínění voličů** a posilují občanské mínění
- poskytují občanům **možnost kontrolovat vládu a její politiku** (jsou-li spokojeni, podpoří opět vládnoucí strany, chtějí-li změnu, změní se poměr sil v parlamentu)

Znaky voleb

- **svobodné** – volič má mít svobodný výběr mezi politickými subjekty, musí mít možnost volit svobodně a bez nátlaku
- **všeobecné** – aktivní volební právo (volit) i pasivní volební právo (být volen)
- **rovné** – stejná platnost všech hlasů
- **tajné** – volič projeví přání bez jakékoliv kontroly hlasování

Volební systém = je ústavou nebo zákonem stanovený způsob voleb do zastupitelských sborů

o většinový

zvolen pouze jeden kandidát, který získá v daném volebním obvodu nejvíce hlasů, v každém volebním obvodu spolu soupeří několik kandidátů z různých stran

+ umožňuje vytvořit snadno parlamentní většinu -> do voleného sboru se dostane jen několik stran s nejvyšší voličskou podporou -

> častěji stabilní vlády tvořené jednou stranou

- neodráží skutečné rozložení politických stran -> nezastupuje společenské menšiny, nepříznivý pro nově vzniklé strany

o poměrný

odpovídá rozdělení poslaneckých mandátů procentu odevzdaných hlasů, pro jednotlivé obvody připraví politické strany kandidátní listiny, volič nevolí jednotlivce, ale celé kandidátské listiny

+ systém přenáší vůli obyvatelstva i vůli menšin do politického systému

- volič volí kandidátní listiny, sepětí poslance s volebním obvodem není tak silné, při rozhodování se řídí více stranickými zájmy

Volby v ČR

- **volby vyhlašuje prezident** republiky nejpozději 90 dnů před jejich konáním
- přípravu, průběh a provedení voleb koordinuje **Státní volební komise**
- ústředním orgánem pro volby je **Ministerstvo vnitra ČR**
- **voličem je občan České republiky**, který dosáhl **věku 18 let**, každý volič hlasuje osobně, zastoupení není přístupné
- zjišťování výsledků voleb provádí **Český statistický úřad**

Dělení voleb

1.) Parlamentní volby - nepřímé

Volby do Poslanecké sněmovny - 14 krajů, v nichž se volí **poslanci starší 21 let na dobu 4 roky**

Volby do Senátu - 81 územních jednotek, v nichž se volí **senátor starší 40 let na dobu 6 let**

- volební okrsek je část volebního obvodu, příjem volebních lístků a sčítání hlasů

2.) Komunální volby

Volby zastupitelstva kraje - skládají se z členů, jejichž počet se určuje podle počtu obyvatel v kraji

- krajské zastupitelé jsou voleni na **čtyřleté funkční období**

Volby zastupitelstva obce - zastupitelstvo se skládá z členů, jejichž počet stanoví na každé volební období stávající zastupitelstvo podle počtu obyvatel obce

- konají se **každé čtyři roky**

- volič obdrží hlasovací lístek s kandidáty všech politických stran -> křížkem označí jednu stranu či libovolné politické strany preferované kandidáty

3.) Prezidentské volby - přímé

- volí občané **přímou volbou**

- **prezident ČR je volen na 5 let**, maximálně může zůstat ve funkci dvě funkční období, tj. 10 let

- musí být starší 40 let

Volby do Evropského parlamentu

- vstup ČR do EU v roce **2004**

- voleni na **5 let, poslanců 24** za ČR

- konají se ve všech členských státech EU

SOFISTÉ

z řeckého *sofos* ("moudrý") a *sofistai* („učitelé moudrosti“)

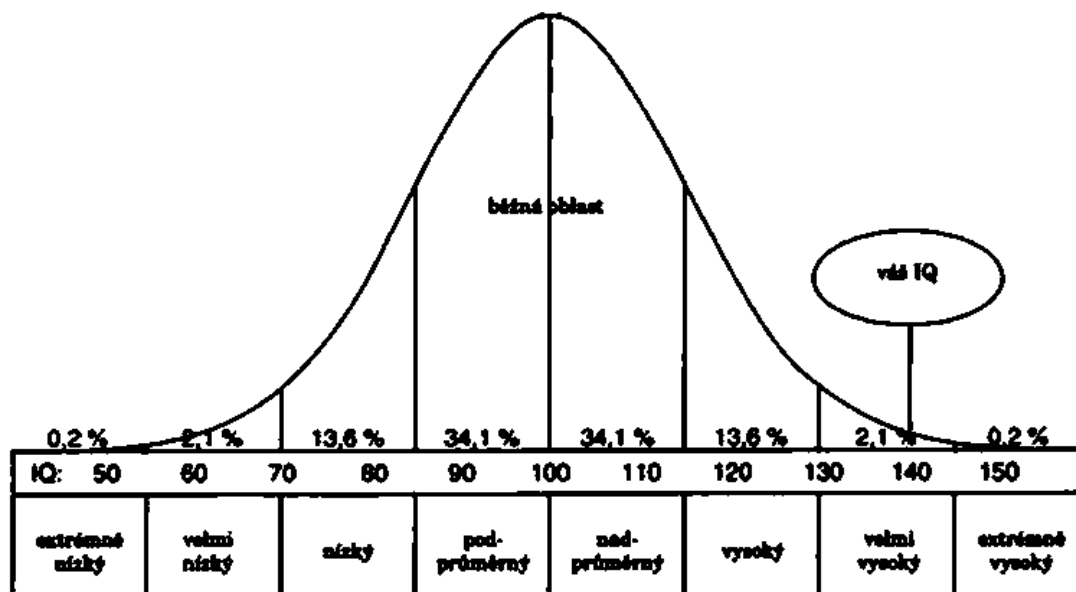
= označení pro starořecké učitele a filozofy působící v 5. a 4. století př. n. l.

– sofisté obcházeli města a profesionálně vyučovali nejrůznějším naukám, jako například počtářství, astronomii, geometrii, hudbě a zejména rétorice

- Zabývali se psaním řečí před soudem (kde sofisté případně také sami vystupovali) a mluvení řečí k lidu.

- Moudří mudrci
- Zastánci určité filozofie
- Učitelé moudrosti, kteří si za vzdělání nechali zaplatit
- Byli to cestující učitelé, kteří vyučovali řečnictví, logiku, gramatiku, a „psychologii“ (co je duše?)
- Byli to první filozofové, spíše praktici
- Ústřední témata: „podstatě samotného poznání“
- Stěžejní myšlenka: Člověk je mírou všech věcí
- V etice zdůrazňovali relativnost dobra a zla (Gaussova křivka - normalita)
- Velmi důležitý byl pro ně princip užitečnosti (pragmatismus)
- Skepse (pochybnost) – nemusí být negativní, rozbíjí iluze
  - V poznání a otázce pravdivosti - začali pochybovat o smyslovém vnímání, zda přináší pravdivé informace, zjistili, že neexistuje objektivní poznání, pouze subjektivní
  - V otázce náboženství - vnímali, že božstvo se chová jako člověk

Dnes je sofista hanlivé označení člověka, který provozuje sofistiku, tj. záměrně používá klamavé a logicky nekorektní úsudky a argumenty k vyvozování chybných závěrů, kterými zdánlivě dokazuje něco nesprávného, nepravdivého.

- netvořili jednotnou školu a navzájem si byli spíše konkurenty. Jejich výskyt v různých obcích antického Řecka v určité době naznačuje, že jejich způsob myšlení a vyučování odpovídal tehdejší společenské situaci v Řecku. Od tehdejších filosofů se odlišovali tím, že se moudrostí a výřečností zabývali pro výdělek.

NĚKTEŘÍ SOFISTÉ

Prótagorás z Abdér (asi 481-411 př. n. l.)

Žák Demokritův. Podle vlastních slov do úst mu vložených Platónovým dialogem Protágoras učil toho, kdo se stane jeho žákem "rozvážnost i v soukromých věcech, aby co nejlépe spravoval své hospodářství, i ve věcech obecních, aby byl co nejschopnější činem i slovem řídit věci obce."

- Neexistuje absolutní pravda- vše je relativní
- Považován za nejvýznamnějšího sofistu
- Jako 1. učil řečnictví
- Shromáždil bohatství – 1. z nejbohatších Řeků
- Silná skepse v náboženství („Zda jsou bohové?“)
- „Existuje pouze subjektivní pravda, neexistuje absolutní a objektivní pravda, pravda je relativní (proměnná)

Gorgiás z Leontín (asi 483-375 př. n. l.)

Rétor.

- Skepse v poznání
- Spis: O nejsoucnu neboli o přírodě- vylučuje poznání
- „Nic neexistuje, i kdyby něco existovalo, bylo by to nepoznatelné, a i kdyby bylo možno něco poznat, bylo by to nesdělitelné.“ – sdělujeme pouze subjektivní pravdu

POZITIVNÍ PRÁVO

Thrasymachos z Chalkedónu (asi 459 př. n. l. – 400 př. n. l.)

„Pozitivní právo není platné od přírody, nýbrž jsou ustanovení založena na zájmech zákonodárců. Pozitivní právo je názorem mocných k útlaku slabších.“

Vystupuje jako postava v Platónově Ústavě.

NÁBOŽENSTVÍ

Prodikos

„Bohové jsou výrazem lidských pocitů, zejména vděčnosti. Lidé promítají všechno, co jim přináší užitek do oblasti božského.“

Hippias z Elidy

Podle Platónova dialogu (Protágoras) vyučoval počtářství, astronomii, geometrii a hudbě, všem či některé z těchto nauk.

Mezi další sofisty patří např. **Prodikos z Keu, Lykofrón, Kalliklés, Antifón** či **Kratylos**.

SOFISTIKA

= vědomé užití sofisma, to je použití logických klamů v procesu usuzování a dokazování

- na první pohled přesvědčivý způsob argumentace, založený však často na dvojznačnostech a jiných tricích, které posluchač v první chvíli neprohlédne.

Jako příklad sofistiky v tomto smyslu se tradičně uvádí následující argumentace.

Z Platónova vylíčení pochází či vznikl i nepochází a nevznikl hanlivý význam slova sofista, ač k takovému pohledu jeho dialogy spíše přispívají. Pochází pak ve smyslu, co bylo míněno slovem sofista později, směrem k minulosti. Co se týče té doby, hanlivý význam sofistů získali nikoliv díky Platónovi, alespoň jak plyne z Platónovy Ústavy.

ETIKA

= v lidském jednání rozhoduje úsměv

= chování lidské společnosti neexistuje objektivní pravda pouze právo silnějšího – funguje právo silnějšího, ale společnost vytváří zákony, které obhajují práva slabšího

VÝZNAM SOFISTŮ

- rétorika
- filozofie zaměřená na člověka
- zaměřují se na problematiku poznání, zda dokážeme poznat pravdivě
- oblast argumentace
- podporovali neformální logiku
- rozvinuli schopnost logicky uvažovat
- rozvinuli postupy logických řetězců
- položili základy pro argumentaci
- umění manipulace
- neučili své žáky poznat pravdu, ale dostat zapravdu (aby lidé věřili, že mají pravdu)
- etický relativismus- tvrzení, že hodnotové systémy jsou historicky a společensky podmíněné

1. Filosofie existence - **Existencialismus**

- Dělení na dvě větve - francouzská- existencialismus (Sartre, Camus)
  - německá- filosofie existence (Jaspers, Heidegger)
- Zkušenost z 1. svět. války- člověk jen politickou a ideovou součástí, rozvoj industriální společnosti
- Existence jako způsob bytí, jakým je lidská bytost
- Jejím středem je člověk
- zákl. skutečností lid. bytí je úzkost a to, že člověk je osamělý
- zaměření na člověka jako na jedince
- důležitou roli hraje čas- Existence není neměnná
- existence je subjektivní (týká se individua)
- spor o absurditu lidské existence

Existence

- sama skutečnost bytí jednotlivce
- je pobytem ve světě

Úzkost

- pocit ohrožení, který na rozdíl od strachu nemá konkrétní předmět

Odcizení

- Člověk e odcizil své lidské podstatě

Vina

- vnitřní dluh vůči někomu, koho jsem poškodil svým jednáním nebo nejednáním

Francouzský existencialismus

Albert Camus

Díla- Mýtus o Sisyfovi

- Člověk revoltující
- člověk žije v nesrozumitelném cizím světě, kterému se musí postavit
- absurdní situace nelze měnit
- osudem člověka je vzít na sebe utrpení ve světě beze smyslu a tím vzdorovat absurditě
- pokud se člověk obětuje a činí tak ve prospěch dobra, svobody, či spravedlnosti, přesáhne tím vlastní utrpení
- symbolem pro takové jednání je Prométheus

J.P.Sartre

Díla -Bytí a nicota

- Nevolnost
- Špinavé ruce- Když vaše existence může být nesmyslná, tak činy jí můžeme udělit význam-
Člověk utváří sám sebe
- tomu co se jeví nesmyslné můžeme dát význam
- Klade důraz na svobodu člověka- člověk může svou existenci zhoršit nebo zlepšit
- Člověk je sám za sebe zodpovědný

G. Marcel

- zastává křesťanské stanovisko
- 2 základní životní postoje- Žít x Být
- Rozdíl mezi nimi vysvětluje náš vztah k vlastnímu tělu
- Naše já se nedá redukovat jen na tělo - To co jsem já, není jen mé tělo
- Nejsme tím, co máme, nejprve musíme být (existovat) a teprve potom můžeme pociťovat, že mám nějaké tělo
- Nejprve se tedy musíme starat o být

Ostatní existencialismus

K. Jaspers

- Německý filozof
- zabývá se otázkou mezních situací
- Díla- Všeobecná psychopatologie
- **Transcendentní**- pojmy přesahují naše chápání, jsou neuchopitelné
  - zjevují se šiframi

Pobývání- hledání opory v pomíjivém

x

Lidská existence- neuchopitelné, zjevující se v mezních situacích

M. Buber

- židovský filosof, rakouského původu
- náboženský existencialista
- on sám se za existencialistu nepovažuje
- Podstatou veškeré skutečnosti je vztah - **Já-ty**
  - **Já-ono**

Dílo- Já a ty

Já-ty

- otevřený vzájemný vztah
- druhému se odevzdávám a zároveň ho zcela přijímám
- ideální vztah, neprosazují se a vzdávám se sebeuplatňování
- Kdo se do něj nepokouší vstoupit je člověkem jen potenciálně

Já-Ono

- vztah mezi subjektem a objektem- typická je snaha podmiňovat, řídit a manipulovat
- přivlastňuji si ho
- příznačná je účelnost

M. Heidegger

Dílo- Bytí a čas - tvorba mnoho neologismů, těžce pochopitelné dílo

- Ovlivněn pobytem krátkým pobytem v nacistické jednotce
- pojem: **DASEIN**- Bytí zde
  - Lidé se mají zabvat otázkou bytí
  - Tím se nám nejbližší ukazuje naše osobní bytí -- Máme pozorovat sami sebe ve světě, který nás obklopuje
  - Je to neustálá strast obstaráváním, je tomu tak, protože člověk si je vědom své konečnosti. Má ze smrti úzkost a stará se o její oddálení
  - K opravdové strasti o bytí se dostáváme skrze mezní situace
    - Pokud věci fungují přirozeně, tak si jich nevšímáme, vnímáme jen za zvláštních okolností
- Upozorňuje na nebezpečí příslušnosti k cizímu davu
- Davové bytí nazývá neautentické
- žít autenticky = Být sám sebou, budovat si vlastní vztah k bytí

NATO – Severoatlantická aliance

(North Atlantic Treaty Organization)

- **NATO- Severoatlantická aliance** (vojensko-politické uskupení Evropských a Severoamerických států)
- vznik 1949 ve Washingtonu (reakce na vytvoření Varšavské smlouvy – obava před invazí)
- dnes vysílá mírové síly
- sídlo Brusel
- část jednotek vstupuje pod společné velení
- Za předchůdce NATO je považován **Bruselský pakt** z roku 1948, který podepsali Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie a Spojené království
- Nejprve aliance byla spíše politickou strukturou a byla vedena k obraně proti **Sovětskému svazu**, ale byla nutná i účast **Spojených států**, a proto se začalo mluvit o nové vojenské alianci.
- Proto byla **4. dubna 1949** založena **Severoatlantická aliance (NATO)** dvanácti zeměmi:

Belgií, Dánskem, Francií, Islandem, Itálií, Kanadou, Lucemburskem, Nizozemím, Norskem, Portugalskem, Spojenými státy americkými a Velkou Británií.

Od té doby proběhlo šest kol rozšíření, během nichž se Severoatlantická aliance rozrostla na současných **28** členů.

Rozšiřování řad NATO:

- **18. února 1952:** přistoupení Řecka a Turecka
- **6. května 1955:** vstup **Spolkové republiky Německo** (v reakci na to vytvořil Sovětský svaz a jeho spojenci organizaci **Varšavské smlouvy**)
- **30. května 1982:** přistoupení **Španělska**
- **12. března 1999:** přistoupení **České republiky, Maďarska a Polska** (šlo o první rozšíření NATO po studené válce, kdy se k Alianci připojili bývalí členové Varšavské smlouvy)
- **29. března 2004:** přistoupení celkem sedmi států - **Bulharska, Estonska, Litvy, Lotyšska, Rumunska, Slovenska a Slovinska** (jedná se o největší kolo rozšíření)
- **1. dubna 2009:** vstup **Albánie a Chorvatska**

Všechny členské státy: Belgie, Bulharsko, Česko, Dánsko, Estonsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Velká Británie, Španělsko, Albánie, Island, Norsko, Turecko, USA, Kanada.

Hlavní funkce NATO

- *Základním posláním NATO je **ochrana svobody a bezpečnosti** všech jeho členů **politickými i vojenskými prostředky** v souladu se zásadami **Charty OSN**.*
- *Od samého počátku své existence pracuje Aliance pro vytvoření **spravedlivého a trvalého mírového pořádku** v Evropě, založeného na společných hodnotách **demokracie, lidských práv a právního státu**.*
- *Tento ústřední cíl Aliance znovu nabyl na významu po skončení studené války, neboť vyhlídka na jeho dosažení se poprvé v poválečných dějinách Evropy jeví reálnou.*
- Základním funkčním principem Aliance je zásada **společného závazku** ke vzájemné spolupráci mezi svrchovanými státy, založená na **nedělitelnosti bezpečnosti** jejích členů.
- **Solidarita** v rámci Aliance zaručuje, že žádný členský stát nebude nucen spolehnout se pouze na své vlastní úsilí při řešení základních bezpečnostních úkolů.
- Krátce řečeno je Aliance sdružením svobodných států, jednotných ve svém odhodlání **chránit svou**

bezpečnost cestou vzájemných záruk a stabilních vztahů s jinými zeměmi.

- Podporuje bezpečnost a stabilitu cestou rozvíjení trvalé aktivní spolupráce se všemi svými partnery prostřednictvím Partnerství pro mír a Euroatlantické rady partnerství, jakož i cestou konzultací, spolupráce a partnerství s Ruskem a Ukrajinou.
- **Zajišťuje odstrašení a obranu proti všem formám agrese vůči území kteréhokoli členského státu NATO.**

Orgány:

- **Severoatlantická rada** – složena z oficiálních zástupců členských států
- Sekretariát v čele s generálním tajemníkem – **výkonný orgán**
- Výbor pro obrané plánování
- **vojenský výbor** – po vypuknutí války by fakticky převzal velení (ministr obrany + náčelník generálního štábu)
- **Civilní orgány** - zajišťují bezpečnost civilistů, zásobování
- **3 oblastní velitelství: oblast Atlantiku, oblast La Manche, oblast Evropy**

Česká republika a Nato

Česká republika je členskou zemí NATO od roku **1999**, kdy se společně s Polskem a Maďarskem stala první zemí bývalého východního bloku (a bývalé Varšavské smlouvy, někdejšího hlavního nepřítele NATO), která se k Alianci připojila. Z členství v NATO vyplývají pro Českou republiku četné výhody, souvisejí s ním však i závazky, které Česká republika vůči Alianci má.

TRESTNÍ PRÁVO

- Souhrn právních norem o trestání fyzických osob za závažná provinění proti chráněným společenským a individuálním zájmům, tato provinění = trestné činy

- Trestní právo patří do oblasti veřejného práva

- **Rozlišujeme:**

a) trestní právo hmotné (materiální)

- obsahuje normy o podmínkách a způsobech trestání

- vymezuje, co jsou trestné činy a jaké tresty se za ně ukládají

- **hlavním pramenem je trestní zákon :**

1) část obecná - základní podmínky trestní odpovědnosti

2) zvláštní – všechny trestné činy

b) trestní právo procesní (formální)

- obsahuje normy o zjišťování trestných činů a jejich pachatelů, o soudním trestním řízení a o výkonu uložených trestů, popř. ochranných opatření (ochranného léčení, ochranné výchovy)

- hlavním pramenem je trestní řád

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ

Trestný čin

- trestný čin je jednání nebezpečné pro společnost, jehož znaky jsou uvedeny ve zvláštní části trestního zákona

- dosahuje určitého stupně nebezpečnosti pro společnost

- posuzujeme význam chráněného zájmu, který byl dotčen – toto je definováno v trestním zákoně př. vražda, krádež, padělení

- trestná je i příprava k trestnému činu a pokus o trestný čin (pokus se stává beztrestným, je-li čin neukončen proto, že pachatel dobrovolně od jeho konání upustil nebo učinil včas oznámení, takže nebezpečí z jeho činu mohlo být odstraněno)

rolišujeme trestný čin podle okolností:

- úmyslný trestný čin
- z nedbalosti
- surovost trestného činu př. na dítěti, těhotné ženě

pachatel trestného činu:

- pachatel - může být pouze fyzická osoba. Pachatelem je ten, kdo čin spáchal sám
- spolupachatelé - jsou osoby, které spáchaly trestný čin společným jednáním, každý spolupachatel je za trestný čin zodpovědný tak, jako kdyby jej spáchal sám (jde o tzv. solidární odpovědnost)
- návodce, který pachatele k trestnému činu navedl
- organizátor, který čin organizoval nebo řídil
- pomocník, který pachateli poskytl pomoc zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, radou nebo slibem pomoci po trestném činu

účel trestu:

- výchova, převýchova
- ochrana společnosti
- prevence proti trestnému činu
- působí výchovně pro ostatní

podmínky trestní odpovědnosti:

= slouží k posouzení jestli jde o trestný čin

- naplnění skutkové podstaty = skutková podstata trestného činu je jeho definice, uvedená ve zvláštní části trestního zákona. Jestliže výsledky šetření odpovídají znakům skutkové podstaty a shodují se s ní, je naplněna skutková podstata trestného činu. Př. vražda = úmyslné usmrcení člověka
- vina = pachatelům psychický vztah ke skutečnostem naplňujícím skutkovou podstatu

2 základní formy viny:

I. nedbalost:

- vědomá – věděl, že může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, ale spoléhal se, že k tomu nedojde př. řidič porušující pravidla
- nevědomá – nevěděl, ačkoliv to vědět měl a mohl př. práce se strojem a následné zranění

II. úmysl – chtěl porušit trestní zákon, udělal to „schválně“

okolnosti vylučující trestnost

- nutná obrana, sebeobrana, odráží útok – v nutné obraně jedná ten, kdo odráží útok navzájem chráněný trestním zákonem, nesmí však vyjít z meze nutné obrany
- krajní nouze – snaha odvrátit nebezpečí př. auto veze těhotnou ženu
- věk – mladistvý je beztrestný, trest nesou rodiče
- nepřítčetnost – duševní porucha, neví jak jedná
- oprávnění použití zbraně – považují se případy jejího použití v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů př. policie, celníci, vojáci

Druhy trestů

- Soudy mohou ukládat pachatelům za trestné činy 10 druhů trestů:
  - odnětí svobody (nejvýše na 15 let, pouze jako výjimečný trest 25 let až doživotí)
  - obecně prospěšné práce (50 – 400 hodin)
  - ztráta čestných titulů a vyznamenání
  - ztráta vojenské hodnosti
  - zákaz činnosti na 1-10 let př. zákaz činnosti řízení motorových vozidel
  - propadnutí majetku (celý nebo část), ale ne věci k uspokojení životních potřeb
  - peněžitý trest od 5 000 do 5 000 000 (jen v případě, je-li trest vymahatelný)
  - propadnutí věci

- i) vyhoštění – pouze pro cizince
- j) zákaz pobytu 1-5 let např. v určité obci, obvodu – k ochraně veřejného pořádku

Trestnost činů

- Trestnost činu se posuzuje podle zákona platného v době spáchání trestného činu
- Podle pozdějšího zákona pouze v případě, kdy je to pro pachatele příznivější

Trestné činy

- zvláštní část trestného zákona obsahuje téměř 200 skutkových podstat trestných činů, které jsou uspořádány do 12 hlav

I. Trestné činy proti republice - vyzvědačství, hanobení republiky a představitele, ohrožení státního tajemství

II. Trestné činy hospodářské – padělání peněz, neoprávněné podnikání, zkrácení daně,...

III. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných – útok na veřejného činitele, úplatkářství, křivé obvinění, křivá výpověď

IV. Trestné činy obecně nebezpečné – šíření toxikomanie, ohrožení životního prostředí,...

V. Trestné činy hrubě narušující občanské soužití – týrání zvířat, výtržnictví, opilství, pomluva, ohrožení mravnosti

VI. Trestné činy proti rodině a mládeži – bigamie, opuštění dítěte, zanedbání výživy, podávání alkoholu mladistvým

VII. Trestné činy proti životu a zdraví – vražda, rvačka, ublížení na zdraví, nedovolený potrat,...

VIII. Trestné činy proti vědomí a lidské důstojnosti – útisk, znásilnění, loupež, vydírání,...

IX. Trestné činy proti majetku – krádež, podvod, lichva, neoprávněné používání cizí věci,...

X. Trestné činy proti lidskosti – genocida, podpora hnutí, která směřují k potlačení práv a svobod občanů

XI. Trestné činy proti brannosti a proti civilní službě – nenastoupené služby v ozbrojených silách

XII. Trestné činy vojenské – zběhnutí, neuposlechnutí rozkazu,...

Promlčení doba

- je odstupňována podle závažnosti trestných činů od 3-23 let
- promlčením trestního stíhání zaniká trestnost činu, promlčí-li se výkon trestu, nelze ho vykonat

Ochrana opatření kromě trestů

- ochranná výchova pro mladistvé
- ochranné léčení př. alkoholik, narkoman
- zabránění věci (u osoby, kterou nelze trestně stíhat)

Polehčující okolnosti

- silné rozrušení
- věk blízký věku mladistvým
- pod vlivem závislosti, podřízenosti, „loutka“
- pod vlivem hrozby nebo nátlaku
- pod vlivem tíživých nebo rodinných poměrů, které sám nezpůsobil
- před spácháním vedl řádný život
- trestného činu upřímně lituje
- svůj trestný čin nahlásil úřadům

Přitěžující okolnosti

- zvláště zavrženíhodná pohnutka
- surově, zákeřně provedeno
- využití něčí podřízenosti, závislosti, bezmocnosti, neschopnosti,...
- spáchal trestný čin za živelných pohrom př. rabování při povodních
- svedl k trestnému činu př. mladistvého
- spáchal více trestných činů nebo byl již pro trestný čin odsouzen

Trestání mladistvých

- Při trestání mladistvých od 15 do 18 let se kromě jiných úlev snižují trestní sazby na polovinu, tresty:

- a) odnětí svobody ve zvláštních oddělní pro mladistvé
  - b) obecně prospěšné práce
  - c) propadnutí věci
  - d) vyhoštění
  - e) peněžitý trest (pokud je osoba výdělečně činná a nebude to překážka v budoucím povolání)
- účelem je převýchova, nesmí se zveřejňovat jména
- poznámka: od narození do 18 let jde o nezletilé

Trestní řízení

= postup, kterým jsou zjišťovány trestné činy a jejich pachatelé a zaručeno jejich spravedlivé potrestání

TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

- Jsou to právní normy upravující trestní řízení
- Jde o postup zjišťování trestných činů a jejich pachatelů, ukládání trestů a výkon trestů
- Hlavním pramenem Trestního práva procesního je Trestní řád

- Zásady:

- a) Nikdo nesmí být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a zákonným způsobem
- b) Trestní stíhání před soudem je možné jen na základě obžaloby podané státním zástupcem
- c) Orgány činné v trestním řízení objasňují se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící proti obviněnému i okolnosti svědčící v jeho prospěch
- d) Obviněný má právo mít obhájce
- e) Dokud není vina vyslovena pravomocným odsuzujícím rozsudkem, nelze pohlížet na toho, proti komu se vede trestní řízení, jako na vinného
- f) Obviněný není povinen při výslechu odpovídat a nesmí být donucován k výpovědi a doznání
- g) Jednání před osudem je ústní a veřejné, pokud se nevyskytne zákonný důvod pro vyloučení veřejnosti

21. (Post)Moderní společnost (Postmoderní fil., Popper; EU – orgány; vývojové poruchy)

POSTMODERNÍ FILOZOFIE

Ve filozofii a umění sílí názory **zpochybňující historický optimismus a racionalistické postoje** tzv. moderny, která byla v kulturním vývoji posledních desetiletí dominantní.

Termín postmodernismu se objevil nejdříve **v USA**, a to ve **spojení s vývojem architektury**. Také ve výtvarném umění a v literatuře se začínají prosazovat proudy, zdůrazňující odklon od tzv. vysokého umění. Postmodernistická estetika klade kromě odklonu do diktátu novosti za každou cenu důraz na přístupnost díla a na potěšení z jeho vytváření a vnímání.

Filozofické myšlení postmoderny vychází z poznání, že **velké historické projekty, založené na optimismu dějinného pokroku, naprosto zklamaly.**

Postmodernismus se snaží vytvořit koncepci pluralitního světa, pluralitní společnosti – jako možné (a potřebné) proti váhy univerzalizmu a totalitarismu.

Jean Francois LYOTARD (1924 – 1998)

– zakladatel postmodernismu, vychází ve své studii nazvané *Postmoderní situace (1979)* z Wittgensteinovy teorie her, a tvrdí, že úroveň výpovědi o světě a způsoby pojmenování vztahu člověka k němu jsou navzájem tak rozdílné, že ztrácejí vzájemnou srozumitelnost. Tím současně **mizí možnost celostního přístupu ke světu** a pro současného člověka **zanikají jakékoli jistoty**. Poznání světa se tedy díky rozvoji vědy tak zdokonalilo a zesložitelilo, že se ztratila možnost popsat skutečnosti jako celek.

Děs z něčeho, co jsme uvedli v život a nad čím jsme ztratili vládu, není ve společenském vývoji ničím novým. Z toho by bylo možno vyvodit hypotézu, že **společenské myšlení se dostává do krizí v okamžiku, kdy lidstvo psychicky nezvládne nahlédnutí za určité hranice při poznávání**. Pochopil, že je schopen zcela reálného, ba dokonce okamžitého sebezničení, a to (paradoxně) díky své racionální dovednosti.

Lyotardovo východisko směřuje k přesvědčení, že překonání oné krize „zmatení jazyků“ je možné jedině:

1. *v ne-rozumném mýtu* nebo
2. *pomocí společenského násilí*

Václav BĚLOHRADSKÝ (1944) – český filozof a sociolog, říká že:

„Post-moderní pojetí filozofie se dá vyjádřit takto: filozofové nechtějí být funkcionáři lidstva, ale cikány lidstva. Chtějí neustále narušovat představu, že lidstvo k něčemu spěje, že má nějaký úkol, že musí hledat absolutní principy, že mýty bílé rasy jsou univerzálně platné a závazné pro všechno lidstvo. Postmoderní filozof svádí k toulání tam, kde všichni chtějí být ‚funkcionáři pochodujícího lidstva‘.“

Thomas KUHN (1922 – 1996) – základní teorií vědy je paradigma (není stálé), nahromadění anomálií-> vědecká revoluce -> nové paradigma -> naše poznání není definitivní, dílo: *Struktura vědeckých revolucí*

Další představitelé: **J.DERIDA, M. FOUCALT, R. RORTY**

Karl Raimund POPPER (1902 – 1994)

„Většina našich vědeckých teorií vzniká z mýtu.“

Rakouský filozof, který vyšel z Vídeňského kruhu a působil od konce 30. let v Anglii. Zastánce **kritického racionalismu**.

Obecné věty, k nimž vědy dospívají, nejsou podle Poppera empiricky (=zkušnostní) verifikovatelné (=ověřitelné). **Kritériem vědeckosti** tedy není verifikatelnost závěrů, ale jejich **falzifikovatelnost** (= mohou být překonány, vyvráceny dalším empirickým poznáním). Z tohoto hlediska se kritický racionalismus staví odmítavě ke všem naukám, jejichž závěry jsou beze smyslu, tj. nejsou falzifikovatelné (= podrobitelné racionální kritice), anebo jsou z nějakých důvodů proti této kritice chráněny „zvenčí“. Oba tyto rysy se projevují hlavně v **ideologiích**. Popper je dnes znám zejména svými díly věnovaným **fungování společnosti**. Odmítá možnost poznání a „využívání“ zákonů dějin, kritizuje Hegelovo pojetí a marxismus.

Řeší následující problémy:

- **Metoda filozofie** – nastoluje do všech věd, metodu jakékoli racionální kritiky, jejíž podstatou je jasná formulace problému a kritické prozkoumání jeho řešení
- **Metodologická skepse** – uvádí, že věda nemůže člověku přinést konečnou pravdu o svém naopak pouze dočasnou představu o tom, jak se věci mají; tato metoda je dříve či později vyvrácena falzifikací
- **Metoda vědecké falzifikace** – skutečně vědecké teorie nejsou dostatečně verifikovatelné, jsou však vždy falzifikovatelné
- **Teorie tří světů** – v rámci rehabilitace metafyziky předvádí svou teorii, v níž popisuje:
  1. *materiální svět*
  2. *svět mentálních stavů*
  3. *svět obsahu myšlení*, produktů lidského vědomí (příběhy, mýty, vědecké teorie, umělecká díla, oblast čísel a matematika)
- **Sociální kriticismus** – staví svou koncepci otevřené společnosti (řeší zde sociální konflikty nenásilnou cestou) proti uzavřené společnosti (dogmatická, autoritářská společnost, kde není možná kritika).

Díla: **Otevřená společnost a její nepřátelé, 1945**

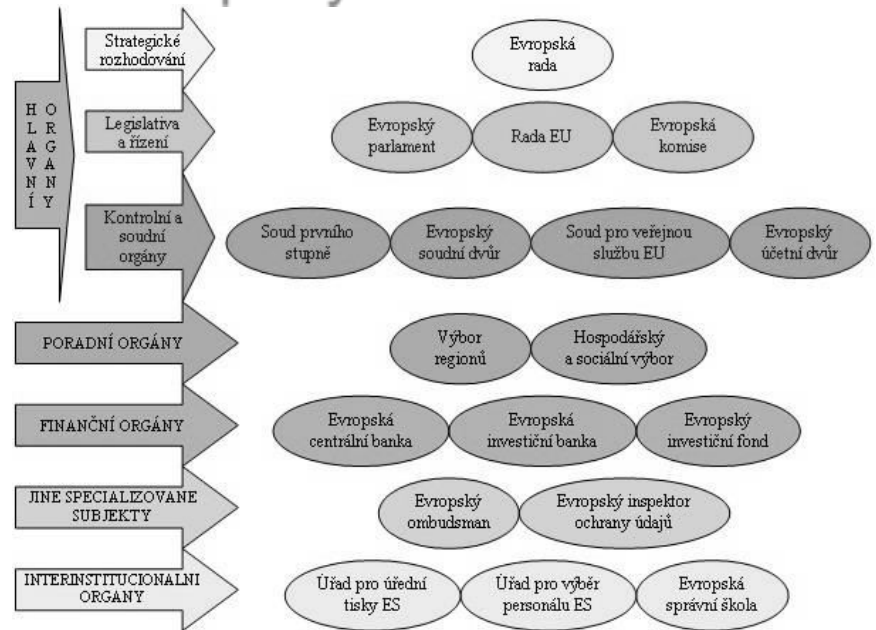
Logika vědeckého zkoumání

Bída historicismu, 1957

EVROPSKÁ UNIE – ORGÁNY

Orgány EU tvoří unikátní systém:

- globální priority Unie stanovuje Evropská rada, na jejíchž zasedáních jednají hlavy členských států a čelní představitelé Unie
- občany členských států zastupují přímo volení poslanci Evropského parlamentu
- zájmy Evropské unie jako celku střeží Evropská komise, jejíž komisaři jsou jmenováni jednotlivými členskými státy
- vlády členských států hájí své zájmy v Radě Evropské unie

Evropská rada – hlavní rozhodovací orgán, který schvaluje všechny legislativní akty. Určuje základní směřování a strategie EU. Je tvořena nejvyššími představiteli členských států (předsedy vlád a hlavami států) a předsedou Evropské komise, schází se dvakrát ročně a dává podněty Evropské komisi.

Evropská komise – sídlí v Bruselu, nahrazuje „evropskou radu“, je nejvyšším orgánem výkonné moci EU. Má 27 členů, kteří jsou jmenováni vládami jednotlivých členských států (na 5 let) a společně s Evropskou radou rozhodují o všech záležitostech Unie. Komise pracuje nepřetržitě a je subjektem mezinárodního práva (má vlastní diplomatická zastoupení). Předkládá návrhy právních předpisů Evropského parlamentu a Radě EU. V oblasti hospodářské soutěže a dopravní politiky má právo ukládat sankce.

Rada EU – sídlí v Bruselu, je tvořena ministři členských států toho rezortu, kterého se týkají probíraná témata. Schvaluje právní akty mající platnost zákonů, může rozhodovat o všech otázkách integrace.

Evropský parlament – sídlí ve Štrasburku, výbory v Bruselu, je nejvyšším zákonodárným orgánem EU. Má 785 poslanců, kteří jsou voleni přímo obyvateli jednotlivých států na dobu 5 let. Křesla jsou rozdělena na základě kompromisu mezi principem svrchované rovnosti a principem proporcionality. Parlament hlasuje o rozpočtu, má právo podávat Evropské komisi návrhy právních aktů a také má kontrolní právo vůči Evropské komisi.

Soudní dvůr Evropské unie – sídlí v Lucembursku, je nejvyšším soudním orgánem EU. Dohlíží na jednotnost výkladu a aplikace evropského práva. Řeší spory mezi státy, institucemi, podniky i soukromými osobami podle toho práva. Dbá na to, aby příslušná ustanovení práva EU měla v případě konfliktu přednost před zákony členských států. Tvoří ho 27 soudců (1 soudce z každého členského státu) jmenovaný na 6 let.

Evropský účetní dvůr (EÚD) – sídlo v Lucembursku, je tvořen sborem 27 nezávislých účetních kontrolorů jmenovaných Radou EU (1 kontrolor za každý členský stát EU), kteří přezkoumávají všechny výdaje a příjmy EU.

Další instituce: Evropská centrální banka (ECB), Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ), Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV), Výbor regionů (VR), Evropská investiční banka (EIB), Evropský veřejný ochránce práv, Evropský inspektor ochrany údajů, Interinstitucionální orgány

VÝVOJOVÉ PORUCHY

Pro pervazivní vývojové poruchy je typické závažné a trvalé narušení několika oblastí vývoje, včetně sociálních interakcí, komunikace s ostatními lidmi, chování v každodenním životě, zájmů a aktivit. Do této skupiny patří:

❖ **Autismus**

Zahrnuje tři typy deficitů:

1. *v oblasti sociální interakce*: už v kojeneckém období je zřejmé, že autistické děti nenavazují kontakt s ostatními lidmi, dokonce ani s rodiči, nechovají se stejně jako většina dětí – neusmívají se, nevybízejí rodiče ke hře, málokdy vyhledávají oční kontakt

2. *v souvislosti s komunikací*: autistické děti mají řadu potíží při komunikaci a řeči

3. *aktivty a zájmy*: spíše než aby si symbolicky hrály s hračkami, věnují veškerou svou pozornost nějakému předmětu nebo části hračky, důležité rituály a rutinní činnosti

(pozn. Některé děti provádějí stereotypní a opakované činnosti s některou částí těla, například neustále tleskají nebo tloučou hlavou o zeď, takové chování se někdy označuje jako autostimulační)

Při měření v intelektových testech schopností – např. v inteligenčních testech – vykazují chabé výsledky a 50-70% z nich má středně závažné až závažné oslabení intelektu.

První symptomy autismu se objevují již před třetím rokem věku. U autistických dětí však nejde jen o opožděný vývoj důležitých dovedností. Pokud si tyto děti osvojí řeč nebo vzorce sociálních interakcí, bývají to vzorce velmi neobvyklé.

(pozn. Dříve se mělo za to, že autistické děti jsou zaujaty svými myšlenkami a představami, stejně jako schizofrenici zaujati svými halucinacemi a bludy. Autismus u dětí byl považován za předchůdce schizofrenie v dospělosti. Studie z několika posledních desetiletí ale ukázaly, že u těchto dětí se v dospělosti nevyvinou klasické symptomy schizofrenie a že dospělí lidé trpící schizofrenií neprojevovali v dětství symptomy plně rozvinutého autismu. Kromě toho se obě poruchy vyskytují v rodině jen vzácně, z toho lze usuzovat na odlišné genetické vlivy.)

❖ **Aspergerův syndrom**

Pro Aspergerův syndrom jsou typické deficity v oblasti sociálních interakcí, činností a zájmů, které se podobají autistickým deficitům, ale liší se od nich v tom ohledu, že nenastává žádné významné opoždění nebo odchylky ve vývoji řeči. Děti mívají průměrnou hodnotu skóre IQ.

Děti trpící tímto syndromem mívají potíže ve vztazích s druhými lidmi a mají sklon se zabývat neobvyklými činnostmi (např. učí se nazpaměť seznamy poštovních směrovacích čísel); někdy jsou přímo posedlé neobvyklými fakty a záležitostmi. Mívají formální styl vyjadřování, a proto se tato porucha někdy označuje jako „syndrom malého profesora“.

❖ **Rettův syndrom a dezintegrační porucha v dětství**

Zpočátku se vyvíjejí zdánlivě normálně, ale později se u nich projeví trvalá ztráta základních dovedností, řeči a pohybu.

❖ **Biologické faktory**

Ze studií dvojčat a rodin přesvědčivě vyplývá, že ve vývoji těchto poruch hrají určitou roli genetické faktory. V neurologickém vývoji jedinců lze pozorovat makroskopické i mikroskopické abnormality. Postižené děti vykazují také abnormální růstové vzorce na úrovni specifických buněk a neuronů.

Specifické vývojové poruchy učení, řeči a chování:

Specifické vývojové poruchy učení se mohou u dětí vyskytovat samostatně, ale častěji tvoří komplex poruch.

Často se také vyskytují v kombinaci se syndromem lehké mozkové dysfunkce, který bývá v současnosti označován jako syndrom poruchy pozornosti nebo syndrom poruchy pozornosti spojený s hyperaktivitou.

Obecně jsou charakteristické poruchy pozornosti a soustředění, ukvapenost reakcí, nápadně nerovnoměrný rozvoj složek osobnosti, také střídání nálad, absence vytrvalosti, dlouhodobých cílů. Tyto děti příliš nedovedou spolupracovat a podřídit se autoritě. Po rozpoznání vlastních limitů narůstají konflikty, které často řeší agresivně.

Podle odborníků četnost výskytu vývojových poruch učení kolísá mezi 2 – 20% školní populace.

Obecně platí, že v případě dítěte s VPU bychom mu neměli dávat najevo jeho nedostatek, ale spíše se snažit pomoci mu vyniknout v oblastech, kde se porucha neprojevuje.

Specifické vývojové poruchy učení:

DYSLEXIE – porucha čtení

DYSGRAFIE – porucha psaní

DYSORTOGRAFIE – porucha pravopisu

DYSKALKULIE – porucha matematických schopností

DYSPINXIE – porucha kreslení

DYSPRAXIE – porucha motoriky

DYSMÚZIE – porucha hudebních schopností

Specifické vývojové poruchy řeči:

KOKTAVOST

Specifické vývojové poruchy chování:

HYPERAKTIVITA – nadměrná aktivita

- neklid, zbrkllost, impulzivní reakce, agresivita
- žák není schopen se trvale soustředit, delší dobu být na jednom místě
- jedná bez zábran, špatně se začleňuje do kolektivu
- až 40% návrhů na vyšetření PPP je dáno touto poruchou, častější u chlapců
- projevy se časem spolu se zráním CNS zmírňují

HYPOAKTIVITA – utlumená aktivita

22. Podstata (substance)

= to, co věc činí tím, čím je (př. co dělá stůl stolem, židli židlí)

1. Ontologie

= filozofická disciplína zabývající se **jsoucnem** (= vše, co jest)

- zabývá se věcmi, jaké skutečně jsou (ne jak je vnímáme)

- tvoří nejobecnější jádro filozofie

- do 18. stol. **ontologie** = **metafyzika** (pochází od Aristotela)

1.1. Idea

= nehmotná jsoucná

Pojetí Platóna:

- existují v říši idejí, jsou **oddělitelné** od věcí
- existují jako jediná skutečná jsoucná – věci jsou pouze obrazem idejí (*podobenství o jeskyni*)
- jsou poznatelné **rozumem**
- ideje *dobra, pravdy a krásy* (nejvyšší je idea dobra)

Pojetí Aristotela:

- existují pouze ve věci, jsou od věcí **neoddělitelné**
- ve věcech jsou poznatelné **zkušeností** (smyslově)
- Aristoteles nevěří v říši idejí

Filón:

- ideje = **Boží myšlenky**
- Bůh tvoří látku a uspořádává ji podle pravzorů = idejí tak, že jí dá svého Syna (Logos = Slovo), který jí dá řád

Locke:

- Ideje = vše, co máme v mysli
- zabývá se otázkou, jak se *ideje* dostávají do naší mysli

→ 3 cesty:

- 1) z vnějšího světa
- 2) z vnitřního světa (vytvořeno vědomím)
- 3) vrozené (od Boha) → ty popřel

- člověk se rodí bez zkušeností a všechny *ideje* pochází ze zkušenosti

- dělení idejí:

- 1) jednoduché – nejjednodušší elementy našeho vědomí

- základní obrazy vjemů

- do vědomí přichází 3 cestami:

- a) vnější zkušeností – (člověk se seznamuje s světem)

- do mysli přichází vlastnosti (kvality), nikdy ne věci samé

- **primární** (rozloha, tvar, pevnost, počet, pohyb, klid) – *stálé, neměnné*

- **sekundární** – (barva, chuť, vůně, teplota, zvuk) – *nejsou stálé, proměnné*

→ vyvolány primárními kvalitami

- b) vnitřní zkušeností – vědomí se obrací samo k sobě

→ pozoruje vlastní činnost

c) vnitřní a vnější zkušeností – (rozkoš, slast, bolest)

2) složené – existují pouze v našich představách

- vytváří je rozum tím, že kombinuje jednoduché ideje
- ze složených idejí nelze nikdy získat zpět jednoduché ideje
- druhy:
  - a) mody – počet, prostor, trvání
  - b) substance – Bůh, duch, těleso
    - (na počátku je Bůh → stvoří ducha → stvoří těleso)
  - c) relace (vztahy) – antagonismy = pojmové dvojice
    - různorodost × identita; prostor × čas;
    - příčina × následek

1.2. Forma

Aristoteles:

- **hylémorfismus** = učení o látce a formě
  - **forma + látka = substance (podstata)**
- **forma** – dává věci tvar → dělá věci tím, čím jsou
- forma tvoří s látkou neoddělitelný celek
- **látka** je pouze *možností formy*, teprve s formou se stává skutečností
- látka klade *formě* odpor, když tu formu přijímá
  - vznikají tak nahodilé vlastnosti (akcidenty)
- (Tomáš Akvinský převzal učení o formě a látce od Aristotela)

1.3. Univerzália

= obecné pojmy, tzv. **obecniny**

- spor o univerzália je typický pro *středověkou filozofii*
- obdoby idejí
- otázka, zda *obecné pojmy* existují samy o sobě nebo zde je formuluje člověk (zda jde o dílo Boží nebo dílo lidské)

1) REALISTÉ

- obecniny reálně existují jako **dílo Boží** (domnívají se, že existují jako platónské ideje)
- dělí se:

- a) **Ante res** = před věcí
  - **krajní** – konzervativnější (platónovští)
  - univerzália existovaly ještě *před věcmi* jako platónské ideje
  - představitelé: *Eriugena, Anselm z Canterbury*

- b) **In rebus** = ve věcech
  - **umírnění** – aristotelovští
  - univerzália *nemohou* existovat mimo věc
  - představitelé: *Pierre Abélard, Tomáš Akvinský*

2) NOMINALISTÉ

- obecniny jsou **pouhá jména** (nomina), která věcem dává člověk
- obecné pojmy jsou až poté, co věci vzniknou
- představitelé: *William Occam, Roscelinus z Compiègne*
- spor o univerzália smířil **Pierre Abélard**

→ univerzália existují od počátku **před věcmi** v Boží mysli, ale zároveň jsou **ve věcech**, jakožto společný rys a **v člověku**, když

1.4. Čas a prostor

- souvisí s kosmologií a fyzikou

Augustinovo pojetí času:

- čas měříme pohybem
- existuje pouze v lidské mysli
- *minulost* už není, *budoucnost* ještě není, **je pouze přítomnost**
- **minulost** i **budoucnost** existuje pouze v naší **mysli**
- čas má svůj počátek – vznikl se stvořením světa
- Bůh je mimo čas – svět u Boha je jiný, než si představujeme
  - čas u Boha není, u něho je **věčnost**

Martin Heidegger:

- dílo: **Bytí a čas** (ovlivnilo fenomenologii)
- kritizuje běžné pojetí času ve smyslu „pouhá posloupnost přítomných okamžiků“
- naše existence je časová → tzn., nežijeme jen v čase, ale **žijeme jako čas**
- pojem **časovost** = vlastnost všeho, co je v čase; je znakem naší konečnosti (časovost stojí v protikladu k věčnosti)

Henri Bergson:

- dělení časovosti:
  - **objektivní prostorová časovost** – pouze fyzikální záležitost – jako např. *lineární čas* – měřitelná veličina
  - **vnitřní časovost** - „*trvání*“ - subjektivní vnímání času – prožitek plynutí času

Immanuel Kant:

- formy času a prostoru: představu o **prostoru** nám dává **geometrie**
představu o **čase** nám dává **aritmetika**

ČAS:

- **Koncepce absolutního času** – Isaac Newton
  - čas je **absolutní** (objektivní) → plyne rovnoměrně a *bez vztahu k čemukoliv jinému*
  - je (stejně jako prostor) nezávislý na hmotě (kdyby z vesmíru zmizela všechna hmota, nic by to nezměnilo na prostoru a času)
  - čas je *nekonečný* a *jednorozměrný*

→ vyvrácena Albertem Einsteinem:

- **Teorie relativity** → relativita času
  - současnost je závislá na tom, jak se pohybujeme
  - každá věc ve vesmíru má svůj čas, u každého předmětu běží čas jinak
  - neexistuje absolutní jednotný čas
  - ve vesmíru vzniká neuspořádanost (entropie)
  - rozpínání vesmíru → II. termodynamický zákon

PROSTOR:

- **Změna ve vnímání prostoru:**
  - Isaac Newton – prostor je (stejně jako čas) **absolutní**

- prostor zůstává *bez vztahu k vnějším věcem* stále stejný a nepohyblivý

- prostor je *trojrozměrný* a rozprostírá se do *nekonečna*

→ vyvráceno Albertem Einsteinem – relativita prostoru

- prostředí je ovlivňováno jeho obsahem, hlavně *gravitací*

- *zakřivení prostoru* – projevy zakřivení časoprostoru lze pozorovat jako gravitaci

→ hvězdy ve skutečnosti nejsou tam, kde je vidíme (prostor kolem Slunce je zakřiven)

2. Výrobní faktory (půda, kapitál)

= zdroje statků

- (statky = cokoliv, co zvyšuje užitek – nemusí být pouze fyzickým objektem, ale také *službou*)

- tyto *zdroje* se v průběhu výroby přeměňují do podoby *statku* nebo *služby*

- dělení:

- 1) práce
- 2) půda
- 3) kapitál

2.1. Půda

= primární výrobní faktor (tzn., není výsledkem předchozí výroby)

- je omezena *kvantitativně* (pouze to, co příroda dá)

- **renta** = odměna za využití půdy (platí se za její pronájem)

a) *absolutní* – poptávka po půdě jakékoliv kvality

b) *diferenční* – poptávka po speciálně kvalitě půdy

2.2. Kapitál

= *prostředky* (úspory či statky), které *slouží pro výrobu* dalších statků za účelem zisku

- dělení:

- 1) reálný – slouží na nákup *kapitálových statků* – př. strojů a zařízení
- 2) oběžný – peníze k nákupu, které obíhají
- 3) fiktivní – akcie a dluhopisy

- dělení podle oblasti působení:

- 1) Výrobní kapitál – kapitál z toho, co prodáme (výrobky)
- 2) Obchodní kapitál – procenta, která si přidáme k ceně toho, co jsme nakoupili a chceme to dále prodat
- 3) Zápůjční kapitál – úroky z půjček

3. Selhávání trhu

- **Trh** = místo, kde dochází ke směňování statků a služeb

- trh vždy neumí vždycky efektivně řešit všechny ekonomické problémy

- **Tržní selhání** = situace, kdy trh není schopen přijatelně řešit tyto problémy nebo nefunguje očekávaným způsobem

- je důvodem ke *státním zásahům* do ekonomiky

- **druhy tržních selhání:**

- 1) veřejné statky – někdo neplatí za statky, které spotřebovává (jejich

množství se se spotřebou zmenšuje) a je těžké tyto neplatiče vyloučit z této spotřeby

- 2) externality – všechny náklady na poskytování určitého statku (nebo služby) nejsou zhodnoceny (trh je nedokáže dobře ocenit, tak za tyhle náklady prostě nedostanete zapláceno)
  - *pozitivní* – trh neumí ocenit *společenský užitek* statku
    - třetí osoby pak čerpají tento užitek bezplatně
  - *negativní* – společenské náklady jsou vyšší než náklady trhem skutečně zhodnocené – trh má pak sklon poskytovat těchto statků více, než by bylo vhodné
- 3) nedokonalá konkurence – důsledek existence *monopolu*
  - může docházet k deformaci cen (na úkor spotřebitelů), protože monopol je ten, kdo si stanoví cenu
  - trh poskytuje méně statků při vyšších cenách
  - tento problém řeší stát pomocí *antimonopolního úřadu*

4. Ideologie

= soustava myšlenek (idejí), teorií a názorů (s určitou ospravedlňující se a útočnou funkcí), která formuluje životní postoje a cíle určité sociální skupiny

- vždy *souvisí s politickou praxí*

- je **nefalzifikovatelná** = nelze za žádných okolností vyvrátit (na rozdíl od doktríny)

- oblastí ideologie jsou: *problémy společnosti a státu, vnitřní i mezinárodní politika, problematika sociálního a hospodářského vývoje*

- 4 základní funkce:

- 1) vysvětlující – objasňuje, proč došlo k určitým politickým událostem (nebo i příčiny krizí, válek)
- 2) hodnotící – poskytuje systém hodnot (co je dobré a co je zlé – např. jestli je soukromé vlastnictví dobré nebo zlé)
- 3) orientující – poskytuje vědomí identity a náležitosti k nějaké sociální skupině (příslušníkům národa, sociální třídě)
- 4) programová – nabízí informace o základních rysech a cílech politického programu

- základní ideologické proudy:

- **liberalismus** – důraz na svobodu jednotlivce a jeho individualitu
  - koncepce tzv. *minimálního státu* → má plnit pouze funkce ochrany svobody a majetku a starat se o zachování vnitřního řádu
  - pravomoci vlády → *omezeny* ve prospěch soukromého podnikání
  - vládní forma: *parlamentní demokracie*
  - představitelé: *John Locke, Thomas Hobbes*
- **konzervatismus** – důraz na zachování *tradičních hodnot* a osvědčených principů
  - staví se proti revolucím a reformám
  - představitelé: *Edmund Burke (zakladatel), Margaret Thatcherová, Ronald Reagan*

- **socialismus** – ideál sociální spravedlnosti, rovnosti a bratrství
  - snaha podřídít jedince společnosti → její cíl: *obecné dobro* místo individuálního zájmu jedince
  - odmítnutí principu „*volné ruky trhu*“, *konkurence a soukromého vlastnictví výrobních prostředků* (protiklad k liberalismu)
  - představitelé: *Karl Marx*
- **komunismus** = radikální větev socialismu (protiklad kapitalismu)
  - budování socialismu je předstupněm pro nástup komunismu
  - snaha o nastolení *sociální rovnosti a beztrždní společnosti*
  - nástrojem změny – politická moc předaná do rukou *dělnické třídy*
  - představitelé: *Karl Marx, Friedrich Engels*
- **nacionalismus** – základní hodnotou je *národ* (nadřazený nad ostatní hodnoty)
  - vychází z přesvědčení o výjimečnosti vlastního národa
  - vede k netolerantnosti, až k agresivitě vůči jiným národům (může se vyskytovat i *rasismus*)
- **fašismus** – nedemokratická forma vlády
  - nesouhlas s modernitou
  - 2 základní formy:
    - **fašismus** – (Italský fašismus – Mussolini)
      - radikální forma autoritativního nacionalismu
    - **nacismus** – (Německý nacismus – Hitler)
      - nacionální socialismus – krajně pravicová totalitní ideologie
      - liší se od fašismu svou rasovou teorií o nadřazenosti árijské rasy
- **rasismus** – společensky i právně diskriminuje jednu rasu
  - nadřazenost jiných lidských ras
  - (byl zaměřený např. proti černochům v USA)
- **anarchismus** – odmítá jakoukoliv formu politické autority, státní moc i právní řád
  - hlásal neomezenou svobodu jednotlivce, spravedlivé rozdělování hmotných statků a dobrovolné rozhodování
  - radikální anarchismus používá i násilných prostředků
  - (inspiroval některé teroristické skupiny)
- **environmentalismus** – v popředí zájmu vztahy mezi přírodou a společností
  - usiluje o změnu společenských, ekonomických a politických mechanismů, které brání snahám o ochranu životního prostředí
  - (Greenpeace, Duha, Děti Země, Strana Zelených)
- **feminismus** – ideologie ženského hnutí za zrovnoprávnění žen s muži
  - na konci 19. století se zaměřoval především na získání volebního práva žen

Filozofie života

je označení pro filosofický směr 19. – 20. století, který obrátil hlavní pozornost na jev života. Reagoval tak na převládající racionalismus a idealismus předchozího období; jeho obsah lze zhruba shrnout do následujících tezí:

- život je svébytný jev, který nelze redukovat na mechanické děje;
- člověk především žije, teprve pak uvažuje a filosofuje;
- člověk není jen duch, ale také živá bytost, která se rodí, dospívá a umírá;
- lidská zkušenost je celistvá a přísné dělení na rozum, vůli a cit je jen pomocné;
- i lidské poznání slouží životu, nikoli naopak;
- filozofie musí brát na vědomí důležité výsledky věd, zachovat si však svoji samostatnost.

Wilhelm Dilthey (1833 – 1911)

- německý filozof, psycholog a pedagog
- poprvé použil pojem „filozofie života“, zdůrazňoval nedělitelnost lidské zkušenosti jako podstatné složky individuálního života
- člověk žije v celistvém, konkrétním a omezeném „životním světě“ (*Lebenswelt*) či „osvětí“ (*Umwelt*) své zkušenosti, v němž také poznává, vyjadřuje se a jedná
- proti přírodním vědám s jejich metodou rozboru na složky a příčinného vysvětlování obecných jevů postavil vědy duchovní, které se často zabývají i jednotlivými jevy (například v historii) a snaží se jim porozumět
- život je pro Diltheye základní skutečnost a hlavními pojmy pro jeho popis jsou pro něho prožitek, vyjádření a porozumění

dílo: *Uvedení do vědy duchové, 1901*

Henri Bergson (1859 – 1941)

- navazoval na iracionalismus schopenhauerovského ražení
- bytí, jakožto univerzální proces, je vyvoláváno iracionální silou, označovanou jako „élan vital“
- všechny projevy bytí jsou ve své podstatě pochopitelné pouze subjektivním iracionálním poznáním – intuicí
- v názorech na morálku a náboženství akcentuje Bergson mystické prvky

dílo: *Tvořivý vývoj, 1907*

Humanistická psychologie

- humanistická psychologie je po behaviorismu a psychoanalýze tzv. **třetí proud psychologického myšlení**
- zdůrazňuje především myšlenku, že s lidskou osobností nelze manipulovat podle předem naplánovaného programu

Vychází ze tří zdrojů:

1. **filozofický existencialismus** - člověk si tvoří svou vlastní víru
  2. **fenomenologie** - vztah toho, co se děje navenek k lidské mysli
  3. **Gestalt psychologie** - možnost volby Znamená návrat k tzv. „psychologické“ psychologii (návrat k člověku, jak ho rozvíjet a pomáhat mu). Nejsilněji působila v USA v roce 1962 a přetrvává dodnes.
- důležitým tématem humanistické psychologie je **seberealizace** a **sebeaktualizace**
  - psychologové sami sebe značí v první řadě jako lidi, pak až jako vědce, tím se významně liší od behavioristů
  - Člověk se vyvíjí dle obrazu sama sebe (tzv. **self image**), vnímá své **ideální já** (tedy takového, jakým by chtěl být) a své **reálné já** (jak se ve skutečnosti vidí).
  - Jedinou bariérou dalšího osobního růstu je tzv. **inkongruence** – jakási zrada, hluboké zklamání ze situace, která neodpovídala určitému záměru. Pak už záleží jen na schopnostech samotného jedince, jak se s tímto jevem vyrovná. Terapii inkongruence tvoří právě program seberealizace a plánování dalších situací.
  - **role nevědomí je dle tohoto směru velice minimalizovaná**, zatímco u Freudovy psychoanalýzy naopak maximalizovaná a u behavioristů prakticky neexistuje.
  - **celkový názor na lidskou psychiku je pozitivní**, člověk má svobodnou volbu, jeho svědomí ho odměňuje radostí.
  - **nejhodnotnější je právě jeho lidství** a jako mravní bytost se odlišuje od zvířat, věcí - vlastně celkového vesmíru. Je otevřený, vytváří takové vztahy, ve kterých bude chtít žít

Carl Rogers (1902 – 1987)

- svou terapii zaměřil spíše na výpověď klienta, nespoléhal se na diagnostiku
- viděl člověka jako proces, který se neustále mění a vyvíjí
- také kladl důraz na individualitu a svobodu, avšak svobodu svázanou normami
- Podle jeho názoru 80% úspěšnosti terapie tkví v pozitivním vztahu mezi terapeutem a klientem. Hlavně problémy klienta nezlehčovat, ať už jsou jakékoli.
- uvedl do praxe tzv. nedirektivní neboli odkrývající psychoterapii – terapii zaměřenou na klienta, při které terapeut vede pacienta tak, aby příčiny svých problémů objevil sám

Abraham Maslow (1908 – 1970)

- ve svém bádání se **zaměřil na to, co je pro nás nejdůležitější**: na lásku, naději, víru, spiritualitu, individualitu a existenci
- podle jeho teorie musíme objevit skutečný smysl života a věnovat se mu, abychom dosáhli vysoce rozvinutého stavu vědomí a realizovali maximálně svůj potenciál, tento nejvyšší stav bytí označuje jako **sebeaktualizace**
- vytvořil vysoce strukturovaný model, který objasňuje povahu lidské motivace a definuje kroky, které člověk musí absolvovat.

Maslowova pyramida potřeb a hodnot

Ukazatele hospodářské politiky

Celkovou výkonnost národního hospodářství vyjadřujeme makroekonomickými ukazateli. Patří mezi ně:

- **míra nezaměstnanosti**

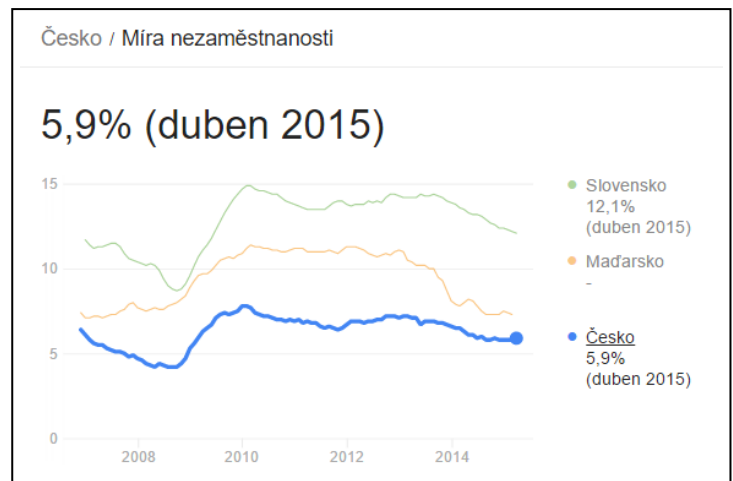
- je podíl nezaměstnaných, kteří aktivně o nalezení práce usilují a jsou schopni to prokázat, na ekonomicky aktivním obyvatelstvu vyjádřený v procentech

- **míra inflace**

- znehodnocení peněz

- **hrubý domácí produkt (HDP)**

- je celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořená za určité období (zpravidla 1 rok) výrobními zdroji na území určitého státu bez ohledu na to, jsou-li vlastněny občany státu nebo cizinci
- údaje o velikosti hrubého domácího produktu sestavuje a publikuje statistický úřad
- k porovnání výkonnosti jednotlivých národních hospodářství se používá hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele

HDP na jednoho obyvatele	19 844,76 USD (2013)
Hrubý domácí produkt jinde	
Polsko	525,9 miliard USD (2013)
Rakousko	428,3 miliard USD (2013)
Německo	3,73 bilionů USD (2013)

- **hrubý národní produkt (HNP)**

- vyjadřuje objem vyrobených statků a služeb za určité období výrobními zdroji ve vlastnictví občanů a firem určitého státu
- často se označuje také zkratkou GNP (Gross National Product)

- **tempo růstu**

- pro posouzení vývoje výkonnosti národního hospodářství
- pokud je záporní, ekonomika prochází obdobím hospodářské recese
- je-li kladné, nastává oživení a expanze
- rychlejší tempo růstu reálného HDP než přírůstku obyvatelstva znamená, že se zvyšuje životní úroveň obyvatel
- vyjadřujeme jako poměr přírůstku HDP k HDP předcházejícího roku v %

- **vývoj obchodní bilance**

- vyjadřuje rozdíl mezi objemem vývozu zboží a služeb do zahraničí a dovozů v peněžním vyjádření, který označujeme jako saldo
- saldo může být aktivní (vývozy převyšují dovozy) nebo pasivní (vývozy jsou nižší než dovozy)

- **vývoj platební bilance**

- shrnuje objem všech plateb do zahraničí a ze zahraničí
- skládá se z běžného účtu, finančního účtu, kapitálového účtu, devizových rezerv a vyrovnávací položky chyby a opomenutí)

Institute a společnost, společenský vývoj

- byly vytvořeny, aby člověk nemusel znovu a znovu vymýšlet pravidla v životních situacích a mezilidských vztazích
- slouží k řešení situací

➤ Institute

- hlavní institute: soudy, manželství, rodina, soukromé vlastnictví, stát, policie, církve, školství
- zakotvené: rodina, manželství
- nové institute: registrované partnerství
- zaniklé: šlechtický stav, inkvizice
- **Emil DURKHEIM** – jeho pohled: institute jsou to nejdůležitější ve společnosti a měla by se na ně soustředit sociologie
- **Anton GEHLEM** – jeho pohled: člověk má málo pudové výbavy pro život a proto vytváří institute (kompenzuje si nedostatek pudové výbavy)

➤ Organizace

- konkrétní sociální útvary
- spojení lidí za určitým cílem
- je nastavena pevná hierarchie
- každá má konkrétní cíl a řídicí centrum
- jasně definované role

příklad: škola (o) X školství (i)

obrana(i) X NATO (o)

Mezinárodní organizace

- vznik ve 20. století, ve všech směrech lidského úsilí
- Dělení:
  - **obranné** – vojenské organizace – NATO, Interpol (policie), Varšavská smlouva (do roku 1989)
  - **humanitární** – Červený kříž (pro celý svět kromě muslimských zemí), Červený půlměsíc (pro muslimské země), Armáda spásy, WHO (světová zdravotnická – řeší např. ziku, ebolu)
  - **kulturní a vzdělávací** – UNESCO
  - **politické** – OSN, NSD
  - **ekonomické** – MMF, OPEC, CEFTA (středoevropská zóna volného obchodu)
  - **ekologické** – Greenpeace
  - **sportovní** – MOV, FIFA
  - **ilegální** – Alkaida

(1/3) Etika jako věda:

- vznikla v antickém Řecku, jako součást filosofie
- je vnímána jako **praktická** filosofie, protože se věnuje oblasti lidského jednání (stejně jako politika či rétorika), obecně ji lze definovat jako **učení o morálce**
- stanovuje „CO MÁ BÝT“, co je žádoucí z hlediska dobra a spravedlnosti (jak jednat, jak žít, jak se rozhodovat), snaží se tyto pojmy blíže určit a zdůvodnit
- etika je označována jako praktická filosofie

Důležité pojmy:

Etika: (z řeckého ethos – zvyk, obyčej, charakter) – filosofická disciplína, jejímž předmětem je morálka, vztah lidského jednání k morálním hodnotám, původ a podstata morálního vědomí a jednání.

Etika pracuje s pojmy: morálka, mrav a dobro

Morálka: (z lat. mos, mores – mrav ve smyslu zvyk, obyčej) je soubor představ sdílených v určité společnosti a době o tom, jaké chování a smýšlení jednotlivého člověka i lidských skupin je dobré, tj. jaké má být. Reguluje vztahy mezi lidmi, posuzuje činy z hlediska dobra a zla.

Morální hodnoty: jsou ideální cíle lidského jednání

Morální norma: je pravidlo jednání upravující mezilidské vztahy s ohledem na dobro (např. nepokradeš, nezabiješ), jsou obecné a předpokládají samostatně a kriticky myslícího člověka

Mravy: ustálené vzorce chování určité (dané) společnosti nebo skupiny ve vzájemných vztazích jejích členů

Mravnost: způsob morálního jednání

Morální kategorie:

Dobro – nejvyšší mravní ideál X **zlo** (to co škodí, kazí); souhrnný pojem pro všechno prospěšné

Pravda – základní hodnota poznání, shoda tvrzení se skutečností

Svědění – vnitřní prožitek morálky (odpovědnost), navazuje na schopnost sebereflexe, tedy schopnost uvědomovat si a posuzovat své jednání – vnitřní lítost vina atd., odpovědnost nastává tehdy, pokud si jedinec mohl zvolit, jakým způsobem se zachová

Ctnost – trvalá dispozice jednat dobře, není vrozená, ale naopak je získanou vlastností (moudrost, spravedlnost)

Štěstí – stav vnitřního klidu a spokojenosti s vlastním životem

Dělení etiky:

1. Deskriptivní = popisuje, jaké by to jednání mělo být, analyzuje morální hodnoty a jednání
2. Perskriptivní (normativní) = zdůvodňuje morální normy, které jsou závazné pro člověka – za jakých podmínek je dovoleno, nedovoleno nebo zakázáno jednat. Dělí se na:
  - a) Teologická etika – důležitý účel našeho jednání
  - b) Deontologická etika – rozhodující kritérium je závaznost mravní normy
3. Metaetika = analyzuje jazyk, kterým o morálce hovoříme, zabývá se tím, co jedinec daným pojmem (termínem morálního hodnocení) myslí. Zkoumá také, zda jsou morální soudy stejně pravdivé jako soudy popisující svět tedy zda jsou založeny na faktech nebo jsou pouze vyjádřením pocitů=logická analýza etických soudů. Morální soudy jsou v metaetice brány jako vyjádření morálních přesvědčení.
4. Aplikovaná (profesní) = vychází přímo z praxe, normy jednání v určité profesi; etika lékaře, pedagoga, ...

Vztah etiky a práva:

- etika jako teorie morálky nevzniká vždy a všude, tam, kde jsou morální normy přijímány jako samozřejmost, tam se neobjevuje potřeba jejich teoretického zkoumání a zdůvodňování
- závaznosti morálních norem = požadované pravidlo jednání, jako je např. nepokradeš, se zde dosahuje na základě **tradic**

- praktické dodržování přijatých morálních norem se dosahuje vynucením **neformální autoritou**
- část morálních norem, která se stává základem právního řádu, je vynucována i **autoritami formálními** – policie, soudy a jim v dané době odpovídajícími institucemi
- právo = existuje vedle morálních norem, umožňuje objektivní posouzení jejich dodržování možnost trestat formální autoritou jejich nedodržení

Dějiny etiky:

ANTIKA

Etika sofistů

- působí v 5. stol. př. n. l.
- neexistuje univerzální morálka
- vznik demokracie zdůraznil problematiku člověka a uspořádání společnosti
- soutěž filosofických škol přispěla k **relativizaci** filosofických a etických tvrzení (prospěchářství, praktičnost), jako jsou dobro a zlo (co je pro jednoho dobro, je pro jiného zlo a naopak) to vedlo k obrácení pozornosti dovnitř lidského společenství a růstu významu etické problematiky
- rozvíjejí spor o to, jsou-li lidské zákony dány od přirozenosti – tedy věčné a neměnné, či jsou jen lidským dílem, a tudíž změnitelné

Etika Sokratova

- člověk se má řídit **ctnostmi**
- považoval za hlavní cíl života dosažení **blaženosti (eudaimonia) tzv. endaimonistická etika** = následek ctnostného života
- v Řecku se uznávaly 4 základní ctnosti: moudrost, statečnost, spravedlnost a rozvaha
- žít ctnostně znamená znát dobro, kdo ho zná, dobro také koná, nikdo nedělá dobrovolně zlé věci = **etický intelektualismus** – správně jedná jen ti, kteří vědí co je správné (možno nalézt i u Demokrita) – konání dobra je podle něj podmíněno intelektem
- mravní autoritou je zde podle Sokrata **vnitřní božský hlas (daimonion)**

Aristotelova etika

- reprezentuje směr aristokratický, tedy vládu nejlepších
- zakladatel etiky => etiku vypracoval již jako samostatnou vědní disciplínu – **Etika Nikomachova**
- nejvyšším cílem v životě není úsilí o dosažení absolutního dobra, ale o život blažený
- opravdová blaženost spočívá ve ctnostech
- dobrem je žít v souladu sám se sebou, se svou přirozeností – tak je možné dosáhnout blaženosti
- přirozenost člověka spočívá v jeho **schopnosti myslet** a v jeho **společenské podstatě** spravedlnost je vztah vznikající mezi sobě rovnými, kteří tuto rovnost respektují
- je přesvědčen, že lidé se nerodí jako dobří nebo zlí, ale se schopností obojího, pak záleží na výchově
- předpokladem morálky je ale **možnost volby, svoboda rozhodování**, která je člověku vlastní, pouze tehdy, když existuje možnost volit, vystupuje **morální odpovědnost**

Cynici

- lhostejnost ke všemu, co nevede ke ctnosti

Epikurejská etika

- hledá cestu k individuální **duševní slasti** (absence bolesti), tuto cestu spatřoval ve stažení se do soukromí a oddanosti filosofickému myšlení, které zbavuje člověka jeho strastí
- základem šťastného života je slast, tedy neexistence bolesti duševní nebo fyzické. Zdrojem bolesti je převážně strach, a toho jsou podle něj 4 druhy, přičemž proti všem se dá bojovat:
  - strach z nedosažení štěstí (slasti) => řešení: stačí si uvědomit, že jediným dobrem je radost
  - strach z utrpení => řešení: silné utrpení, nikdy netrvá dlouho a je-li dlouhodobé, pak není silné
  - strach z bohů => řešení: bozi žijí ve svém vlastním světě a o ten náš se prakticky nestarají,

- strach ze smrti => řešení: pokud jsme tu my, není tu smrt, když přijde smrt, pak tu nejsme my. Tedy ani živých ani mrtvých se smrt netýká

- dobrem je žít skrytě, **zbaven strachu** z bolesti, smrti a bohů v oddanosti filosofii
- oproti Demokritovi a jeho determinismu (absolutní nutnost) zdůrazňuje v atomismu možnost náhody pohybu atomů, čímž chtěl poukázat na existenci **svobody a svobodné vůle**

Stoická etika

- spíše soubor životních moudrostí
- doporučovali **zapojení člověka do života společnosti** (před níž stejně není úniku) a **plnění povinností**, které člověku ve společnosti náleží
- ideálem bylo dosažení duševního klidu = **ataraxie**, pro dosažení tohoto klidu musí získat vnitřní svobodu oproštěnou od vášní = **apatheia**, kdo dosáhne tohoto stavu je **moudrý**
- cestou ke **klidu a blaženosti** jsou ctnosti (rozumnost, spravedlnost, uměřenost)
- mezi nejznámější stoiky patří Seneca, Marcus Aurelius, Epiktétos
- dobro pro ně není život sám, ale dobrý život, pokud nežije dobře (v souladu s logem) je lepší zemřít, třeba i spácháním sebevraždy
- ctnost spočívala **v souladu lidského života s přírodou a v rozumném životě**

STŘEDOVĚK

- křesťanství, etika je součástí teologie (spojená s vírou)
- to vyšlo z judaismu, ale vstřebalo i mnoho podnětů z antické filozofie
- za základní morální poselství křesťanství se považuje **Desatero**, kde jsou obsaženy mravní normy
- věří ve smysl a směr lidských dějin (převzato z judaismu – lineární pojetí času)
- existence vyšší bytosti, která sděluje lidem co je dobro a zlo (to znamená, že to tato bytost libovolně určuje – trestá zlo a odměňuje dobro)

Pascalova sázka

- myšlenkový experiment, kterým chtěl Pascal dokázat boží existenci
- jedná se o pragmatický argument jak přesvědčit ateistu, aby věřil v Boha, proč je pro něj víra nejlepší sázkou

	Věřící	Ateista
Bůh existuje	∞	$-\infty$
Bůh neexistuje	0	0
Zisk	Získá vše nebo nic	Ztratí vše nebo nic nezíská

=>Pokud v Boha věříte, můžete pouze získat nikoli ztratit

Augustinova etika

- Aurelius Augustinus – ovlivněn novoplatonismem
- ve sporu o **svobodu lidské vůle** zastával názor o **predestinaci** = božím předurčení, kterým je rozhodnuto již předem a nezvratně, (zná předem naše činy a rozhodnutí) kdo bude spasen a kdo ztracen
- posledním cílem je Bůh=nejvyšší dobro
- hlásal, že mimo církev není spásy, čímž nadřadil církev všem světským panovníkům

Etika Tomáše Akvinského

- vliv Aristotela, podstatně větší než na Augustina
- přijímá základní **antické ctnosti**: rozumnost, rozvahu, statečnost, spravedlnost
- k nim připojuje ještě **křesťanské ctnosti**: víru, lásku a neději
- ctnosti jsou založeny na **rozumu** (zprostředkovává přirozený mravní zákon)
- uznává **svobodu lidské vůle** (svobodu hřešit i konat dobré skutky)

RENESANCE

- vzory hledaly v antické kultuře
- v popředí **autonomie morálky** – člověk má být dobrý sám od sebe, ne z obavy božího trestu

Etika Davida Huma

- hedonista pokud mi jde o mou slast, proč pomáhat druhým
- opozice k morálce Immanuela Kanta (proti motivaci z čistého rozumu)
- původem morálky je pocit **sounáležitosti**
- vzájemné pochopení skrze **sympatie** vede společnost k **blaženosti**, která je konečným cílem
- roli emocí – afektu a vášni podle něj nelze z lidského mravního jednání vyloučit
- morální hodnocení se řídí podle pocitů **libosti** (slasti) a **nelibosti** – libost vede k přijetí chování jako morálního, nelibost k odsouzení jednání jako nemorálního
- Hume však vidí zásadní rozdíl mezi, tím jaký svět skutečně je a jaký by měl být
=problém „je/mělo by být“

Kantova etika

- Immanuel Kant – ovlivněn Rousseauem a jeho pojetím **lidské přirozenosti**
- Díla: Kritika čistého rozumu, Základy metafyziky mravů
- **Hypotetický** (podmíněný) imperativ X **Kategorický** (nepodmíněný) imperativ
hedonistické myšlení   *nepodmíněný příkaz*

hypotetický = něco se stane za určitých podmínek = někdo koná dobro za určitých podmínek, něco z toho bude mít – klid, zisk, není to moc etické, spíše egoistické

kategorický = vyžadovat něco absolutně, neexistuje žádná jiná možnost než konat dobro – z principu; konej dobro bez myšlenky na osobní prospěch

- za dobré jednání považuje jen to, jehož účelem je dobro samo, jinak nejedná o jednání mravní, ale kupecké, vypočítavé (podmíněné)
- jestliže motivem našeho jednání nesmí být odměna či trest stává se jím **nepodmíněný imperativ** =morální vůle přikazující konat dobro pro dobro (motivace z rozumu)
- **heteronomní morálka** – příkaz nemůže být daný zvenčí, pokud ano, jedná se o tzv. **heteronomní morálku** (mimo nás), příkaz opět plníme ze strachu a opět nejednáme morálně
- **autonomní morálka** – příkaz, který dáváme sami sobě, jeho konkrétní formulace je možná pouze na základě rozumu
- pravidla společná všem, všichni dojdeme ke stejné formulaci mravního příkazu nazvanému **kategorický imperativ**:
Jednej tak, aby se maxima tvého jednání měla na základě vůle stát obecným přírodním zákonem
(V principu to znamená chovat se tak, jak bychom si představovali chování ostatních lidí)
Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek

(lidé mají právo být zodpovědní za své vlastní činy, pokud někoho použijeme, jako prostředek, toto právo mu znemožníme a neumožníme bychom mu, aby jednal jako svobodná bytost)

- **maximy** – zásady v životě – utilitaristická pravidla řídící náš život
- **svědomí** – hlas kategorického imperativu

ETICKÉ SMĚRY 19. STOLETÍ

Utilitarismus

Představitelé: Jeremy Bentham; J. S. Mill

- spočívá na principu užitečnosti pro všechny účastníky daného jednání. Cílem a měřítkem lidského chování shledává hledání blaha, užitku a prospěchu a naopak v omezení bolesti a utrpení (navazuje tak na Epikurův duševní hédonismus)
- cíl utilitarismu je co **největší štěstí** pro co **největší počet** lidí
- **utilitarismus pravidel** společnost se neobejde bez zásad (např. zásada pravdomluvnosti), jedná se o určitý obecný soubor pravidel – pravidla pro celý život
- klíčové kritérium **princip užitku**, tento princip je založen na 4 zásadách:
a) *zásada konsekvence* (následků) – kritéria hodnocení nejsou úmysly, z nichž jednání vychází, ale následky

- b) *zásada utility* (užitečnosti) – souhlas s následky nebo odmítnutí nezávisí na vůli jednotlivce, ale jsou podmíněny dobrem jako takovým (užitečností a prospěšností)
- c) *zásada hédonismu* – jako správné lze označit všechno, co uspokojuje potřeby člověka
- d) *zásada sociální* – nehledáme individuální štěstí, dobré je takové jednání, jehož důsledky jsou pozitivní pro všechny, jichž se dané jednání týká (sociální prospěch obecně)

Marxova etika

- Karl Marx – navazuje na Hegelovu filozofii, to ovšem zásadně přepracovává v materialistickém duchu – hypnózy Rousseaua či Hegela o vzniku nerovnosti mezi lidmi (jako zmocnění se půdy či ovládnutí vůle druhého) přepracovává v teorii o vzniku vlády člověka nad člověkem v důsledku rozvoje dělby práce
- morálka je nadstavba společenských (hlavně hospodářských) poměrů
- svědomí jednotlivce je jen **odrazem** jeho společenské třídy, špatné jsou poměry nikoli jednotlivců
- snaží se dokázat, že v dalším vývoji bude i současná forma dělby práce a z ní vyplývající soukromé vlastnictví výrobních prostředků překonáno
- překonání bude zrušením veškeré vlády člověka nad člověkem a skokem do říše svobody = pak přestanou být vztahy mezi lidmi i hodnota člověka určovány penězi a postavením v sociální hierarchii a budou dány jen lidskými a morálními kvalitami člověka

Nietzscheova etika

- Dílo: Tak pravil Zarathustra, Mimo dobro a zlo
- Friedrich Nietzsche – nejvyšším cílem člověka je žít v souladu se svou **vlastní přirozeností**
- prohlašuje primát **vůle**, a to vůle k moci i rozum je pouhým služebníkem vůle
- pokládá vůli za nejvyšší princip a podstatu bytí
- popírá také existenci Boha i všech principů, které by měly stát nad člověkem a jimž by se tedy měl člověk podrobovat
- výrazně **individualistická** koncepce; nejvyšší úkol lidstva je uskutečnění **nadčlověka**
- Morálka je podle něj jen strategie, rozlišuje tak morálku:
  - Poddanskou** (morálka otroků) – pro neúspěšné, pro svůj neúspěch hledají útěchu ve spáse (např. křesťanství)
  - Panskou** (morálka pánů) – vše co podporuje moc je dobré

ETICKÉ SMĚRY 20. STOLETÍ

Existencialistická etika

- existence je podstatou člověka
- člověk není dán předem, tvoří sám sebe ve své svobodě
- za své jednání je absolutně zodpovědný

Søren Kierkegaard – předchůdce existencialismu

- dával důraz na existenci (X abstraktní myšlení)
- člověk je syntézou (konečnosti x nekonečnosti, svobody x nutnosti)
- být svým já = být si vědom těchto protikladů
- považuje za stěžejní vztah člověka s Bohem. Bůh dal člověku svobodnou vůli a s tou je svázaná odpovědnost. Lidská existence je něčím zcela jedinečným, nezáleží jen na výsledku naší volby, ale na její upřímnosti
- Hřích: zoufalství, nechtění si být vědom protikladů před Bohem (3 stádia)
  1. Estetické stádium („užívání si života“) – nelze dokonale
  2. Etické stádium („objevení syntézy“) – pocit viny
  3. Náboženské stádium (objev – Bůh se stal člověkem) – zbavil se hříchu

Karl Jaspers

- transcendentní a obemykající – nepochopitelné pojmy přesahující horizont toho co ještě můžeme zakusit (posledním zakusitelným, imanentním obemykajícím je svět sám), zjevuje se skrze šifry (filosofické pojmy, umění, Bůh – zásadě vše, pokud skrze to člověk zahlédne transcendenci.
- **Pobývání** = hledání opory v pomíjejícím

- lidská existence je také neuchopitelná, zjevuje se v mezních situacích (smrt, utrpení, vina)
- to že člověk žije, znamená, že existuje

Jean Paul Sartre

- Dílo: Bytí a nicota
- radikální pojetí svobody
- **existence** (podstata) člověka předchází jeho **esenci** (to co jej činí, tím, čím je); lidská existence je svobodná
- člověk si esenci **uděluje** sám, činí sám sebe tím, čím chce být
- člověk je odsouzen ke svobodě
- tvořením se člověk pozvedá z nicoty, neustále mu ale hrozí, že do ní opět upadne
- vědomí nicoty mezi mnou a světem – vede k **úzkosti**
- jak vyplnit prázdnotu mezi mnou a světem? => útek k nesvobodě nebo svobodná angažovanost

Martin Heidegger

- Dílo: Bytí a čas
- existence má různá, z nichž nejradikálnější je **úzkost**, jelikož přivádí existenci před samotný fakt svého „bytí“ tím, že zjevuje možnost **nebytí**. Tím, že úzkost zjevuje „nic“, zároveň poukazuje na samo bytí, které se ukazuje jako problematické a ohrožené konečností. Tím pro pobyt (Dasein) vystupuje jako zásadní problém **smrtelnost a časovost**
- jeho analýza člověka:
  1. člověk svůj život žije v první osobě (subjektivně, individuálně)
  2. člověk je na svém bytí zainteresován (snaží se prožít svůj život co nejlépe)
  3. člověk je „**vržen**“ do života **bez vlastního přičinění** – bytí **autentické** („já se rozhoduji za sebe“), bytí **neautentické** („rozhodují za mě druzí – společnost určuje co mám dělat“)
  4. člověk je spjat s okolím a druhými lidmi
  5. člověk žije v určitém čase a je si vědom své smrtelnosti
  6. člověk je bytostí pravdy, hledá pravdu a poznává jiná bytí.

(2/3) Schopnosti

- schopnosti jsou vlastnosti osobnosti, které jsou rozvinuté výcvikem, vzděláním nebo zkušeností. Jsou důležité pro kvalitní rozvoj a využití při určitých činnostech. Člověk se s nimi nerodí, schopnosti je třeba těmito činnostmi utvrzovat a dále rozvíjet. Jádrem schopností jsou **vrozené (determinované) vlohy (dispozice)**
- v psychologii se schopnosti obecně vymezují jako **souhrn předpokladů** jednotlivých duševních funkcí k určité činnosti (vyřešení problému, orientace v situaci a odpovídající reagování na její podmínky atd.). Není-li vloh **aktualizována** (rozvíjena), pak se možnost přetvořit ji ve schopnost ztrácí. Například netrénovaná hudební vloh může zůstat nerozvinutá – **latentní**. Bez každodenního mnohahodinového tréninku hry na hudební nástroj zůstane nadání nevyužité
- patří do systému determinant a regulačních procesů (Vedle vloh, nadání, inteligence, poznávacích vlastností, tvořivosti, kognitivních či akčních stylů)
- **Psychologie osobnosti** se snaží o analýzu jejich dispozičních podmínek

Dovednosti X Schopnosti

Dovednosti

- konkrétní schopnosti bezprostředně spjaté s **určitou činností**
- úroveň osvojení si určitého stupně dokonalosti při realizaci opakujících se prvků či dílčích součástí opakujících se činnosti v osvojené podobě, struktuře a kvalitě
- vytváření a upevnění činnostních **automatismů**
- vytváření systému znalostí a dovedností, návyků a zvyků

Schopnosti

- obecnější potence k osvojení si a realizaci určité kvality výkonu, typů či struktur činnosti

- k praktickým činnostem mají vztah zprostředkovaný dovednostmi, na vývoji schopností se podílí jak dědičnost, tak výchova (tedy vnitřní i vnější vlivy)
- projevují se v kvalitě a kvantitě podávaného výkonu
- schopnosti jsou základem pro utváření dovedností a návyků – **dovednosti a návyky** usnadňují rozvíjení schopností (rozvíjení sumy poznatků a metody operování s poznatky)

Předpoklady a součásti schopností

- znalosti (rozsáhlejší soustavy poznanych vztahů v určitém oboru činnosti) a vědomostí (jednotlivé vztahy)
- zkušenosti
- sociální vztahy a vlivy prostředí
- duševní funkce (vnímání, paměť, myšlení, pozornost)

Dělení schopností

praktické (projevující se jako dovednosti zacházet s konkrétními podněty)

sociální (projevující se v dovednosti chápat lidi a vyjít s nimi)

Vztah vrozeného a získaného

Rozlišujeme vlohy a schopnosti

Vlohy: Druhově i individuálně příznačné zvláštnosti receptorů a všech integrujících etáží mozku geneticky podmíněné, dědičné a zároveň ovlivněné i prenatálním vývojem

Schopnosti: Vznikají na základě (bázi) vloh. Jejich rozvoj nebo naopak potlačení rozvoje ovlivňuje prostředí

Vlohy, nadání, talent

Vlohy

- vrozené vlastnosti nervové soustavy
- podstatou je fakt, že určité části nervové soustavy mohou pracovat lépe než jiné
- při nedostatku jistých vloh se snižuje rozvoj a projevy schopností, do kterých mají jako organická součást vstupovat
- vlohy jsou rámcem možností, ve kterém se mohou rozvíjet ty které schopnosti, nádoba, která může a nemusí být úplně naplněna a to různým obsahem
- nakolik se schopnosti rozvinou, záleží jen na vnějších podmínkách
- meze dané vlohami jsou u většiny osob širší, než jsou realizované, naplněné schopnosti
- kombinace vloh předem neurčuje, jaké schopnosti se na jejich bázi vytvoří – ke specializaci dochází až konfrontací jedince s prostředím
- **Skupiny vloh**
- Vlohy pro abstrakci či symbolizaci
- Vlohy sensorické (diferencující se podle dominantního analyzátoru)
- Vlohy motorické
- Vlohy pro sociální podněty a obsahy

Nadání

- označení vyšší úrovně schopností předurčující k úspěchu
- soubor vloh příznivých pro rozvoj schopností člověka realizovat určité druhy činností na kvalitativně vyšší úrovni než srovnatelná širší populace => zdroj individuálních rozdílů v úrovni dovedností
- složité struktury dispozic, limitované vlohami a utvářené prostředím
- matematické, lingvistické, hudební, výtvarné, literární, dramatické a pohybové, někdy i organizační, technické a manuální
- **vkus** – zvláštní schopnost, projevující se zvýšenou citlivostí k vnímání krásy
- většinou se projevuje už od dětství, většina vysoce nadaných jedinců

Talent

- rozvíjí se na bázi nadání
- spojení mimořádného nadání s mimořádně dobrými podmínkami k jeho rozvoji

Genialita

- mimořádně rozvinutý talent, který umožňuje vytvořit vrcholná až epochální díla. Tato díla mají historický význam, protože urychlují technický nebo kulturní pokrok a trvale obohacují lidstvo

3/3 Živnostenské a obchodní právo

Obchodní právo

- je to samostatné odvětví právního řádu, které upravuje obchodněprávní (majetkové) vztahy mezi fyzickými a právnickými osobami a mezi nimi a státem
- dále upravuje podmínky vzniku a zániku obchodních společností, vymezuje základní pojmy obchodního práva, jako je například podnikatel, obchodní společnost, živnost atd.

Prameny: Ústava ČR; Obchodní zákoník-upravuje postavení podnikatelů a jejich vztahy; Listina základních práv a svobod; Zákon o státním podniku; Zákon o cenných papírech atd.

Základní pojmy:

Podnikání: soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku – totožné s definicí živnosti

Podnikatel: osoba zapsaná v obchodním rejstříku nebo osoba podnikající na základě živnostenského oprávnění. Osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění například advokát

Obchodní rejstřík: veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje o podnikatelích, je veden v elektronické podobě

Obchodní společnost: právnická osoba založená za účelem podnikání

Podnik: soubor hmotných, osobních a nehmotných složek podnikání, tedy i logo, patenty atd.

Obchodní firma: dříve známé jako obchodní jméno, je název, pod kterým je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku

Prokura: zmocnění upravené obchodním zákoníkem, týkající se zastupování podnikatele

Prokurista – nejdůležitější osoba po řediteli, má plnou moc ke všem právním úkonům, pouze nemůže prodávat nemovitosti firmy

Obchodní tajemství: je tvořeno všemi skutečnostmi obchodní, výrobní či technické povahy související s podnikem, které mají skutečnou nebo možnou materiální hodnotu

Nekalá soutěž: jednání, které odporuje dobrým mravům soutěže (kartelová dohoda, klamavá reklama, uplácení, porušení obchodního tajemství)

IČO: identifikační číslo osoby

Holding: je sdružení obchodních korporací, z nichž jedna korporace ostatní korporace řídí

- obchodní společnost vzniká zápisem do obchodního rejstříku, stává se právnickou osobností
- částí obchodního práva je **soutěžní právo** – souhrn norem, které zaručují stejné podmínky pro konkurenci

Vznik a zánik obchodních korporací (obchodní společnost, komanditní společnost atd.)

- obchodní korporace se zakládají společenskou smlouvou:

➤ **kapitálové společnosti** formou **veřejné listiny**

➤ společenská smlouva, kterou se zakládá **družstvo**, se uzavírá přijetím **ustavujících schůzí**

- je třeba také získat oprávnění k provozování podnikatelské činnosti např. živnostenský list, popřípadě provést **vkład** (u některých typů společností) do základního kapitálu
- obchodní společnosti a družstva na základě podaného dnem zapsání do **obchodního rejstříku**
- korporace **zaniká** vymazáním z obchodního rejstříku, kterému musí předcházet zrušení společnosti a to buď **bez likvidace** (jmění se převede na druhého – prodej, sloučení) nebo s **likvidací** (soubor činností spojených s ukončením činnosti), dohodou či z rozhodnutí soudu

Obchodní společnosti

1. Osobní společnosti

Veřejná obchodní společnost (v.o.s.) – minimálně dva, ručí neomezeně, statutární orgán: každý z nich

Komanditní společnost (kom. spol., k. s.) – alespoň jeden ručí do výše nesplaceného vkladu - vkladová povinnost (komanditista), alespoň jeden ručí neomezeně (komplementář – jsou statutárním orgánem)

2. Kapitálové společnosti

Společnost s ručením omezeným (s. r. o.)

Akciová společnost (akc. spol., a. s.)

Družstva

– Zvláštní typ společnosti

– společenství neuzavřeného počtu lidí, osob (minimálně 3)

– statutární orgán – **představenstvo**; nejvyšší orgán – **členské schůze**, kontrolní orgán – kontrolní komise

– členové družstva nenesou odpovědnost svým kapitálem za závazky v družstvu

Živnostenské právo

– je soubor právních předpisů o živnostenském podnikání a o oprávnění k provozování živnosti

Pojem živnost – je to soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených živnostenským zákonem

Podmínky provozování živnosti:

1. **Všeobecné** = musí být splněny u všech druhů živností

– dosažení věku 18let (mladší osoba – odpovědný zástupce)

– bezúhonnost (čistý výpis z rejstříku trestu)

– způsobilost k právním úkonům

2. **Zvláštní = nemusí být splněny u živností volných**

– musí být u živností:

a) řemeslných

b) vázaných

c) koncesovaných

– jsou to odborná a jiná způsobilost např. praxe, spolehlivost, kvalifikace

Rozdělení živností:

1) **Ohlašovací** = mohou být provozovány již na základě ohlášení

a) Řemeslné – podmínkou provozování živnosti je odborná způsobilost získána vyučením v oboru (vzděláním) patří sem například kovářství, řeznictví, kadeřnictví

b) Vázané – odborné způsobilosti je dosaženo odbornou zkouškou nebo souhlasem odborné instituce, patří sem například provozování cestovní agentury nebo činnosti účetních poradců

c) Volné – stačí pouze všeobecné podmínky pro podnikání (např. koupě zboží za účelem dalšího prodeje).

2) **Koncesované** = mohou být provozované jen na základě státního povolení, tzn. **koncese**

– jde o činnost, které mohou ohrozit životy a zdraví lidí (jsou omezeny početně)

– např. služby detektivů, taxislužba či chemická výroba

Svobodná povolání:

– nepatří k živnostem, nejsou vykonávána na základě živnostenského zákona

– jsou podmíněna členstvím v některé profesní komoře (lékaři, advokáti, notáři)

Gnozeologie (epistemologie, noetika)

- část filosofie, která se zabývá poznáním a hlavně studuje postupy a možnosti poznání ve vědě
- zabývá se také otázkou pravdivosti poznání, jak daleké je poznání, je-li pravda to, co jsme poznali
- zdůrazňuje kritizovatelnost poznání (nemáme jen slepě věřit tomu, k čemu jsme dospěli, či co je nám předkládáno)
- s gnozeologií úzce souvisí LOGIKA = nauka o správném usuzování
- zabývá se způsoby jakými člověk přemýšlí o světě a důkazy jich správnosti
- logika poskytuje rozumové podklady a rámec pro všechny filozofické postupy
- zakladatelem logiky je Aristoteles

V procesu poznání rozlišuje subjekt a objekt poznání, které se mohou vzájemně ovlivňovat:

a) OBJEKT = to, co je poznáváno, je pasivní

b) SUBJEKT = ten, kdo poznání uskutečňuje, aktivní

→ toto ovšem není úplně správné pochopení, jde o úhel pohledu př. v ZOO pozorujeme zvířata, ale co když i ona pozorují nás? Při vedení rozhovoru jde těžko říct, kdo je subjekt a kdo objekt

→ i pasivní objekt působí na subjekt, ten se mění, je bohatší o poznatky, které mu „dal“ objekt = vzájemné ovlivňování

→ nepoznáváme věc, jaká je sama o sobě, ale jak se ukazuje ve vztahu k nám př. měření teploty tekutiny (ukáže se to vzhledem k teploměru)

-Rozdíl mezi smyslovým a rozumovým poznáním, abstrakce:

a) **poznání smyslové** = vnímáme a poznáváme konkrétní jednotliviny (strom, myš,...)

b) **poznání rozumové** = pracujeme s obecnými pojmy, symboly, znaky, kombinujeme je, vyvozujeme jeden pojem z druhého

-jednotlivé pojmy se liší stupněm obecnosti př. strom → jehličnan → smrk, jedle, borovice,... (slova nadřazená a podřazená)

-nejvyšším stupněm abstrakce je **ABSTRAHOVÁNÍ** = odpouštíme od individuálních zvláštností všech jsoucnen a soustředujeme se na to, co je základem všech jsoucnen, to co mají všechna společné (tím se zabývá ontologie)

-abstrahujeme na úrovni nižší (jehličnany od listnáčů), na vyšší (od individuálních zvláštností stromů k pojmu „rostlina“)

-Z hlediska poznatelnosti rozlišujeme několik názorů :

a) NAIVNÍ REALISMUS

- víra, že věci jsou takové, jak se nám jeví
- nenapadá nás kritizovat
- postupem získáváme poznatky, které jsou i mimo naše vědomí

b) SKEPTICISMUS

- víra, že lidské poznání je nespolehlivé
- skeptik pochybuje o jeho pravdivosti, prověřuje, stále zkoumá
- zakladatel PYRHOS Z ELIDY → „Nemůžeme vidět věci jaké jsou, ale jak se nám jeví“ (je to otázka zvyku, dohody,...) → nemůže poznat, zda je něco dobré a nebo špatné a proto se máme držet úsudku
- jeho žáci sestavili 10 překážek, které brání pravdivému poznání (tropy): 1) každý smysl nám říká něco jiného 2) nevíme, jak věci vidí ostatní živočichové 3) máme předsudky 4) jinak hodnotíme věci neobvyklé př. kometa

c) AGNOSTISMUS

- víra, že objektivní pravdivé poznání není možné

d) DOGMATISMUS

- poznání je spolehlivé, nepřipouští námitky
- naivního realistu nenapadne, že by o mohlo být jinak, dogmatik nepřipouští diskusi
- objektivní pravdu můžeme zjistit
- věci nejsou nepoznatelné, existují jen věci dosud nepoznané

Způsoby poznání:

- **EMPIRISMUS** (empirie=zkušenost)

- základním zdrojem poznání je smyslová, ale i vnitřní zkušenost (zážitky se odrážejí v našem nitru, máme vzpomínky)
- Barkeley
- John Locke
- nic není v rozumu, co dříve nebylo ve smyslech,
- tabula rasa

SENZUALISMUS

- jediným zdrojem poznání jsou zážitky
- neuznává vnitřní zkušenost
- vnitřní život redukuje na počítky

RACIONALISMUS

- Rozhodujícím zdrojem poznání je rozum a nikoli smysly, které nás mohou klamat
- René Descartes (myslím, tedy jsem)
- Spinoza, Leibnitz, Platon
- myšlení je důkazem pravého poznání

Existují však věci rozumem nepoznatelné, zde se uplatňují tyto způsoby poznání:

IRACIONALISMUS

- ne vše lze poznat rozumem, je zde něco víc

INTUICE

- přímé napojení na určitá fakta, náhlé zření podstaty
- postižení určitého problému bez rozumového přemýšlení a logického postupu
- je těžké vysvětlit odkud se bere
- Vitalisté -> základem je životní síla, kterou pochopíme jen intuicí, nikoli rozumem

PROCÍTĚNÍ

- mnohé věci pochopíme, když je procítíme (empatie), vcítíme se do nich př. sledujeme dojemný film, jdeme na pohřeb neznámého člověka

MYSTIKA

- mystické zření, niterný prožitek absolutna
- splynutí s Bohem = nadpřirozený způsob poznání
- ve středověku se hodně uplatňovala křesťanská mystika
- Plotinos -> zření dosáhneme, když potlačíme tělesnost
- TOMÁŠ AKVINSKÝ → vztah mezi rozumem a vírou: „Nad rozumem je víra“, vypracoval 5 důkazů Boží existence

Problematika pravdy:

- Při poznání chceme dojít k absolutní pravdě = shoda rozumu a věci (Aristoteles)
- „Pravdivé je to, co je rozumově nerozporné“
- **ABSOLUTNÍ PRAVDA**
- věčná pravda
- platí vždy nezávisle na podmínkách poznání
- úplná a věčná, nemění se, nemůžeme k ní nikdy dospět
- **RELATIVNÍ PRAVDA**
- historicky podmíněna, proměnlivá
- platí relativně – ve vztahu k podmínkám (sofisté zdůrazňovali relativismus)
- lidé bez schopnosti rozlišovat mezi pravdou a nepravdou by museli jednat na základě svých instinktů

Fenomenologie

- filosofie podstaty, snaží se je uchopit přímo, prostřednictvím „zření podstaty“ (eidetického názoru)
- místo zkoumání podstat a skutečností samých se tedy zabývá zkušeností, tím, jak se věci „samy“ člověku ukazují v jeho vlastním vědomí.
- Fenomenologie je filosofický směr, založený Edmundem Husserlem ve snaze o pevnější a určitější založení filosofie, aby se tak mohla stát také pevným základem pro zkoumání skutečnosti vůbec. Husserl sám ji charakterizoval jako „novou popisnou metodu a z ní vzešlou apriorní vědu, jež se má stát hlavním nástrojem pro přísně vědeckou filosofii. Její důsledné uplatnění by mělo umožnit metodickou reformu všech věd“

Edmund Husserl (*1859 Prostějov – 1938 Freiburg)

- vedle Henriho Bergsona je nejvlivnějším filosofem 20. Století
- zákl. rys jeho myšlení – snaha o radikálně přísné založení vědeckého a filosofického poznání, vybudované na filosoficky a psychologicky „naprosto projasněných“ základech (dílo *Filosofie aritmetiky*)
- logiku nelze založit ani empiricky ani psychologicky
- logika nemá vůbec nic společného s psychickými akty myšlení, souzení atd.
- věty logiky se netýkají toho, co být má, nýbrž toho, co je
- naše intence, záměr či pozornost k předmětu, zcela samozřejmě přeskakuje od zkušenosti k věci samé a připravuje se tak o možnost zkoumat zkušenost jako takovou
- např. Běžný čtenář si v textu nevšimne tiskové chyby, protože svou intencí směřuje k obsahu, smyslu textu, chybu si tedy v mysli opraví a přehlédne fenomén vytištěného textu
- Husserlova metoda by se tak dala přirovnat k práci korektora, který pozorně sleduje co v textu skutečně vidí
- epoché – doslova „zdržení se úsudku“ – dostat se co nejlíže k jejich původnímu zdroji čili fenoménu.

Čas a přítomnost

- Jádro časového vědomí - vědomí přítomnosti - nemůže být pouze „bodová“: člověk, který deklamuje báseň, ji musí umět celou, svým posluchačům ji však předkládá slovo za slovem, hlásku za hláskou – a oni si ji bez problémů postupně skládají v celek.
- Má-li člověk rozumět mluvené řeči, musí si podržovat to, co už zaznělo, ale zároveň také očekává, co teď přijde. Jen tak lze pochopit fenomén překvapení – například kdyby se přednášející opakoval, vybočil z role a podobně.
- Tuto složitou strukturu přítomné zkušenosti, totiž retence uplynulého, prezentace právě vnímaného a protence čili očekávání nazývá Husserl „časovým dvorcem“.

Věc v originále a pojem

- Kdykoli vnímám nějaký hmotný předmět, vnímám jen jeho přivrácenou část, kdežto o té odvrácené sice jaksi „vím“ – mohu se podívat z druhé strany – nicméně běžně předpokládám, že jsem věc viděl „celou“
- Originální zkušenost si člověk běžně okamžitě pojmenovává a tím zařazuje do nějaké obecné kategorie.
- Běžné pojmy vznikají z praktických potřeb života a nejsou tedy příliš přesné ani určité
- Postupem eidetické variace můžeme zkoumat, co všechno je pro nás ještě „stůl“ – i když má třeba jen tři či jednu nohu a podobně.

Přirozený svět

- v reflexy využíváme poznatky, které jsme získali odjinud – věda
- v přirozeném světě Slunce vychází a zapadá, ačkoli víme, že je to jen zdání, způsobené rotací Země
- rozpor mezi moderním a přirozeným světem = jedna z příčin krize moderní vědy
- věda ztrácí ze zřetele podstatné rysy lidského života – vztahy, účel a smysl

Hermeneutika

směr usilující o hledání metod porozumění světu a člověku

vychází z boha Herma, z lat. hermés – tlumočnick

hlavní představitel **GADAMER** - dílo: *Pravda a metoda*

Jak funguje. do poznávacího procesu vnášíme předrozumnění (=zkušenost ze života, předpoklady jsou dány společensky a zároveň individuálně)

- hlavní princip: hermeneutický kruh

- postup rozumění a výkladu
- Vytvořím si prvotní představu kterou pak konfrontuji s poznávaným a tak získám lepší představu.

Paměť

- Je to soubor procesů, které umožňují osvojení informací, jejich uchování a vybavení.
- **základní procesy paměti:**
- **kódování (zapamatování):** Přeměna informace do formy, kterou paměť dokáže uchovat. Vzniká **paměťová stopa**. Zapamatování může být:
  1. bezděčné - informace které nás upoutaly. Často souvisí se silným emočním zážitkem.
  2. úmyslné - zapamatování informací, jež souvisí s vytyčením cílů a vůlí.
- **uchování:** zapamatované informace přebývají v paměti
- **vybavení:** znovupoznání a reprodukce uchovaných informací
- V průběhu času dochází k **zapomínání**. Dochází k němu ze 2 důvodů:
  - Rozpad paměťové stopy.
  - Narušení paměťové stopy jinou
- Většinou zapomínáme to, co nepoužíváme. A abstraktní informace zapomínáme rychleji než konkrétní.

Délka uchování obsahů:

- **krátkodobá paměť:** několik sekund, max minut. Nejčastěji pracuje se sluch. a zrak. vjemy. Lze tyto informace přenést do dlouhodobé ale je to podmíněno opakováním.
- **dlouhodobá paměť:** Delší dobu (měsíce, roky) Uchování a vybavení informací pak závisí na tom, jakým způsobem byla informace osvojena.

Kognitivní hledisko:

- **Deklarativní paměť:** ukládá vzpomínky: a faktické znalosti. Tuto paměť rozdělujeme na **Sémantickou** - znalosti a fakta o světě, úzce souvisí s jazykem. **Epizodickou** - Informace o událostech z našeho života, autobiograf. paměť
- **Nedeklarativní paměť:** Motorické návyky, zručnost,...

Způsoby ukládání do paměti:

- **mechanická paměť:** Základ v memorování. Vznik řetězce paměťových prvků, při zapomnění jednoho z prvků řetězce je vybavování přerušeno.
- **logická paměť:** Utrídění látky a její pochopení. Vznikají síťová schémata ve kterých jsou jednotlivé prvky uspořádány do struktury.

Rozdělení dle druhu vnímání: paměť zraková, sluchová, pohybová,...

- Na **výkonnost paměti** má vliv mnoho faktorů.
- Rozlišujeme různé **poruchy paměti**. Např:
- **Hypomnézie:** snížení výkonnosti paměti, buď částečné nebo celkové (únava, léky,...)
- **Hypermnézie:** Nadměrná výkonnost paměti.
- **Amnézie:** úplná ztráta paměti. Časově ohraničená porucha paměti. Např.: dětská amnézie, nebo vzpomínky před prožitým traumatem.

Vlastnosti

- Relativně trvalé charakteristiky, kterými se jedinec vyznačuje.

Schopnosti

- Jsou to vlastnosti, které jsou obecným předpokladem pro úspěšné vykonání určité činnosti.
- Jsou pouhým předpokladem
- vyvíjejí se
- **Úrovně schopností:**
- **nadání:** Souhrn schopností urč. druhu, které umožňují nadprůměrné výkony v urč. oblasti
- **talent:** vysoce rozvinuté nadání, umožňuje dosáhnout vynikajících výsledků v oboru.
- **genialita:** mimořádně rozvinutý talent. Člověk je schopen tvořit vrcholná díla.
- Schopnosti jsou **obecné** (obecná inteligence, úspěšnost vykonávání mnoha činností) a **specifické** (hudební, matematické, atd.)
- Dle typu činností které se uplatňují rozlišujeme např. **Schopnosti:**
- **Smyslové:** (zrakové, sluchové,...) Schopnost rychlého postřehu, rozlišování barev,...
- **Psychomotorické:** Schopnost pohybové rychlosti, koordinace dvou a více současných pohybů, přesnost pohybů.
- **umělecké:** spojují smyslové a senzomotorické schopnosti. důležitou roli hraje i nadání a talent.

- **intelektuální:** schopnost orientovat se v nových situacích, řešit problémy.
- **Intelligence**
- Schopnost učit se ze zkušenosti, přizpůsobovat se prostředí, řešit problémy, atd.
- **Komplexní schopnost** v níž se uplatňují různé činitele:
- Dobrá orientace a myšlení (soudnost, přesné vyjadřování)
- Přesné vnímání a dobrá paměť
- Schopnost koncentrace na objekt činnosti

Rozvoj intelligence závisí na **dědičnosti** a také na vlivu **vnějšího prostředí**.

2 základní druhy:

- **Fluidní:** vrozená. Nejvyšší kolem 20let.
- **Krystalická:** Zkušenosti, vědomosti. Více ovlivnitelná než fluidní. Stimulací lze zlepšit.

Dle oblastí:

- **teoretická:** operace na úrovni znaků, lze měřit pomocí iq testů.
- **praktická:** schopnost řešit každodenní problémy. operace s objekty.
- **sociální:** specifické operace se soc. signály. Obecně: schopnost rozumět soc. vztahům a přiměřeně v nich jednat.

První IQ test použil v roce 1905 franc. psycholog **Albert Binet**.

- Úroveň obecné intelligence se vyjadřuje hodnotou **intelligenčního kvocientu (IQ)**
- Průměrná hodnota je 90-100. Hranice 70 je hraniční pásmo defektu. Nad 120 se značí nadprůměr.

Tvořivost

- (**kreativita**) je zvláštní soubor schopností, které umožňují tvůrčí činnost, jejímž výsledkem je něco nového, originálního, příp. tvůrčí řešení problémů.
- **Tvořivá osobnost:**
- tvořivé a flexibilní myšlení.
- vnímání a asociace směřují k menší všeobecnosti a typičnosti.
- projevuje zájem o eleganci, není svázána pečlivostí a přesností
- intuitivní, empatická, psychicky náladová
- otevřená, vnímavá, zalíbení v nových přístupech
- esteticky, emocionálně a sociálně senzitivní (citlivá).

Temperament

- Soubor vrozených vlastností, které určují dynamiku prožívání a chování osobnosti. Projevuje se zvláště způsobem reagování člověka a zejména tím, jak snadno reakce vznikají, jak jsou silné a jak rychle se střídají.
- Je vrozený, i když se dá do určité míry výchovou a sebevýchovou měnit.
- Nejstarší typologie temperamentu vypracoval Hippokrates a upravil ji Galenos. Ten zařadil lidi do skupin podle **souvislostí temperamentu se stavbou a činností těla**. V obměně je používáme dodnes.
- **sangvinik:** převládá krev, čilý, veselý, společenský, nestálý
- **choleric:** žluč, rychlý, samostatný, vzteklý, rozčílí se lehce ale i rychle uklidní
- **flegmatik:** hlen, klidný, lhostejný, netečný, pomalý
- **melancholik:** černá krev / černá žluč, vážný, svědomitý, bojácný, zodpovědný.
- Vztahem mezi temperamentem a tělesnou konstitucí se zabýval německý psychiatr Ernst Kretschmer.
- Ve své **konstituční typologii** popsal 3 základní typy:
- **pyknický typ:** jedinec malého vzrůstu se sklonem k hromadní tuku, větší břicho, krátké končetiny. Odpovídá mu **cyklotymní temperamentový typ** - je otevřený, přizpůsobivý, jeho reakce jsou jednoznačné a srozumitelné.
- **astenický typ:** vyšší, štíhlý, malá hlava a dlouhé hubené končetiny. Odpovídá mu **schizotymní temperamentový typ** - člověk uzavřený, nepřizpůsobivý, obrácený sám do sebe. Reakce ne vždy zcela srozumitelné a jednoznačné.
- **atletický typ:** sportovní postava, silná kostra, vyvinuté svalstvo. Odpovídá mu **viskózní temperamentový typ** - důkladný, pomalý, nedostatek tvořivosti a fantazie.

Temperament byl také často vykládán ve vztahu k **fyziologickým vlastnostem organismu**. Klasickou temperament. typologii, založenou na vlastnostech nervových procesů, vytvořil ruský fyziolog, psycholog a lékař Ivan Petrovič Pavlov. Dle jeho výzkumů probíhají v mozku 2 základní procesy: **podráždění** a **útlum**. Pavlov se zaměřil na sílu, vyrovnanost a pohyblivost těchto procesů. Vytvořil 4 typy temperamentu:

- **slabý**: neschopen přizpůsobit se, zvládnout silné podněty, bázlivý, plachý, převládá útlum (vlastně melancholik)
- **silný, vyrovnaný a pohyblivý**: vyrovnaný, přizpůsobivý, nervové procesy jsou silné a vyrovnané. (sanguinik)
- **silný, vyrovnaný, nepohyblivý**: k aktivitě potřebuje silnější podněty, nervové procesy jsou málo pohyblivé. (flegmatik)
- **silný, nevyrovnaný**: impulzivní, převládá u něj vzruch (cholerik)

Carl Gustav Jung rozlišoval 2 typy temperamentu:

- **introvert**: člověk zaměřený do svého nitra, plachý, nejistý, málo průbojný, intenzivní vnitř. život a silné city.
- **extravert**: člověk zaměřený na vnější svět, společenský, přístupný, otevřený, aktivní, snadno přizpůsobivý.

Na starořecké pojetí temperamentu a Pavlovovy výzkumy volně navázal psycholog Hans Jürgen Eysenck. Charakterizoval temperament (resp. osobnost) skrze kombinaci 2 dimenzí: **introverze a extraverze**, k nimž přidal **labilitu a stabilitu**.

Eysenckovo typologické schema

Charakter

Charakter je souhrn psych. vlastností, které se projevují v mravní stránce lidského chování a jednání.

Projevuje se ve vztahu člověka k ostatním lidem, k práci, k přírodě i k sobě samému.

Kontroluje a reguluje jedincovo chování podle spol. norem a požadavků. Je řídicí složkou jedince.

Formuje se především výchovou a dalšími společenskými jevy. Těsně spjat s temperamentem, motivací a intelektem člověka.

Souvísí s ním pojem **svědomí** - systém morální kontroly a autoregulace. Přináší člověku uspokojení když jedná ve shodě s ním a výčitky, pokud jeho zásady porušuje.

Dětství z pohledu vývojové psychologie 3/3 z 3. otázky

Vývojová stádia

Pojem vývojových stádií vychází z toho, že chování v určitém stadiu je organizováno kolem dominantního tématu nebo uceleného souboru charakteristik; že chování v jednom stadiu se kvalitativně liší od chování v předchozím a následujícím stadiu; a že všechny děti procházejí stejnými stadii ve stejném pořadí. Vlivy prostředí mohou vývoj urychlovat nebo zpomalovat.

DĚTSTVÍ charakterizuje vývojovou etapu lidského jedince od narození po dospělost. Dělí se na období novorozenecké, kojenecké, batolecí, předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk - pubescence a období dorostové.

Termín dětství není přesně daný a může zahrnovat různý rozsah let v lidském vývoji. V mnoha zemích existuje legální věk dospělosti, tzv. zletilost, kdy dětství oficiálně končí a osoba se stává právně dospělá. Tento věk se nachází v rozmezí let 13 až 21, ve většině zemí je to 18. rok.

TĚHOTENSTVÍ

NATÁLNÍ DOBA - PORODNÍ

- Nebezpečí přidušení, uškrcení, klíšťový porod
- První kontakt s matkou – důležitost
- Porod – přirozený x císařský
Hladina adrenalinu dítě vyšší než při infarktu
Plodová voda při narození v plicích
Malá tepelná adaptabilita- do 6 měsíce
Poddajná lebka, srůstá později
Malý starý muž
Úchopový reflex- pustit věci – užití síly
Sací a potápěcí reflex

POSTNANÁTLNÍ DOBA - NOVOROZNECEC (narození – šestinedělí)

Hned po narození se dítěti spouštějí životní funkce, avšak toto období je pro dítě krizové, kdy může přestat dýchat. Dítě nejasně vidí a zaostřuje pouze na 0,5 m. Nastává rozvíjení nepodmíněných reflexů, jako je sací a polykací. U novorozence se velmi brzo začne ukazovat libost a nelibost a to především v pohybech. Pokud je dítě spokojené, jsou to vláčné a pomalé pohyby. Pokud je dítě nespokojené, pohyby jsou trhavé a rychlé. Matka si začíná zvykat na dítě a naopak.

- Do šestinedělí
- Krátce po porodu ztráta cca 7% hmotnosti
- Fialová barva
- Krizová doba
- Nevidí jasně- dvojmo, zaostření do 0,5 m (učí se vidět)
- Nepodmíněné reflexy – sací a uchopovací (nejrychlejší růst)

KOJENECKÉ OBDOBÍ (od šestinedělí – 1 rok)

Když srovnáme novorozence s kojencem, je kojenec daleko pohyblivější. V kojeneckém období přichází rychlý růst hmotnosti a to především v prvních šesti měsících. Umí už ovládat své hlasové orgány. Postupně začíná vnímat okolní svět a začíná si osvojovat lidské vlastnosti. Pro kojence je v tomto období důležitá ruka a pusa. Pusou přímá potravu a objevuje různé věci a rukou si ty věci může podávat. Značně se v tomto období rozvíjí uchopovací reflex. Pohyby rukou a samostatnost si věc samo vzít a udržet je pro dítě velmi důležitá a má hluboký význam, neboť ruka je prostředkem k poznání. Pohybem dítěte se u něj začnou postupně rozvíjet všechny smyslové orgány.

1) Senzoricko-motorický vývoj

Vývoj pohyblivosti je v tomto období snadno pozorovatelný. Probíhá postupně od hlavičky až k nohám. Jako první můžeme u miminka pozorovat, jak samo drží hlavičku, později jak se otáčí, sedí, leze a postupně kdy udělá i svůj první krok. Senzorický vývoj probíhá paralelně s motorickým.

2) Sociální vývoj

Kojenec velmi brzo začne projevoval potřebu blízké osoby tedy nejčastěji matky a to i v době když nemá hlad. Pokud blízkou osobu nevidí, začne dítě projevoval známky úzkosti. Lidskému hlasu dává přednost před ostatními zvuky. Brzy také začne svou radost podporovat úsměvem. Postupem času přichází i vývoj řeči. Nejprve je to broukání a žvatlaní, postupně však přijdou i jednodušší slova. Dítě se také začne učit porozumět a napodobit to co mu maminka ukáže nebo řekne (udělej paci-paci). Tomuto jevu se říká pasivní řeč. Koncem prvního roku přichází aktivní řeč, kdy dítě dokáže pojmenovat určitý objekt. Nejčastěji je to matka dítěte (máma).

3) Základní důvěra

Budování bazální důvěry. Důvěru se musí dítě naučit a k tomu má v této době mnoho příležitostí, protože je odkázáno na ostatní. Pokud je dítě vychováno v prostředí plném lásky a radosti, pochopí, že na tomto místě je doma. Základní důvěra by se měla stát a také zůstat nejhlubší vrstvou osobnosti. V tomto období se také buduje základní naděje. Kojenec se musí naučit odmítat a nevěřit. Pro dítě také není dobré, když mu je ve všem hned vyhověno. Každý člověk se proto musí naučit jak základní důvěře tak i naději. Pokud by se tak nestalo, mohl by mít v pozdějším věku sklon k smutku a zklamání. Neschopnost spolehnout se na ostatní v situaci, kdy je to nejvíc potřeba.

- Rychlý růst hmotnosti
- Růst – v prvních 6 ti měsících nejrychlejší "
- Zrakové vnímání – začíná vidět zaostřeně
- Od 4. měsíce sleduje předměty
- 6. až 8. měsíc – rozlišuje známé a neznámé tváře
- Rozvoj motoriky- pohyb hlavy
- Lezení až 2 km/h , cca 200 m/den
- Emoce: libost x nelibost, vzrušivost x útlum
- Úsměv: cca 2 měsíce
- Důležitost kontaktu s matkou
- Zuby – 6. měsíc, bolest a plást
- Jazyk: nejcitlivější, věci do pusy, rozeznává chutě
- Řeč- nepřesné sdělování, nerozumí, snížení hrtanu – občas nám zaskočí jídlo
- Myšlení: v 10 měsíci začíná rozumět
- Pohyb – 3 měsíce hlavička, 6 měsíc – leze, 9 m – sedí, 12 měsíc- chodí
- Mluva- 2 měsíc- brouká, 3 měsíc- směje se hlasitě, 6 měsíc- žvatlá, 9 až 12 měsíc – první mluva

BATOLECÍ OBDOBÍ (1 až 3. rok života)

1. Motorika a intelekt

Batole už bývá oproti kojenci daleko samostatnější a pohyblivější. Už není odkázáno na pomoc ostatních, ale věci, které ho zajímají, si dokáže obstarat samo. Má rádo hry s materiálem (hlína, voda), také hry, ve kterým napodobuje dospělé nebo hry kdy si hraje na jinou bytost (princezna, námořník...). Rozumový vývoj batolete je úzce spjatý se stádiem senzomotorickým, u kterého bylo důležité, co hmatáme a co vidíme, a to vede dítě k vnímání symbolického. To je myšlení pomocí představ. V tomto období se rychle rozvíjí řeč (12. měsíc- zná 6 slov, 18. měsíc- zná 20-30 slov, 24. měsíc zná 200 až 300 slov). V dvou letech už dítě umí časovat, skloňovat a samo sestaví jednoduchou větu. Dítě si začíná pamatovat díky různým říkankám, básničkám či písničkám. V této době se důležitým předmětem stává Vlastní Já. Batole samo sebe pozná v zrcadle, zná svoje jméno a začíná osobě mluvit v 1. osobě jednotného čísla. Tohle je velmi důležitý moment pro vývoj jeho osobnosti.

2. Socializace v batolecím věku

Dítě se začíná zařazovat do společnosti. Už si nehraje pouze samo, ale začíná si hrát i s ostatními dětmi. Díky jeho zvýšené pohyblivosti a samostatnosti už také může různými věci ublížit nejen samo sobě, ale i ostatním dětem. Batole se také začíná postupně učit řádu. Začínají přicházet slova typu „musíš a nesmíš“, od dítěte slova „Já chci a nechci“. S tímto období socializace přichází také první období vzdoru.

3. Vývojový úkol

S příchodem řádu by měla přijít také svoboda. V tomto období se dítě rádo učí, co se má a nemá dělat. Pochopí řád, který musí dodržovat i rodiče jako oporu pro své jednání a prožívání. Při výchově se musíme vyhnout dvěma úskalím. Tím prvním je, že dítě řád odmítne a bude poslouchat pouze za účelem odměna a trest.

- 2. až 3. rok života
- Aktivní oslovování řeči – agramatičnost
- Touha po poznání – CO TO JE?
- Paměť – básničky, rytmické celky
- Emoce- rychlé střídání citů, období vzdoru
- Osobnost – 3 roky - uvědomuje si své Já, prosazuje svoji vůli
- Jazyk – někdy až 10 nových slov za den
  - Neznalost významu slov- vtipné situace
  - 12. měsíc: 6 slov
  - 18. měsíc: 20-30 slov
  - 24. měsíc: 200-300 slov
- Dětský žargon
- Já – obraz v zrcadle (zvířata nechápou) chápe své jméno , chápe své jméno
- Motorika- jemná , hrubá a čmárá
- Negativismus
- Žárlivost na sourozence

PŘEDŠKOLNÍ VĚK (4. až 5. rok)

1. Vývoj inteligence a tvořivosti

U předškoláka se zdokonaluje schopnost zacházení se symboly, dítě chápe princip čtení, psaní, počítání. Umí mnohem tisíce slov a dalším tisícům rozumí, dítě má velkou fantazii a miluje pohádky, ze kterých hodně věcí čerpá. Symbolem je i tematická kresba. Dítě v tomto věku začíná aktivně kreslit. Prvními obrázky jsou kolečka (sluníčka), domeček a později i lidská postava. Dítě sice neumí postavu dokonale nakreslit, ale všímá si detailů.

2. Socializace

Předškoláci už si také umí hrát společně v různých skupinkách a při tomto hraní si zkoušejí různé společenské role. Role toho kdo vede, ten kdo je veden, roli toho kdo spolupracuje s druhými atd. Mnoho místa i času v tomto období zaujímá agresivita. Se, kterou se setkávají kolem sebe a tu která je prospěšná a dobrá nebo ta která je špatně zvládnutá (vzteky, vzdor).

3. Vývojový úkol- iniciativa regulovaná svědomím

Dítě v předškolním věku se učí pouštět se do různých odvážných věcí, dobývat je a tvrdě dorážet a to jak při hře tak i ve své fantazii (závodník, bojovník, lovec, pirát, policista atd.) a to hlavně u chlapců. U dívek je tato bojovná iniciativa také, ale v méně zřetelné. V této době také na děti začíná působit další brzda v dětské duši a tou je svědomí. Tento vnitřní hlas, nás nutí zdát se toho, o čem víme, že to není správné. Pokud vnitřní hlas neuposlechne, přijdou výčitky.

- 4. až 5. rok
- Otázka: proč? Nač? Jak?
- Rychlý růst
- Manuální zručnost, motorika
- Důležitost role otce
- Hra, kresba
- Fantazie: dětský animismus, antropomorfismus, dětská lež

MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK (první stupeň školy 6/7 – 11/12 let)

1. Vývoj rozumových schopností

To co děti dříve naučilo teď, ve velké míře využívá a zdokonaluje. Dítě se v tomto období projevuje jako „střízlivý realista“, který se zajímá o různá fakta a to jak věci, které poznává, tak jak fungují. V tomto období se v dětském myšlení objevuje novinka a tou jsou konkrétní logické operace neboli logika.

2. Socializace

Dítě se musí přizpůsobit školnímu režimu, který vyžaduje plnění úkolů a dodržování pravidel, které je hodnoceno. Postupně začíná nezavozovat vztahy v poměrně velkém kolektivu, kde se učí solidaritě a kázni, především tomu, čelit agresi spolužáků.

3. Vývojový úkol- snaživá píle

Vytrvalá, systematická snaha o dosažení těch nejlepších cílů, které jsou vzdálené. Přichází různé překonání překážek a nezdaru. S neúspěchem je tentokrát spojen známý komplex méněcennosti. V jeho důsledku se může dítě vzdát plnohodnotné uplatnění ve společnosti.

- Škola- dětský lékař určí znalost organismu, velká zátěž – změna režimu dne, odpovědnost, osamostatnění se
- Učení a paměť – záměrné
- Pozornost- zkvalitňuje se
- Myšlení – konkrétní, postupně abstrahuje
- Autoregulace
Inkluze= vzdělání slabších/postižených a normálními dětmi + asistent

STARŠÍ ŠKOLNÍ VĚK Dospívání – Pubescence (12/13- 14/15 let)

Tato fáze života bývá označována jako první fáze dospívání, pro kterou jsou charakteristické biologické znaky dospívání.

1. Biologické změny

Dítě se v tomto věku začíná výrazně rychle růst. Dokončuje se vývoj mozku a centrální nervové soustavy. U děvčat růst nastupuje dříve a rychleji a u chlapců později a pomaleji. Tím, že tělo roste tělo, tak se kosti rozšiřují a

síli. U chlapců se zvětšuje fyzická síla a roste objem svalů. Zvětšuje se kapacita mozku, srdce a plic. Obličej ztrácí dětské rysy a prodlužuje se a rozšiřuje se dolní čelist. Typickým znakem bývá ochlupení, které se v tomto období začíná objevovat u dívek i u chlapců.

1.1. Změny u dívek

U dívek se změny vidí dříve, než u chlapců většinou to bývá v období od 8 do 15 let. Nastávají hormonální změny: růst mléčných žláz, první menstruace. Začínají se více ukládat tuky a dívkám se tvoří zaoblené tvary boků, hýždí, stehen. Začíná se rozšiřovat pánev, kde se vytváří prostor pro uložení plodu v období těhotenství.

1.2. Změny u chlapců

U chlapců se první sekundární pohlavní znaky objevují mezi 9-18 rokem. Začíná se objevovat první ochlupení na hrudi, břiše nebo tváři. Rozšiřují se ramena a zvětšuje se objem hrudníku. U chlapců u dívek přichází takzvaná mutace, která je způsobená rychlým růstem hrtanu, avšak u chlapců je více znatelná.

2. Rozumový vývoj

V tomto období se zdokonaluje formální logika.

3. Socializace

V době dospívání probíhá rychlé dozrávání pohlavních orgánů a to jak anatomické tak i hormonální, takzvaná puberta. Tato dospívání organismu je často provázeno bouřlivými výkyvy citů. Zároveň, ale nastává období, kdy o svých citech začíná člověk přemýšlet. Je to čas, kdy přichází první sexuální zkušenosti, první zamilování, která bývají sice krásná, a člověk na ně vzpomíná celý život, ale také často připomínají dětskou hru. Typickým rysem puberty je také vzpoura proti autoritám. Rodiče se svým dětem jeví jako staromódní, divní a pochopení hledají u skupin svých vrstevníků, kteří jsou velkou autoritou a inspirací. Mladý člověk v této skupině tráví mnoho volného času, mnohdy je to více času, než ve své rodině.

4. Vývojový úkol- identita

Identita neboli totožnost. Značí v psychologii mnoho věcí: Jaký jsem?, Kam patřím? Čím budu v budoucnosti? Budování vlastní identity je velmi náročný úkol. Mladý člověk opouští své dosavadní názory a postoje, které si budoval už v dětství. Tyto názory jsme mnohdy převzali od svých rodičů nebo jiných autorit. Tyto „dětské ideály“, by měl člověk přehodnotit, pokud se jeho názory v období dospívání mění.

- 12/13 – 14/15 let
- Prohlubují se individuální zvláštnosti
- Svět kluků a holek
- Růst: intenzivní, dozrávání pohlavních znaků
- Sebevědomí: střídavě velké, malé
- Fantazie a vůle: je třeba usměrňovat
- Zájmy: důležité pro rozvoj osobnosti
- Fáze vzoru, negativismus
- Hyperkritičnost, sklon polemizace
- Vztahovačnost
- Ideál x realita
- Emoce: citová nevyrovnanost, labilita, potřeba afiliace- citová odezva
- Nedostatek sebeovládání
- Deidentifikace – vztah k rodičům
- Utváření identity
- Afiliace= potřeba se vyhraňovat

ADOLESCENCE (16- 18/25)

Do období adolescence můžeme zařadit osoby ve věku 16 - 20 let, tedy věk, kdy mladý člověk chce vypadat a žít jako dospělý, ale chybí mu k tomu důležité vnitřní předpoklady - zkušenost a odpovědnost. Charakteristické pro toto období je:

- **fyzické vyvrání** - je ukončen proces růstu, stejně tak se ustálila i váha
- proces **osamostatňování se** - spojen s touhou stát se dospělým, rodiče ztrácejí svoji nadřazenou pozici nad svým "dítětem"
- pocity **nejistoty** - obavy z budoucnosti, co budu dělat po škole (práce, vysoká škola), kde budu bydlet,...
- proces **hledání** vlastního místa ve světě, urovnávání si vlastních hodnot, postojů a cílů. Vlastní sebepojetí získá převzetím nějakého vzorce (pokračuje v rodinném podnikání), antiidentifikací (dělá opak toho, co je od něj očekáváno), vytvořením vlastní identity (studuje herectví, loví zvířata v divočině) nebo se projeví tzv. adolescentní moratorium (odkládá rozhodnutí a odjede jako au pair do USA)
- "**hlubší**" **socializace** - probíhá přeskupení nebo budování nových přátelských skupin (přechod na SŠ, později na VŠ nebo do práce), přičemž jsou kladeny větší nároky na hloubku vztahu (porozumění, společné cíle)
- **podceňování a přeceňování** sebe sama - výkyvy ve výkonu a v kázni ve škole nebo v práci, potřeba "velkých výkonů" - prokazování odvahy, fyzické kondice
- role **rovnocenného oponenta** - v diskuzích s dospělými již disponují bystrým úsudkem, nejsou zatíženi předsudky, ale mají málo zkušeností
- **péče o zevnějšek** - fyzická krása je důležitou součástí sebepojetí, je úzce spjata se psychosociální sexuální potřebou
- **sexuální aktivita a partnerský život** - sex není jen tělesnou a "prestižní" záležitostí, vzniká potřeba se k někomu citově vázat, partner je idealizován a zcela nárokován

- 16- 18/25
- Linie profesní: volba povolání, SŠ, VŠ
- Linie partnerská
- Charakter: formování
- Rozum: téměř jako dospělý, ale bez zkušeností
- Pozornost, paměť, myšlení: vysoká úroveň
- Emoce: stabilizují se, získávání rovnováhy
- Období největší plodnosti žen

Nejčastější schizofrenie (propuknutí)

VÝVOJOVÉ TEORIE

SIGMUND FREUD - rakouský lékař a psychiatr, spojuje vývoj jedince s vývojem a orientací pudové energie (libido-pud slasti/ smrti)

1. ORÁLNÍ STÁDIUM (do 1-2 roku)
  - Oblast úst (sání prsu, cucání prstů, strkaná věci do pusy)
2. ANÁLNÍ STÁDIUM (cca 2-4 roku)
  - Zadržování a vyměšování
  - Začíná vznikat charakter dítěte – Superego
3. FALICKÁ (cca 4. -5. roku)- genitální
  - Zvědavost- vnímá odlišnost pohlaví
  - Vztah k rodičům
  - 1. impuls sexuality
  - U chlapců se objevuje *Oidipovský komplex – fixace syna na matku* → *kastrační syndrom, postupně identifikace s otcem a neživá náklonost k matce*
  - U dívek *Élektřin komplex*
4. LATENTNÍ (začátek v 6. roce) - skryté
  - Libido se výrazně neprojevuje
  - Svět dospělých, nevnímá sám sebe
5. GENITÁLNÍ FÁZE (1.poluce/menstruace)
  - Partnerské vztahy (vliv vzoru otce/matky)
  - V pubertě, sexuální zralost, navázání vztahů (podle míry vyřešení oidipovského/Elektřin komplex)
  - Přitažlivost, erotičnost

ERIK ERIKSON

- 1) *ORÁLNĚ SMYSLOVÉ* (do 1 roku) – **základní důvěra** **nedůvěra** ve svět a život, hlavní roli hraje mateřská péče, bazální důvěra - **naděje**
- 2) *MASKULÁRNĚ – ANÁLNÍ* (1-3 roky)-získání sebedůvěry především ve vztahu k rodičům, vlastní volba, pocit samostatnosti, **autonomie x stud a nejistota, síla chtění**
- 3) *POHYBOVĚ- GENITÁLNÍ* (3-6 let) – získání odpovědnosti za své činy neúspěch ve zvládnutí této krize vede k rezignaci a sebeobviňování, **iniciativa x vina, cíl (záměr)**
- 4) *LATENTNÍ* (6-12 let) – získání dovednosti cílevědomě a úspěšné zacházení s předměty okolního světa, získání sebedůvěry a sebeprosazení, neúspěšné zvládnutí krize vede k pocitu méněcennosti a snížení sebedůvěry, **píle (výkonnost) x podřízenost (méněcennost), kompenzace**
- 5) *ADOLESCENCE* (12-19 let) – ustanovení vlastní identity, vztah k vrstevnickým skupinám a vzorům, zkoušení různých masek/sociálních rolí, nebezpečím je konfúze/zmatení rolí, **identita ega x zmatení rolí, poctivost**
- 6) *RANÁ DOSPĚLOST* (20-25 let)
- 7) *ZRALÁ DOSPĚLOST* (26-64 let)
- 8) *POZDNÍ DOSPĚLOST/ STÁŘÍ* (65- smrt)

JEAN PIAGET - švýcarský psycholog, jedinci si konstruují své chápání světa, stavíme si svůj „duševní rámec“

- 1) **SENZOMOTORICKÉ OBDOBÍ (cca do 18 měsíců)** – hluboký egocentrismus (nedokáže rozlišit samo sebe od svého okolí) a neexistence trvalých předmětů (co dítě nevidí, přestává existovat – dítě začíná pátrat po zcela zakrytých předmětech cca v 8. měsíci)
- 2) **SYMBOLICKÉ /PŘEDOPERAČNÍ OBDOBÍ (do 4-6 roku)** – dítě ovládáno vnějším světem, myslí centrovaně (zaměřuje se jen na jeden aspekt situace nebo vlastnost věci)
  - Problémy vztah podmnožin a množin
  - Egocentrismus (potíže s chápáním toho, že ostatní vidí věc jinak)
  - Dítě nedostatečně konzervuje, zaměřuje se na vzhled
  - Dítě je schopné chápat symbolické vztahy (závoj princezna, HAM-hlad)
- 3) **OBDOBÍ KONKRÉTNÍCH LOGICKÝCH OPERACÍ (do 12 let)** – dítě vnímá víc dimenzí najednou, dítě dokáže myslet decentrovaně – bere v potaz i jiná hlediska
- 4) **OBDOBÍ FORMÁLNÍCH LOGICKÝCH (po 11 – 12 roku)** – s myšlenkami lze manipulovat pouze v hlavě a k úsudku lze dojít na základě manipulování s abstraktními slovními výroky bez konkrétních příkladů, vyspělost v myšlení, která umožňuje vytvářet si ideály a jiné možné světy

Heteronomní morálka: regulace chování převzatými normami (výchova, rodina, vrstevníci, škola)

Autonomní morálka: regulace na základě zvnitřněných norem, může mít stejné zásady, jako měla u jedince dříve heteronomní morálka, ale v autonomní fázi jsou tyto normy osobní, zdůvodněné, přijaté a akceptované

LAWRENCE KOHLBERG - americký psycholog

- **Prekonvenční fáze:** morální normu udržuje jen pod tlakem trestů a odměn
  1. *Odměna a trest – motivace jednání*
  2. *Účelové myšlení* – v úvaze i „druhý“ ale pouze jako prostředek uspokojení svých potřeb
- **Konvenční fáze:** dítě se přizpůsobuje své sociální roli, co se od něj očekává
  3. *Shoda s ostatními* – „hodný chlapeček, hodná holčička“
  4. *Orientace na společnost*- autorita zákona, zaměření a právo a pořádek, instituce a povinnost „právní pozitivismus“ : platné zákony jsou nezpochybnitelné, dodržování zákona za každou cenu
- **Postkonvenční fáze:** mladí lidé se řídí hodnotami a principy, které přijali za své
  5. *Sociální úmluva*- zákon slouží všeobecnému blahu
  6. *Všeobecné zásady*- mravní skutky vycházejí ze zásad, které si člověk sám zvolil, jedinec chápe, že i požití práva může vést k bezpráví, jedinec v této fázi dokáže odlišit legalitu(zákonnost) a legitimitu (oprávněnost) , **já nemusím já chci**

Sokratův život

Sokrates se narodil okolo roku 470 jako syn sochaře a porodní báby V Athénách, Své rodné město opouštěl jen tehdy, když se účastnil polních tažení. Účastnil se aktivně politického života obce, mnohokrát vystoupil s odvážnými kritickými proslovy. To se mu stalo osudným roku 399, kdy byl pro **údajnou bezbožnost a kažení athénské mládeže odsouzen k trestu smrti**. Proslavil se také svojí **manželkou Xantipou**, která mu vyčítala, že zanedbává rodinu a víc se věnuje filozofii.

Sokratovo myšlení

- Základním principem Sokratovy filozofie i teorie výchovy bylo heslo **Poznej sebe sama!** Proces výchovy záležel v sebepoznávání a v mravním sebezdokonalování. Odtud vyplývala i jeho **metoda poučování**. Nepodával svým posluchačům souvislý výklad, ale vedl s nimi rozhovor, v němž obratně volenými otázkami se snažil posluchače vést k tomu, aby sami dospěli k poznání pravdy. Nesprávnou odpověď neopravoval, ale dalšími otázkami přiváděl posluchače do rozporů, z nichž poznal svou chybu. Mládež považovala rozhovory se Sokratem za určitý způsob zábavy a povyražení.
- nese-psal žádné filozofické pojednání, omezoval se jen na **rozhovory** se spoluobčany v ulicích Athén
- jeho myšlenky nám zanechal především Platon, dnes je ale problémem odlišit, nakolik jsou tyto myšlenky skutečně Sokratovy a nakolik výtvořem samotného Platona (**v díle Obrana Sokratova**)
- realizoval v rámci svého deklarativního nezájmu o přírodu druhý stupeň přesměrování řeckého myšlení na lidský svět) **koncentroval se na oblast lidského mravního jednání** a jeho principů – mravních pojmů), mravní pojem a jejich řád považuje Sokrates za objektivní, platný pro všechny lidi a všude
- podle sdělení žáků Sokrates **filozofoval v dialogu** a směřoval k postižení některého z mravních pojmů

Etika Sokratova

- považoval za **hlavní cíl života dosažení blaženosti jako následku ctnostného života**
- **cíl žít ctnostně** pak znamená znát dobro, neboť Sokrates věří, že kdo zdá dobro, ten také dobro koná, protože nikdo nedělá dobrovolně zlé věci
- tento **tzv. etický intelektualismus** je ovšem možné nalézt již u Demokrita
- Jako autoritu uznával Sokrates vnitřní božský hlas
- **Ctnost je trvalá mravní hodnota člověka**, která ho činí schopným správně jednat
- byla základním pojmem antické etiky
- **čtyři základní ctnosti: moudrost** (rozum, schopnost řídit se rozumem), **statečnost** (usilovat o dobro za každé situace), **spravedlnost a uměřenost** (souvisí s Platonovým dělením duše)

Proti demokratickému proudu etického myšlení vyvstává brzy proud protikladný, který se novou teoretickou metodou pokouší obhájit aristokratický a monarchický model správy lidské společnosti.

Úvod do práva – základní pojmy (1/3 3. otázky)

Lidé žijí ve společnosti a vstupují mezi sebou do vzájemných vztahů. Aby společenské vztahy fungovaly, je nezbytné je podřídit určitým pravidlům.

UBI SOCIETS IBI US (= *fungování společnosti je regulováno pravidly*)

- tato pravidla buď **nejsou mocensky vynutitelná** (lidé je respektují jako vnitřní povinnost)
- **jsou vynutitelná mocenskými prostředky** státu (správními orgány, policií, justicí) pak **jde o právo**

PRÁVO = soubor norem vydaných anebo uznaných státem, které jsou pro společnost závazné a jejichž dodržování je vynucováno státní autoritou.

= aktuální právo mocensky vynutitelných pravidel, jimž se řídí příslušné společenství

Účel práva

- *řešení konfliktů*
- *trestání přestupků*
- *předcházení sporům*

Tyto normy regulují chování ve společnosti (fyzických i právnických osob). Pomocí zákazů a příkazů a dovolení stanoví, jaké má chování ve společenských vztazích být. Pokud se někdo od právně žádoucích chování odchýlí, je mu orgánem státní moci uložena určitá sankce.

Stát vytváří právo tak, že určitá pravidla chování uzná za právní. Tvorba práva je tedy závislá na státu, nikoli však na jeho libovůli. Vznik a existence práva jsou důsledkem vzniku a existence určitých společenských vztahů, tj. vzájemného chování lidí ve společnosti. Platné právo se tak stává abstraktním výrazem těchto vztahů a zároveň zpětně tyto vztahy upevňuje a reguluje právně zakotvenými způsoby donucení.

Ústava ČR tento vztah vymezuje takto

- *každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá*
- *státní moc (státní orgány) slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon*

Pojem právo je někdy také užíván ve významu teoretické vědní disciplíny.

PRÁVNÍ VĚDA se věnuje studiu všech právních jevů. Předmětem jejího zkoumání je především právo jako normativní systém, dále se zabývá právními vztahy. Vznikem a postavením práva ve společnosti. Právní věda patří tedy mezi vědy společenské.

Právní vědu lze třídit na různé podobory, např.:

- **právní filozofie** – zkoumá podstatu a hodnotou stránku práva, zdůvodňuje jeho existenci
- **právní dogmatika** – studuje obsah práva, právo jako normativní systém
- **právní antropologie** – zkoumá vznik, vývoj a fungování práva v různých kulturách světa
- **právní historie** – věnuje se dějinám práva
- **právní sociologie** – sleduje vztah a vzájemné působení společnosti a práva
- **právní psychologie**
- **teorie legislativy**

ZÁKLADNÍ POJMY

- **Právní řád** = souhrn pramenů práva platných na území daného státu
- **Subjekty práva**
  - **Fyzická osoba** – jednotlivý člověk jako právní subjekt (od narození po smrt; plná právní způsobilost od zletilosti).
  - **Právnícká osoba** – skupina osob nebo majetku, kterou právo uznává jako právní subjekt. Zvláštními subjekty jsou pak **orgány veřejné správy, stát a státní orgány**.
- **Právní normy** = všeobecně závazná pravidla lidského chování, vyjádřená ve státem uznané formě a vynutitelná státem.
  - **platnost právní normy**: okamžik vyjití ve *Sbírce zákonů* nebo vyhlášení jiným určeným způsobem
- **Účinnost právní normy** = okamžik závaznosti normy; buď se jedná o stanovená data, nebo o dobu 15 dní od platnosti
  - neznalost neomlouvá x každý musí mít možnost se s normou seznámit
  - v demokratickém právním státě platí zásady: občan smí konat vše, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen konat nic, co zákon výslovně nepředepisuje; státní moc smí konat jen to, co je jí zákonem výslovně předepsáno. V totalitních státech platí tento vztah opačně: pro občany: co není dovoleno, je zakázáno; pro stát: co není zakázáno, je dovoleno.

9. Ústava

Ústava je soustava *nejzákladnějších norem* ve státě.

Ústava tvoří právní **základ státu**.

Má **nejvyšší právní sílu** = stojí nad ostatními právními předpisy vydávané státem. Ty s ní musí být v souladu.

Měla by chránit individuální práva a ochraňovat tradici, státnost a svébytnost.

Ústavě se taky říká *konstituce*.

Podle čl. 112 odst. 1 ústavy se ústavní pořádek v ČR skládá z Ústavy, Listiny základních práv a svoboda z ústavních zákonů.

Ústava demokratického státu stojí na těchto principech:

1. Princip **oddělení moci**

Je to rozdělení státní moci na tři složky, které musejí být odděleny:

a/ **Zákonodárná** – legislativa – vydává zákony

Tuto moc tvoří *parlament*. Slovo parlament je odvozeno z francouzského slova *parler* = mluvit, hovořit i žvanit. Vidíme, že mnozí poslanci naplňují význam tohoto slova znamenitě. Legitimita parlamentu se odvíjí od voličů, kteří mu postupují část své suverenity. Vydávání zákonů je nedůležitější pravomocí parlamentu.

U voleb do parlamentu se rozlišuje:

- **aktivní volební právo** – od kolika let může člověk *volit*
- **pasivní volební právo** – od kolika let mohou být *zvoleni*

b/ **Výkonná** – exekutiva – vykonává zákony

Tato moc je obvykle svěřena do rukou *prezidenta /panovníka/ a vlády*, tvořené předsedou/premiérem/ a ministry.

Vykonávání zákonů znamená uvádět zákony do praxe, což činí úřady státní správy – na ministerstvech a různých úřadech – prostřednictvím nařízení, vyhlášek, vysvětlování zákonů, tiskopisů, lejster, spisů, nových tiskopisů, přepracovaných tiskopisů a zase lejster a tlustších spisů důmyslnějšího papírování, zkrátka byrokracie, a věz, že byró znamená úřad, takže vládnou úředníci.

c/ **Soudní** – jurisdikce – interpretuje zákony

Jsou to *soudy* různých druhů – ústavní, Nejvyšší, Vrchní, krajské, okresní apod.

2. Princip **brzd a rovnováh**

Znamená to, že jednotlivé složky státní moci se navzájem vyvažují a omezují. Rozhodnutí jedné složky musí být korigováno ostatními složkami, aby bylo sníženo nebezpečí zneužití moci. *Např. jmenování ministrů je podmíněno souhlasem parlamentu, ústavní soud může zrušit zákon, prezident může rozpustit parlament apod.*

ČESKÁ ÚSTAVA

Současná česká Ústava nabyla účinnosti se vznikem České republiky **1.1.1993**.

Skládá se z preambule a **8 hlav**. Hlava je jako by kapitola, věnovaná určité problematice. Každá hlava se dělí na **články**, kterých je **118**, a články na odstavce.

Preambule

Je to předmluva, úvodní slovo. Odvoláváme se zde na tradice české státnosti, projevujeme odhodlání budovat ČR jako součást světových demokracií a řídit se principy právního státu.

Preambule má jakýsi slavnostní až patetický tón.

Hlava 1- charakteristika státu

Charakteristika státu – ČR je demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka.

- Lid je zdrojem veškeré státní moci – vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.
- Politický systém je založen na volné soutěži politických stran.
- *Státní symboly*: velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.

Hlava 2 – moc zákonodárná

Moc zákonodárná náleží **Parlamentu**. Základním posláním Parlamentu je *vydávat zákony*.

Parlament je tvořen 2 komorami: - **Poslanecká sněmovna** – má **200 poslanců**, právo být volen **od 21 let**, voleni na **4 roky**

- **Senát** – má **81 senátorů**, právo být volen **od 40 let**, voleni na **6 let**, každé dva roky se volí

třetina senátorů

Volby do obou komor Parlamentu jsou a/ **všeobecné** – všichni, muži i ženy při splnění volebních podmínek

b/ **rovné** – každý hlas má stejnou váhu, což znamená, že např. tvůj hlas neplatí za tři

c/ **přímé** – musíš volit osobně, nemůžeš za sebe poslat strejdu

Nikdo nemůže být zároveň poslancem a senátorem.

Schůze komor jsou **veřejné**. Avšak někdy může být veřejnost vyloučena, projednává-li se něco choulostivého.

Komory jsou schopny se *usnášet*, je-li přítomna nejméně **1/3** poslanců nebo senátorů. Schůzí komor se může zúčastnit člen vlády, může mu být uděleno právo promluvit.

Mechanismus přijímání zákona

Návrh zákona se podává **Poslanecké sněmovně**. Návrh zákona může podat - *poslanec*

- *skupina poslanců*

- *Senát*

- *vláda*

- *zastupitelstvo vyššího územně právního celku – krajské úřady*

O navrženém zákoně poslanci nejprve diskutují a pak o něm *hlasují*.

K přijetí obecného zákona je nutná **nadpoloviční** většina přítomných poslanců, k přijetí ústavního zákona /ten, který se týká ústavy/ **třipětinová** většina.

Je-li zákon Poslaneckou sněmovnou odsouhlasen, putuje do **Senátu**. Pokud jej Senát neschválí, vrací se zpět do Poslanecké sněmovny. Ta o něm znovu hlasuje, a pokud jej odhlasuje, je zákon *přijat*.

Přijatý zákon je předán k podpisu **prezidentu** republiky. Jestliže jej vrátí zpět, Poslanecká sněmovna o něm opět hlasuje a jestliže ho odhlasuje, tak se *vyhlásí*. Neodhlasuje-li ho, platí, že zákon nebyl přijat. Prezident nemůže vrátit zákon ústavní.

Hlava 3 – moc výkonná

Moc výkonná náleží **prezidentovi** a **vládě**.

Prezident

Prezidentem se může stát občan **od 40 let**. Volební období je **5 let**, nikdo nemůže být zvolen víc než **2 x** za sebou.

Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně 20 poslanců nebo nejméně 10 senátorů a státní občan České republiky, který dosáhne věku 18 let, podpoří-li jeho návrh petice podepsaná nejméně 50 000 občany České republiky oprávněnými volit prezidenta republiky. Volba pak probíhá přímým hlasováním občanů České republiky – obdobně občané volí do Senátu.

Může složit funkci. Nemůže být odvolán. Není z výkonu své funkce odpovědný. Nelze ho zadržet. Nelze ho trestně stíhat kromě velezrady a to před Ústavním soudem za žaloby senátorů. Je hlavou státu. Jmenuje předsedu vlády a další členy vlády, přijímá jejich demise. Jmenuje soudce. Jmenuje prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu. Jmenuje členy bankovní rady České národní banky. Uděluje státní vyznamenání. Povyšuje generály. Je vrchním velitelem ozbrojených sil. Uděluje amnestie a milosti. Vrací Poslanecké sněmovně přijatý zákon. Svolává a rozpouští Poslaneckou sněmovnu. Vyhláší volby do Poslanecké sněmovny a Senátu.

Vláda

Vláda je složena z předsedy + místopředsedů + ministrů. Ministři mají své resorty – zemědělství, vnitra, financí, práce a sociálních věcí, kultury, školství a tak.

Je odpovědná Poslanecké sněmovně. Ta jí vyslovuje nebo nevyslovuje důvěru.

Předsedu vlády a další členy vlády jmenuje prezident republiky.

Vláda rozhoduje ve sboru. Má-li o něčem rozhodnout, musí být souhlas nadpoloviční většiny.

K provádění nějakého zákona je vláda oprávněna vydávat právní předpisy, kterým se říká *nařízení*.

Hlava 4 – moc soudní

Soudy jsou *nezávislé*.

Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, Parlamentu a funkcí ve veřejné správě.

Ústavní soudce a soudce jmenuje prezident.

Ústavní soud

Má 15 soudců. Ústavní soudce je jmenován **od 40 let na 10 let**, musí mít vysokoškolské **právní vzdělání + 10 let praxe** v oboru, složenu **justiční zkoušku**, musí být **občan ČR a bezúhonný**.

Ústavní soud **zruší přijatý zákon**, je-li v rozporu s ústavou nebo Listinou základních práv a svobod.

Rozhoduje o stížnostech obcí o neoprávněných zásazích státu do svých záležitostí.

Rozhoduje o rozpuštění politické strany.

Soud

Soudce je jmenován **od 30 let**, na **neomezeně** dlouhou dobu, musí mít vysokoškolské **právní vzdělání + 3 roky praxe** v oboru, složenu **justiční zkoušku**, musí být **občanem ČR a bezúhonný**.

Všichni mají před soudem rovná práva.

Jednání u soudu je veřejné.

Rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně.

Hlava 5 – Nejvyšší kontrolní úřad

Kontroluje hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.

Prezidenta NKÚ jmenuje prezident.

Hlava 6 – Česká národní banka

Ústřední banka státu.

Pečuje o stabilitu měny.

Členy bankovní rady jmenuje prezident.

Hlava 7 – Územní samospráva

... *Samospráva znamená, že máš pramoc rozhodovat o svých věcech.*

Základním územním samosprávným celkem je obec.

Vyšším územním samosprávným celkem jsou kraje.

Obce i kraje jsou spravovány zastupitelstvem – zástupci voleni na 4 roky.

Stát může zasahovat do činnosti obce nebo kraje pouze tehdy, vyžaduje-li to ochrana zákona.

Hlava 8 – přechodná a závěrečná ustanovení

Obsahuje ustanovení, která upravovala přechod od ČSFR k samostatné ČR. O tom nemusíš nic vědět.

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Byla zformulována na základě *mezinárodních dokumentů* o ochraně lidských práv a svobod.

Má 6 hlav.

Tady jsou některé její *ustanovení*:

Lidé jsou *svobodní a rovní* v důstojnosti a právech

Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

Každý má *právo na život*. Lidský život je hoden ochrany již *před narozením*.

Trest smrti se *nepřipouští*.

Každý má právo *vlastnit majetek*.

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena.

Občané mají právo postavit se *na odpor* proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a svobod.

Příslušnost ke kterékoli *národnostní* nebo *etnické* menšině nesmí být nikomu na újmu.

Zaměstnanci mají právo na *spravedlivou odměnu* za práci a na uspokojivé pracovní podmínky.

Rodičovství a rodina jsou *pod ochranou* zákona.

Každý má právo na *příznivé životní prostředí*.

U soudního jednání máš právo na *tlumočníka*, jestliže neovládáš jazyk, v němž se vede soudní jednání.

Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy

JOHN LOCKE (1632-1704)

- Je první, který s od metafyzických problémů zaměřuje na poznání
- Chápe filozofii jako vědu o lidském duchu. Jako první učinil předmětem filozofie lidské poznání. Zkoumal jeho původ, jeho jistotu, rozsah. (nezkoumá, co je podstatou duše a jaký je její vztah k tělu, ale obsahy vědomí – ideje a lidské poznávací schopnosti) = přesunul filozofii z ontologie ke gnozeologii.

Problém poznání

- Chtěl prozkoumat odkud se berou ideje = duchovní obrazy zkušenosti
- Podle něj ideje pocházejí ze zkušeností
- Před zkušeností není nic, žádné vrozené ideje = „V mysli nejsou žádné vrozené principy“ – dokazuje to na duševním stavu dítěte či primitivního divocha).
- Lidskou mysl srovnává s prázdnou deskou – tabula rasa, bílý papír (white paper) - do níž se teprve postupně obtiskují dojmy, získané empirií.
- Jako empirik zdůrazňoval smysly. „Nic není v rozumu, co dříve nebylo ve smyslech.“ Smyslové vnímání je jedinou vstupní branou poznání. Úloha rozumu je omezena na registrátora a kombinátora smyslových dat.
- V mysli není žádný vrozený pojem, žádná mravní zásada, žádná idea Boha

Uznává vnitřní i vnější zkušenost, rozlišuje:

- a) senzace = vnější zkušenost, vlastní smyslové vnímání
  - b) reflexe = to co se odráží v našem nitru - chtění, myšlení, radost, pochybování, vnitřní vnímání
- Senzace i reflexe vznikají působením předmětů

Dále rozlišuje kvality (ideje jsou vyvolány kvalitami věcí) :

- a) primární – jsou vlastní věcem např. tvar
  - b) sekundární – tyto vlastnosti nejsou ve věcech obsaženy, ale vznikají až díky našim smyslům (chutě, barvy,...) -) Kdyby nebylo uší, nebyl by zvuk. Svět je bez chutí, bez zápachu.
- Je materialista : Vlastnosti drží pohromadě díky hmoty (hmota podle něj tedy existuje)

Před tzv. jednoduchou ideou není nic

- a) **jednoduchá idea** – je v sobě nesložená, přijímáme ji pasivně, vznikají tehdy, působí-li na nás věci
  - b) **složené ideje** – vznikají z jednoduchých, můžeme si je vytvořit - hledáním jejich vazeb, tříděním a vyvozováním utváří se podle Locka celkové lidské poznání
- Při vnímání vnímáme ideje, nikoli věci samotné, idea je duchovní obraz předmětu, idea vzniká působením předmětu na naše smysly.
  - Bez vnímání bychom nemohli dojít k poznání
  - Rozum zachycuje ideje pomocí smyslů
  - Dílo: „Eseje o lidském rozumu“

Politické názory

- Locke je znám také jako myslitel politický, je zakladatelem teorie liberalismu
- Autor přirozenoprávní teorie (dnes překonána)
- Zasazuje se o konstituční monarchii
- Zdůrazňuje princip dělby moci (zákonodárné a výkonné, Montesquieu pak přidal moc soudní)

Přirozená lidská práva: život, vlastnictví, svoboda → jsou nadřazena světským, nikdo nám je neuděluje, patří všem lidem, plynou z titulu lidství bez ohledu na to, zda je stát upírá či nikoli

- Na těchto právech byly pak založeny revoluce: VFR, anglická, americká
- V přirozeném stavu byli lidé svobodní a rovni si, bylo však těžké tato práva si jednotlivě prosadit, a tak se těchto práv z části vzdali ve prospěch státu, vláda je tedy založena na společenské smlouvě → stát má tedy svobody a práva hájit, občané jsou povinni poslouchat ji jen tehdy, jestliže vláda chrání jejich lidská práva nedělá-li to, lidé mají právo se panovníkovi postavit (viz. jednotlivé revoluce)
- Locke zdůraznil výchovu. Přirozeností není člověk ani dobrý, ani zlý. Špatným se stává vlivem prostředí.

EMPIRISMUS

- Empirismus je typický pro Anglii – je to svobodná země, Angličané jako první v Evropě dosáhli značných politických svobod (podobně Nizozemci)
- Po staletí se Angličan vyvíjel jako svobodný, střízlivý, praktický člověk, vše na něm bylo ponecháno.
- Důsledkem byla víra v empirické, zkušenostní poznání. - K nejvýznamnějším představitelům anglické novověké filozofie patří Locke, Hume, Berkeley.

Thomas Hobbes

- byl anglický filozof, který nejvíce proslul pracemi týkajícími se politické filozofie. Byl zastáncem absolutismu, ale také vyvinul některé ze základů evropského liberálního myšlení, právo jednotlivce, přirozená rovnost všech lidí, názor, že všechny legitimní politické moci musí mít „zástupce“ na základě souhlasu společnosti, liberální výklad práva, který ponechává lidem volnost a umožňuje jim dělat to, co není zákonem vyloženě zakázáno.
- Velmi slavné dílo **Leviathan** (*o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*)
  - => koncipoval zde své teze (člověk člověku vlkem)
  - => Suverén, ať se jedná o monarchii, aristokracii nebo demokracii (Hobbes přitom preferuje absolutismus), musí být Leviathan, absolutní autorita...právo je pro Hobbese vynucováním smluv
  - => Hobbes odmítá dělbu státní moci, Leviathan koncentruje moc výkonnou, zákonodárnou i soudní
- v přirozeném stavu by byl lidský život osamělý, ubohý, ošklivý, krutý a krátký
- teorii božského původu společnosti nahradil teorií společenské smlouvy => tvrdil, že člověk je nucen v zájmu přežití vytvářet stát, aby byl zachován mír ve společnosti
- nepřipouštěl sociální svobodu a demokracii, podporoval neomezenou moc a monarchii v čele s jediným vládcem
- vědecké poznání bylo pro Hobbese výhradně jazykové, obrátil se ke zkoumání jazyka...zde zastává nominalistickou pozici: obecniny existují pouze jako jména; „strom“ neoznačuje žádný obecný strom, nýbrž je jménem pro jednotlivé stromy.
- Nejostřeji byly Hobbesovy názory odmítány náboženskými mysliteli. Podle katolíků „Hobbes rozvinul do posledních důsledků empirismus Baconův a vytvořil z něho soustavu čirého materialismu a sensualismu... nauka Hobbesova je tedy materialismus, v logice skepticismus, v etice egoismus a v politice despotismus (*krajní forma nebo způsob absolutní vlády, která poddaným nepřiznává žádná práva a zachází s nimi jako se svým majetkem*)
- Bůh je v jeho systému předmětem racionální teologie. Můžeme o něm vypovídat pouze to, že je příčinou světa (těles a jejich přirozeností, popř. přirozeného práva; jeho podstatu však poznat nemůžeme a jeho uctívání je pouze věcí dohody. Pro tyto názory byl Hobbes obviňován z ateismu

Pojetí stavu přirozenosti	Smlouva je založena na logice	Hodnoty, které má společenská smlouva zachovávat a díky nimž lze státu legitimně odporovat	
podle <u>Hobbese</u> (<u>Leviathan</u>)	válka všech proti všem	bezpečnostní (odloučit se od stavu přirozenosti)	bezpečnost a život každého jednotlivce
podle <u>Locka</u> (<u>Two Treatises of Government - II.</u>)	každý má přirozená práva (svoboda a soukromé vlastnictví)	liberální (zaručit přirozená práva)	svoboda soukromé vlastnictví
podle <u>Rousseaua</u> (<u>Du contrat social - O společenské smlouvě</u>)	každý jedná podle svého soukromého zájmu	bezpečnostní a demokratická (odloučit se od stavu přirozenosti lid se má stát suverénem směřování jeho činnosti ke všeobecnému zájmu)	obecná vůle

- Jedná se o teorii, podle níž veškeré právní a mocenské vztahy ve společnosti jsou dány jakousi implicitní dohodou mezi všemi členy dané společnosti. Motivací je nejistota, kterou lidé pociťují. Výměnou za ztrátu části svobody se jim dostává ochrany jejich oprávněných práv a jistoty.
- V přirozeném stavu člověka, což jiní filosofové označují jako přirozený stav, i když někteří lidé jsou silnější nebo chytřejší než ostatní, přesto nikdo není ani tak silný, ani tak chytrý, aby se nemusel obávat násilné smrti. Při hrozbě smrti si člověk v přirozeném stavu nemůže pomoci jinak, než bránit se všemi možnými prostředky. Sebeobrana proti násilné smrti je nejvyšší potřebou člověka a práva se rodí z potřeb. V přirozeném stavu má každý právo (či licenci) na cokoliv ve světě...toto Hobbes říká ve svém díle **Leviathan**